

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ PROGRAMI**

**II. DÜNYA SAVAŞI'NIN
İZMİR BASININA YANSIMALARI**

Birsen HAMURLU

**Danışman
Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ**

MANİSA-2019

**T.C.
MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
TÜRKİYE CUMHURİYETİ TARİHİ PROGRAMI**

**II. DÜNYA SAVAŞI'NIN
İZMİR BASININA YANSIMALARI**

Birsen HAMURLU

**Danışman
Prof. Dr. Nurettin GÜLMEZ**

MANİSA-2019

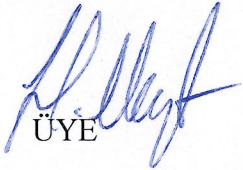
	T.C. MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ	Doküman Kodu	FRYL-031
	YÜKSEK LİSANS EĞİTİMİ FORMLARI Tez Savunma Sınavı Tutanağı	Yayınlanma Tarihi	26/03/2018
		Revizyon No/Tarih	2/23/03/2018
		Sayfa	1/1

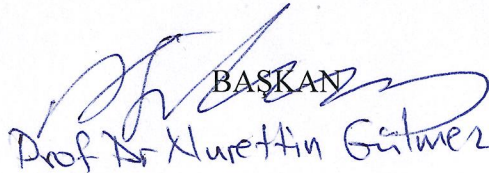
TEZ SAVUNMA SINAV TUTANAĞI

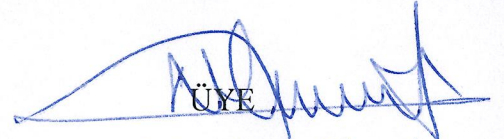
Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü 08/08/2019 tarih ve 28/7 sayılı toplantısında oluşturulan jürimiz tarafından “Manisa Celal Bayar Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 9. Maddesi” uyarınca Enstitümüz Tarih Anabilim Dalı Tarih Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Birsen HAMURLU’nun; “II. Dünya Savaşı’nın İzmir Basınına Yansımaları” konulu tezi incelenmiş ve aday 23.08.2019 tarihinde saat 11:00’da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 60 dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin,

BAŞARILI olduğuna OY BİRLİĞİ
DÜZELTME yapılmasına * OY ÇOKLUĞU
RED edilmesine ** ile karar verilmiştir.

ÜYE

BAŞKAN
Prof. Dr. Nurettin Günter

ÜYE

Prof. Dr. Hasan MERT
Evet Hayır

Tez, burs, ödül veya Teşvik programına (Tüba, Fullbright vb.) aday olabilir.

Tez, mutlaka basılmalıdır.

Tez, mevcut haliyle basılmalıdır.

Tez, gözden geçirildikten sonra basılmalıdır.

Tez, basımı gereksizdir.

* Bu halde adaya 3 ay süre verilir. İkinci tez savunma sınavında da başarısız olan öğrencinin Enstitü ile ilişkisi kesilir.

** Bu halde adayın Enstitü ile ilişkisi kesilir.

Hazırlayan
Enstitü Sekreteri

Onaylayan
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “II. Dünya Savaşı'nın İzmir Basınına Yansımaları” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

23/08/2019

Birsen Hamurlu

ÖZET

II. DÜNYA SAVAŞI'NIN İZMİR BASININA YANSIMALARI

İkinci Dünya Savaşı'ndan önce Avrupa'da yaşanan gerilim ve İkinci Dünya Savaşı ile ortaya çıkan gelişmeler tüm dünyada önemle takip edilmiştir. Bu çalışmada ise İkinci Dünya Savaşı, İzmir basını ışığında incelenerek aktarılmaya çalışılmıştır. Dönemin İzmir gazetelerinin olaylar karşısındaki bakış açısı ve yorumları değerlendirilmiştir.

Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'nın dışında kalabilmek için değişken politikalar uygulamıştır. Bu politikalar basına yön vermiştir. Ancak, İzmir basını en başından beri olayları değerlendirirken müttefik yanlısı tutum sergilemiştir. Mihver eleştirilirken, müttefikler övülmüştür.

Anahtar Kelimeler: II. Dünya Savaşı, İzmir Basını, Müttefik Güçleri, Mihver Güçleri

ABSTRACT

THE REFLECTIONS OF THE WORLD WAR II IN IZMIR PRESS

The tension which was climbing in Europe before The World War II and the progress that emerged within The World War II were importantly followed by the whole world. In this study, The World War II is tried to be narrated by making investigations in the light of İzmir press. The point of view and the interpretations of İzmir newspapers in that period are evaluated.

Turkey applied variable strategies in order to stay out of The World War II. These strategies dominated the İzmir press. However, since the beginning of the war, İzmir press displayed Allied-sided attitudes while evaluating the process. While the Axis Powers were criticized, Allied Powers were praised.

Key Words: World War II, İzmir Press, Axis Powers, Allied Powers

ÖNSÖZ

Bu çalışmada, dünya üzerinde büyük yıkıma sebep olan İkinci Dünya Savaşı'nın, İzmir basını tarafından nasıl aktarıldığı, gelişen olaylar karşısında İzmir basınında nasıl düşünceler oluştuğu ve bu düşüncelerle ne tarz fikirler üretildiği incelenerek aktarılmaya çalışılmıştır. Böylece İzmir basınının İkinci Dünya Savaşı sürecindeki bakış açısını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Giriş bölümünde, İkinci Dünya Savaşı'na yol açan olaylar ve artan gerilimin yanı sıra barışı korumak adına sarf edilen çabalar ile ilgili bilgilere değinildikten sonra birinci bölümde, savaşın başlaması ve Alman ilerleyişinin yarattığı akisler değerlendirildi. İkinci bölümde savaşta oluşan denge yorumlanarak Müttefiklerin zaferiyle sonuçlanan süreç anlatılmış, bu sırada gerçekleştirilen konferanslara ise bir arada ele alınabilmesi amacıyla üçüncü bölümde verilmiştir.

Çalışmada Ahmet Piriştina Kent Arşivi ve Müzesi'nde yer alan İzmir gazeteleri esas alınmıştır. Kullanılan gazeteler 1939-1945 yıllarını kapsadığı için bu dönemde Ekim, Kasım, Aralık, Ocak ayları yerine kullanılan tabirler, gazetelerin ifadesine göre aktarılmıştır.

Tez çalışmam sırasında bana yardımcı olan APİKAM ve Milli Kütüphane çalışanlarına, bilgi ve tecrübesi ile bana yol gösteren, hoşgörü ve desteğini esirgemeyen danışman hocam sevgili Prof. Dr. Nurettin Gülmez'e yürekten teşekkür ederim.

Birsen HAMURLU

Manisa, 2019

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
1. CUMHURİYET DÖNEMİNDE BASIN.....	1
2. İZMİR BASINI.....	2
2.1. Yeni Asır.....	3
2.2. Anadolu.....	4
2.3. Halkın Sesi.....	5
3. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI'NIN NEDENLERİ.....	5
3.1. Barış Antlaşmalarının Yanlışığı.....	5
3.2. Barışı Koruma Çabalarının Etkisiz Kalması.....	7
3.3. Ekonomik Buhran.....	8
3.4. Totaliter Rejimlerin Yükselişi.....	9
4. BARIŞIN YIKILMASI.....	12
4.1. Japonya'nın Mançurya'yı İşgali.....	12
4.2. Almanya'nın Versailles Hükümlerinden Kurtulması.....	13
4.3. İtalya'nın Habeşistan'ı İşgali.....	14
4.4. İspanya İç Savaşı.....	15
4.5. Japonya'nın Çin'e Saldırması.....	15
4.6. Almanya'nın Avusturya'yı İlhakı.....	16
4.7. Çekoslovakya'nın Parçalanması.....	17

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ BAŞLIYOR

1.1. AVRUPA'DA ALMAN İLERLEYİŞİ	21
1.1.1. Polonya'nın İşgali	21
1.1.1.1. İzmir basınının Alman-Sovyet Paketi'na tepkisi	25
1.1.1.2. İzmir basınının Danzig ve Polonya'nın işgaline tepkisi.....	26
1.1.2. Sovyet Rusya'nın Baltık'a Yerleşmesi	27
1.1.3. Fin-Rus Savaşı (Kış Savaşı).....	28
1.1.4. Almanya'nın Danimarka ve Norveç İşgali.....	42
1.1.5. Batının İşgali	45
1.1.5.1. Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un işgali	45
1.1.5.2. Fransa'nın düşmesi.....	47
1.1.5.3. İngiltere savaşı.....	49
1.1.6. Kuzey Afrika Cephesi	51
1.1.7. Balkanlarda Mücadele.....	52
1.1.7.1. Yunanistan'ın İşgali	52
1.1.7.2. Romanya Sorunu ve Almanya ile Sovyet Rusya'nın Arasının Açılması	54
1.1.8. Üçlü Pakt	56
1.1.9. Almanya'nın Balkan Ülkelerini Üçlü Pakta Dahil Etmesi.....	57

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA DEĞİŞİYOR

2.1. ALMAN-SOVYET SAVAŞI ÖNCESİ YAŞANAN GELİŞMELER	60
2.1.1. Ödünç Verme ve Kiralama Yasası	60
2.1.2. Sovyet-Japon Antlaşması	60
2.1.3. Türk-Alman Saldırmazlık Paketi	61

2.2. CEPHE DURUMLARI (1941-1943)	63
2.2.1. Doğu Cephesi ve Barbarossa Harekâtı.....	63
2.2.2. İngiliz-Sovyet İttifakı	68
2.2.3. İran'a İngiliz-Sovyet Müdahalesi.....	69
2.2.4. Pearl Harbour Baskını ve ABD'nin Savaşa Girmesi	70
2.2.5. Japon İlerleyişi	72
2.2.6. Doğu Cephesi ve Stalingrad Savaşı	75
2.2.7. Kuzey Afrika Cephesi	78
2.2.8. Batı Cephesi ve İtalya'nın Çöküşü.....	80
2.2.9. Okyanuslarda Savaş	82
2.2.9.1. Pasifik.....	82
2.2.9.2. Atlantik.....	83
2.2.10. Hava Muharebeleri	84
2.3. MÜTTEFİK ZAFERİNE DOĞRU (1943-1945)	84
2.3.1. Doğu Cephesi ve Balkanlar.....	84
2.3.2. Batı Cephesi	86
2.3.2.1. Normandiya Çıkartması ve Fransa'nın Kurtuluşu	86
2.3.2.2. Almanya Teslim Oluyor.....	86
2.3.3. Pasifik Savaşının Sonu	88

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONFERANSLAR

3.1. 1941-1942 YILI KONFERANSLARI	91
3.1.1. Atlantik Demeci	91
3.1.2. Arcadia Konferansı ve Birleşmiş Milletler Demeci.....	92
3.2. 1943 YILI KONFERANSLARI	93
3.2.1. Casablanca Konferansı.....	93

3.2.2. Adana Görüşmeleri	93
3.2.3. Washington Konferansı	95
3.2.4. Quebec Konferansı	95
3.2.5. Moskova Konferansı	96
3.2.6. Kahire Konferansı	96
3.2.7. Tahran Konferansı	97
3.2.8. İkinci Kahire Konferansı	98
3.3. 1944-1945 YILI KONFERANSLARI	99
3.3.1. Dumbarton Oaks Konferansı	99
3.3.2. İkinci Moskova Konferansı	99
3.3.3. Yalta Konferansı	100
3.3.4. San Francisco Konferansı	101
3.3.5. Postdam Konferansı	101
SONUÇ	103
KAYNAKÇA	104
EKLER	110

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	Bakınız
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
s.	Sayfa numarası
ss.	Sayfa aralığı

GİRİŞ

II. DÜNYA SAVAŞINA GİDEN SÜREÇ

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından ABD Başkanı Wilson'un, Wilson Prensipleri ile oluşturmaya çalıştığı düzen, ABD'nin yeniden Monroe Doktrinini'ni uygulamaya başlamasıyla İngiltere ve Fransa tarafından amacından saptırılmaya başladı. Yapılan barış antlaşmalarında Wilson Prensipleri'ne çok fazla önem verilmedi ve barış antlaşmaları ağır şartları ile yenilen devletler için bir kabusa dönüştü.

Barış antlaşmaları yenilen ülkelerin ekonomik olarak gelişmesine izin vermediği gibi sınırları milliyetler ilkesine göre düzenlemediği için ülkelerin kargaşa ortamının içine sürüklenmesine zemin hazırladı. Doğal olarak bu barış antlaşmalarına uzun süre bağlı kalınamayacağı ortadaydı.

Barış antlaşmalarının en ağırını imzalamış olan Almanya, ilk kıvılcımı yaktı. Versailles hükümlerinden kurtulmak için çıktığı yolda yeni yol arkadaşları edinerek ilerledi. İngiltere ve Fransa bu ilerleyişi bir süre izlemekle yetindi. Ancak, gidişatın İngiliz-Fransız düzenini bozmaya başladığını görünce tedbir almaya başladı. Fakat istediğini alabileceğini gören Almanya ve İtalya gibi devletlere karşı sadece tedbir almak yeterli olmayacaktı. Bundan sonra gerilim hızla artacak ve iki blok oluşacaktı. Dünya ise bu iki bloğun savaş alanı haline gelecekti.

Bu süreci ele almadan önce konular İzmir basını özelinde inceleneceği için ilk olarak basınıla ilgili bilgi vermek yerinde olacaktır.

1. CUMHURİYET DÖNEMİNDE BASIN

Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından ülkede, rejime karşı ayaklanmalar baş göstermeye başlamıştı. Bu durum karşısında 1925'te Tahrir-i Sükûn Kanunu çıkartıldı. Siyasal alandaki kısıtlamalar basına da uygulandı ve birçok gazete kapatıldı. Basın, devletin denetimi altına alındı.

Bunu 1931'de çıkarılan Matbuat Kanunu izledi. Mecliste uzun tartışmalardan sonra kabul edilen kanunun en önemli maddesi 50. maddeydi. Bu maddeye göre; memleketin genel siyasetine dokunacak yayınlardan dolayı Bakanlar Kurulu

kararıyla gazete ve dergiler geçici olarak kapatılabildi. Bu şekilde kapatılan bir gazetenin sorumluları, kapatılma süresince başka bir adla gazete çıkaramazlardı.¹

1935 yılında Basın Kongresi'nin toplanması ve 1938'de Basın Birliği'nin kurulması ile basın tek elde toplanmış oldu. 1938 yılında yapılan hukuki düzenlemeler hükümeti yeni bir yayına izin verip vermemekte tamamen serbest bıraktı. 1939'da II. Dünya Savaşı'nın başlaması basın üzerindeki hükümet baskısının daha da artmasına ortam hazırladı. Savaşın sona ermesiyle basın üzerindeki baskı hafiflemeye başladıysa² da basın özgürlüğünü belli bir düzeyde sağlayacak olan yasanın çıkması için 15 Temmuz 1950'yi beklemek gerekecekti.³

2. İZMİR BASINI

İzmir'de 19. yüzyıldan itibaren başta Fransızca ve Rumca olmak üzere yabancı bir basın gelişti. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise Hizmet, Ahenk gibi Türkçe gazeteler de ortaya çıkmaya başladı.⁴ Köklü bir geçmişe sahip olan İzmir basını, Birinci Dünya Savaşı'nın olumsuz şartları altında dahi varlığını korumayı bildi. Savaş sonunda Ahenk, Anadolu, Duygu ve Köylü gazeteleri İzmir basınının temsilcileri olarak yayın hayatlarını sürdürmeye devam ediyorlardı. Bunların yanı sıra Hukukbeşer ve Müsavat gibi yeni gazeteler de çıktı.⁵

İzmir'in işgali ile birlikte bölgedeki Türk gazeteleri zor günler yaşamaya başladı. Basın, 1922'de İzmir'in kurtarılmasından sonra rahatlayacaktı. Bu tarihten sonra İzmir'deki basın-yayın organlarının sayısında da artış başlayacaktı.⁶

Araştırma yıllarımızı kapsayan II. Dünya Savaşı döneminde ise yayın hayatını sürdüren dört gazete elimize geçti. Bunlar Yeni Asır, Anadolu, Halkın Sesi ve Ticaret gazeteleriydi. Ticaret, bir ekonomi gazetesi olarak yayınlanıyordu. Yeni Asır, Anadolu ve Halkın Sesi gazeteleri ise hemen her konuda haberlere yer veren

¹ **Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi**, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2011, s. 38, http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/T%C3%BCrk%20Bas%C4%B1n%C4%B1n%20Do%C4%9Fu%C5%9Fu%20Ve%20Geli%C5%9Fimi.pdf, (10.08.2019).

² Şerif Demir, "İktidar Basın İlişkilerinin Türkiye'de Görünümü (1918-1960)", **The Journal of Academic Social Science Studies**, Cilt: 5, Sayı: 6, 2012, s. 131.

³ Nurşen Mazıcı, "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", **Atatürk Yolu**, Cilt: 5, Sayı: 18, 1996, s. 154.

⁴ Günver Güneş, "Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Aydın'da Basın Yayın Hayatı", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 41, 2007, s. 22.

⁵ Zeki Arıkan, "İşgal Dönemini İzmir Basını", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 13, 1988, ss. 145-147.

⁶ Turan Akkoyun, "Atatürk Devri İzmir Basını ve Kamuoyu Üzerindeki Tesiri", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 34, Yıl 1996, s. 101.

siyasi gazetelerdi. Bu dönemde, II. Dünya Savaşı'yla ilgili dış basından derlenen haberler ve yazarların bu konuyla ilgili olarak kaleme aldığı makaleler gazetelerin sayfalarına hükmediyordu. Yerel haberler ise daha az bir alana sığdırılıyordu. Sayfa sayıları ise savaşın başında ve sonrasında farklılık gösteriyordu. Savaş yıllarının getirdiği şartlar karşısında gazeteler sayfa sayılarını azaltmak zorunda kalmalarına rağmen yayın hayatlarını sürdürdü.

2.1. Yeni Asır

19 Ağustos 1895 tarihinde Selanik'te yayın hayatına başlayan gazete, Abdurrahman Nafiz, Fazlı Necip ve Abdurrahman Arif (Bilgin) Beyler tarafından "Asır" adıyla çıkarıldı. 22 Temmuz 1908 yılında ise "Yeni Asır" adını aldı.⁷ Fazlı Necip Bey ilerleyen yıllarda gazeteyi Abdurrahman Arif Bey'e devretti. Abdurrahman Arif Bey öldükten sonra ise gazetenin imtiyaz sahibi ve başyazarı oğlu, Ali Şevket Bilgin oldu.

Yunanlıların 1912'de Selanik'e girmesinin ardından gazete zor günler geçirmeye başladı. Yunan Komutanlığı kente girişinin ikinci günü Yeni Asır'ı kapattı. Abdurrahman Arif ile kardeşi Ahmet Atıf tutuklandı. Üç ay sonra yayın hayatına dönen Yeni Asır, bundan sonra günlük değil, sadece izin verildiği günler çıkmaya başladı. Bölgedeki varlığını sürdürmeye çalışan gazete, 5 Eylül 1924'te yayımladığı son sayısında, "Selanik'e Veda" başlıklı makale ile buradaki yayın hayatını sonlandırdı.

1924 Eylül'ünde Lozan Antlaşması'ndan yararlanarak İzmir'e gelen Ali Şevket Bey ve ailesi, gazeteyi burada çıkarmaya başladı. Yeni Asır gazetesinin İzmir'deki ilk sayısı, 7 Eylül 1924 günü, Mehmet Sırrı (Sanlı) Bey'in Sada-yı Hak Matbaası'nda basıldı.⁸ Daha sonraki yıllarda ise kendi düzenini kurmayı başardı.

1930 yılında Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasından sonra Yeni Asır Ege'de bu partinin sözcülüğünü yaptı.⁹ Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kapatılmasından sonra ise gazetenin imtiyaz sahipliğini yapan Ali Şevket Bilgin 14

⁷Türkmen Parlak, "Yeni Asır'ın 110 Yıllık Tarihi", **Yeni Asır**, 26.08.2004, <http://ya2004.yeniasir.com.tr/08/26/index.php3?kat=ana&sayfa=yasir13&bolum=gunluk>, (10.08.2019).

⁸ Ali Dur, **Yeni Asır Gazetesi ve Ege'de Bölge Gazeteciliği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, ss. 30-33.

⁹ Dur, **Yeni Asır** ..., s. 36.

Ocak 1932'de Cumhuriyet Halk Partisi'ne üye oldu.¹⁰ Bundan sonra gazete, çok partili hayata geçinceye kadar Cumhuriyet Halk Partisi'nin destekçisi olurken, Demokrat Parti'nin kurulmasıyla yönü buraya dönecekti.¹¹

Ülkenin uzun soluklu gazetelerinden olan Yeni Asır, yayın hayatına hala devam etmektedir.

2.2. Anadolu

Anadolu Gazetesi, 1911 yılında İttihat ve Terakki'nin İzmir'deki basın organı olan İttihat Gazetesi'nin imtiyaz hakkını almasıyla birlikte yayın hayatına başladı.¹² İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Selanik'te çıkardığı Rumeli gazetesinin muadili olduğunu göstermek için gazeteye Anadolu ismi verildi.¹³ Gazete, ilk yıllarında cemiyetin basın organı olma özelliğini sürdürdü.

Haydar Rüştü Öktem, yazar olarak girdiği gazeteye, 1913 yılında başyazar olurken, daha sonra İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin gazetenin mülkiyet hakkını Haydar Rüştü Öktem'e devretmesiyle gazetenin sahibi oldu.¹⁴ Bundan sonra gazetenin cemiyetle bir ilişkisi kalmadı.

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi üzerine Antalya'ya taşınan gazete, İzmir'in kurtuluşundan kısa bir süre sonra İzmir'e geri dönerek yayın hayatına devam etti. Anadolu, Cumhuriyet döneminde İzmir'de çıkan gazeteler arasında en etkili gazete olmakla birlikte Cumhuriyet Halk Fırkası'na yakın bir gazete oldu. 1930'da Serbest Cumhuriyet Fırkası ile çok partili hayatın denemelerinin yapıldığı süreçte Cumhuriyet Halk Fırkası'nı destekleyen Anadolu Gazetesi, yapılan belediye seçimlerinde de bir propaganda aracı olarak kullanıldı.¹⁵

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber ekonomik sıkıntıların günden güne artması gazetelerin yayın hayatına devam edebilmesi için gerekli olan koşulların karşılanmasını da zorlaştırdı. Türk basınının en büyük problemi kağıt ve diğer basın

¹⁰ Engin Çakırbaş, **İzmir Basınındaki Yansımalarıyla Serbest Cumhuriyet Fırkası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray, 2015, s. 17.

¹¹ Dur, **Yeni Asır** ..., s. 38.

¹² Çakırbaş, **İzmir Basınındaki**..., s. 14.

¹³ Murat Kaya, **Gazeteci ve Siyasetçi olarak Haydar Rüştü Öktem (1885-1951)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2018, s. 18.

¹⁴ Çakırbaş, **İzmir Basınındaki**..., s. 14.

¹⁵ Çakırbaş, **İzmir Basınındaki**..., s. 14.

gereçlerinin fiyatlarının aşırı derecede artmış olmasıydı.¹⁶ Ancak Anadolu gazetesi bu duruma karşı direnmeyi başardı ve tüm zorluklara karşı yayın hayatını sürdürdü.

Haydar Rüştü Öktem, 11 Ağustos 1951’de öldü. Anadolu gazetesi, Haydar Rüştü Öktem’in ölümünün ardından eşi Eribe Öktem ve oğlu Aydın Öktem tarafından çıkarıldı. Maddi zorluklarla mücadele edemez hale gelen gazete, üç yıl boyunca ayakta kalmayı sürdürse de 17 Eylül 1954’de ulaşılabilen son nüshasını yayımlayarak basın hayatına veda etti.¹⁷

2.3. Halkın Sesi

17 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükûn Kanunu gereği Sada-yı Hak gazetesi kapatılınca, yöneticileri 15 Haziran 1930’dan itibaren Halkın Sesi gazetesini yayınlamaya başladı.¹⁸ Gazetenin imtiyaz sahibi ve başmuharriri Sırrı Sanlı’ydı. 1960 yılında yayın hayatı son buldu.¹⁹

3. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI’NIN NEDENLERİ

3.1. Barış Antlaşmalarının Yanlılığı

Birinci Dünya Savaşı’nın ardından imzalanan barış antlaşmalarıyla dünya yeni bir düzen aldı. Ancak kurulan bu düzenle, Birinci Dünya Savaşı’nın galipleri ihya edilirken, mağlupları ağır bir şekilde cezalandırılıyordu. Ayrıca savaş sonunda yıkılan büyük güçlerin, artlarında bıraktıkları boşluk düzgün bir şekilde doldurulamadı. Dolayısıyla güçler dengesinin sağlanamadığı ve adaletsiz paylaşımların yapıldığı sözde düzen ile İkinci Dünya Savaşı’nın tohumları atıldı.

Almanya, Birinci Dünya Savaşı sonrasında barış antlaşmalarının en ağırı olan Versailles Antlaşması’nı imzaladı. Bu antlaşma ile Almanya’nın kafası, bir daha kalkamayacak şekilde ezilmeye çalışıldı. Kaybettiği toprakların yanı sıra askeri ve mali gücü sınırlandırıldı. Savaşın sorumlusu olarak görüldüğünden ağır savaş tazminatı ile cezalandırıldı. Bu şartlar altında Almanya, elbette ki içinde bulunduğu

¹⁶ Kaya, **Gazeteci ve...**, s. 204.

¹⁷ Kaya, **Gazeteci ve...**, ss. 237-238.

¹⁸ Akkoyun, “Atatürk Devri...”, s. 113.

¹⁹ Seval Afşar, **Halkın Sesi Gazetesinde II. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2018, s. 71.

durumdan kurtulmak için çabalayacaktı. Galip devletlerin öngöremediği gidişatı, Atatürk ön görmüş ve Versailles Antlaşması ile ilgili olarak şu cümleleri kurmuştu:

“Versailles Antlaşması, Birinci Dünya Savaşı'nın etmenlerinden hiçbirini gideremediği gibi, dünyanın başlıca rakipleri arasındaki uçurum büsbütün derinleşmiştir. Zira galip devletler, mağluplara karşı şartlarını zorla kabul ettirirken, bu ülkelerin etnik, jeopolitik ve iktisadi özelliklerini asla göz önünde tutmamışlar ve sadece düşmanlık duygularından esinlenmişlerdir. Böylelikle bugün içinde yaşadığımız barış dönemi sadece ateşkesten ibaret kalmıştır. Bence dün olduğu gibi yarın da Avrupa'nın kaderi Almanya'nın alacağı duruma bağlı bulunacaktır. Olağanüstü bir dinamizme malik olan bu yetmiş milyonluk çalışkan ve disiplinli millet, üstelik milli ihtiraslarını kamçılatabilecek siyasi akıma kendini kaptırdı mı, er geç Versailles Antlaşması'nın kaldırılmasına kalkışacaktır.”²⁰

Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda yıkılan imparatorluklardan biri oldu. Onun mirası üzerinde Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya, Yugoslavya ve Romanya yer aldı. Savaştan yenik ayrılan Bulgaristan, yaptığı barış antlaşması ile topraklarının bir kısmını Romanya ve Yugoslavya'ya terk etmek zorunda bırakılmıştı. Bölgede gerçekleştirilen toprak düzenlemeleri tatminsizlik yarattı. Yeni çizilen sınırların oluşturduğu memnuniyetsizlik ve etnik yapıdaki çok unsurluluk bu coğrafyada huzursuzluğun eksik olmamasını sağladı.²¹

Rusya'da, Birinci Dünya Savaşı sırasında çıkan Bolşevik İhtilali ile çarlık yıkıldı ve Sovyet Rusya kuruldu. Ne galip ne de mağlup tarafa koyamayacağımız Sovyet Rusya, komünizmin içeride yerleşmesinin ardından, dünyadaki kuvvet dengelerini değiştirecek bir güç haline gelecekti.²²

Osmanlı İmparatorluğu da Birinci Dünya Savaşı sonunda yıkıldı. Türkler, kendilerine dayatılan Sevr Antlaşması'nı kabullenmeyip, Kurtuluş Savaşı'nı başlatmış ve sonunda Lozan Antlaşması ile istediğini almıştı. Bu haliyle Türkiye, barış antlaşmalarını geçersiz kılmaya çalışan ülkeler arasında ilk örnek oldu.²³ Bunun

²⁰ Turgay Murat, “Askeri ve Siyasi Yönleriyle Mustafa Kemal Atatürk'ün İleri Görüşlülüğü”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 1, 2016, s. 314.

²¹ Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınevi, 18. Baskı, İstanbul, 2012, ss. 195, 223.

²² Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 209.

²³ İlhan Tekeli-Selim İlkin, **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı**, Birinci Cilt, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2014, s. 38.

dışında Osmanlı'nın yıkılması ile Ortadoğu'da meydana gelen boşluk, İngiltere ve Fransa'nın çıkarlarına hizmet edecek şekilde düzenlemeye tabi tutuldu.²⁴

Bu devletler dışında İtalya da galipler safında yer almış olmasına rağmen, savaş sonunda düş kırıklığına uğradı. Gizli anlaşmalar ile kendisine vaat edilen yerlerin çoğundan mahrum bırakılan İtalya, bundan sonra saldırgan bir politika izleyeceği döneme girdi.²⁵

3.2. Barışı Koruma Çabalarının Etkisiz Kalması

Barış antlaşmaları ile yaratılmaya çalışılan düzen, gerçek hayatta yeni karmaşaların oluşmasına neden oldu ve barışı tehlikeye soktu. Bu sebeple barışı koruyabilmek adına yeni girişimlerde bulunuldu. Bunlar, Milletler Cemiyeti'nin kurulması, Locarno Antlaşması ve Kellogg Paktı olarak sıralanabilir.

Milletler Cemiyeti, 1920 yılında kuruldu. Sorunları burada çözerek, gerginliklerin savaşa dönüşmeden önlenmesi amaçlandı. Ama bu örgüt adaleti sağlayamadığı ve bazı konularda ağırlığını koyamadığı için etkinliğini kaybetti.

1925 yılında ise Locarno Antlaşması yapıldı. Bu antlaşma, Fransa'nın Almanya'ya karşı güvenliğini sağlama çabalarının sonucuydu. Versailles Antlaşması ile çizilmiş olan Fransa, Almanya ve Belçika sınırı, taraf devletlerin yanı sıra İngiltere ve İtalya tarafından da garanti ediliyordu. Böylece Almanya'nın batı sınırı tekrar güvence altına alınmış oluyordu. Ancak Almanya'nın doğu sınırı için böyle bir antlaşmaya gidilmiyordu. Açık hedef haline gelen Polonya ve Çekoslovakya, Fransa ile antlaşma yaparak, bir Alman saldırısına karşı Fransa'nın garantisini alıyordu. Ancak bu antlaşmalar Versailles Antlaşması'nı zayıflattığı gibi, Almanya'yı ilk olarak doğu sınırında ilerlemeye yöneltcekti.

Barışı korumak adına yapılan diğer bir girişim 1928 yılında imzalanan Kellogg Paktı oldu. Bu pakt, Fransız Dışişleri Bakanı Aristide Briand'ın Avrupa'da, Fransa'ya özel bir prestij sağlamak amacıyla, ABD ile Fransa arasındaki ilişkilerde savaşı yasa dışı ilan eden karşılıklı bir taahhütte bulunulmasını teklif etmesi ile ortaya çıktı.²⁶ ABD Dışişleri Bakanı Kellogg, bu teklifi ABD'nin inziva politikasına uymayacağı gerekçesi ile reddetti. Ancak bütün dünya devletleri ile böyle bir

²⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 195.

²⁵ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, 26. Baskı, Ankara, 2016, s. 14.

²⁶ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 278

taahhüdün yapılmasını önerdi. Bunun üzerine 27 Ağustos 1928'de ABD, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Belçika ve Çekoslovakya arasında Briand-Kellogg Paktı imzalandı.²⁷

Bu pakt ile savunmaya dayanmayan savaş, kanun dışı sayıldı ve devletlerarası ilişkilerde barışçı yollara başvurulması esas alındı. Ancak, pakt samimiyetten uzaktı. İngiltere, imparatorluğunun bazı bölgelerinde serbest kalmak koşulu ile bu paktı kabul ederken, Fransa ise savunma hakkının ortadan kalkmaması ve imzacı devletlerden biri taahhütten vazgeçerse diğerlerinin de otomatik olarak bu taahhütten kurtulması koşulu ile paktı imzaladı. Ayrıca ilerleyen süreçte ortaya çıkan anlaşmazlıklar karşısında çözüm üretemedi.²⁸ Dolayısıyla bu pakt da barışı korumada etkili olamadı.

Bu girişimlerin yanı sıra silahsızlanma çalışmaları da yapıldı. İlk olarak Wilson'un 14 Noktası içinde değinilen ve ardından Milletler Cemiyeti Paktı'nda da yer verilen silahsızlanma meselesi, silah kullanımını en aza indirmek ve böylece savaşları önlemek amacı taşıyordu. Ancak bu konuda yapılan çalışmalar, bazı küçük başarılar dışında sonuçsuz kaldı. Üstelik 1933'ten itibaren silahlanma hızla çoğaldı.

3.3. Ekonomik Buhran

Birinci Dünya Savaşı, mağlup devletlerin yanı sıra galip devletleri de ekonomik olarak çöküntüye uğrattı. Savaş sonunda imzalanan barış antlaşmaları ile ülkeler, ağır savaş tazminatlarına mahkûm edilmiş ve ciddi borç altına girmişlerdi. Ülkeler, bu borçların altından kalkabilmek için İngiltere'nin iktisadi üstünlüğünü eline geçirmiş olan ABD'ye döndü. Ülkeler, ABD'den aldıkları kredi ile borçlarını ödemeye çalıştılar. Ancak 1929'da, New York borsasının çöküşü ile meydana gelen ekonomik kriz, ABD'nin, Avrupa'ya verdiği krediyi kesmesine neden oldu. Bu durum Avrupa'nın ödemelerini gerçekleştirememesine ve ekonomik canlılığın kaybolmasına yol açtı.

Alım gücünün düştüğü dönemde üretimdeki fazlalık, ücretlerin düşmesine sebep oldu. Ücretlerin düşmesi ise üreticileri iflasa sürükleyen bir boyuta ulaştı.

²⁷ Rıfat Uçarol, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul, 1995, ss. 526-528.

²⁸ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 279-280.

Bunun sonucunda işsizlikte artış yaşandı.²⁹ İçinden çıkılamayan bu durum dünya genelini etkileyen ekonomik buhrana dönüştü. Bu buhran sosyal karışıklıklara sebep olarak demokrasi karşısında totaliter rejimlerin güçlenmesine ortam sağladı.

3.4. Totaliter Rejimlerin Yükselişi

Birinci Dünya Savaşı'nın ardında bıraktığı ekonomik çöküntü, 1929 ekonomik krizi ile ciddi boyutlara ulaştı. Refah seviyesinin düştüğü ve işsizliğin çoğaldığı ortamda sosyal karışıklıklar arttı. Bu sırada tahammül sınırlarının sonunda olan halk için totaliter rejimlerin uç söylemleri çekici gelmeye başladı. Bundan sonra dünyanın birçok yerinde totaliter rejimlere yönelme başladı.

İtalya'da Mussolini ile faşizm yükseldi. İtalya'yı güçlendireceğini ve Roma İmparatorluğu'nu yeniden kuracağını vaat eden Mussolini'nin Faşist Parti'si, 1921 yılında yapılan genel seçimlerde 35 milletvekili çıkarmayı başardı. Ardından sosyalistler ile girişmiş oldukları mücadeleyi kazandılar. 1922'de gerçekleştirdikleri Roma Yürüyüşü ile Kral III. Vittorio Emmanuele'yi hükümet kurma görevini Mussolini'ye vermesi için zorladılar.³⁰ Bundan sonra İtalya'da, aşırı milliyetçi ve emperyalist esaslara dayalı faşist yönetim kurulmuş oldu.

Almanya, ekonomik krizden en çok etkilenen ülke olmuştu. Versailles Antlaşması ile ödemeye zorlandığı savaş tazminatı, 56 milyar dolar olarak belirlenmişti. Almanya bu ücreti ödeyemeyince, Fransa Ruhr'u işgal etti. Alman parası günden güne değer kaybetti. Alman ekonomisinin, içine düştüğü bu yıkıntıdan çıkabilmesi için Dawes Planı hazırlandı ve borçların ödemesi bu plana göre yapıldı. Ayrıca ABD'den de borç alınarak ekonomik durum düzene sokulmaya çalışıldı. Ancak, 1929'da meydana gelen ekonomik kriz sonucunda Almanya'da ekonomik denge yeniden alt üst oldu. Ciddi sayılara ulaşan işsizlik, grevler, ayaklanmalar derken ülke kargaşa içinde kaldı. Bu durum Hitler'e yaradı.

1918'de kurulmuş olan Alman İşçi Partisi, 1920'de Nasyonal-Sosyalist Alman İşçi Partisi adını aldı. Parti lideri Hitler tarafından verilen demeçlerde, işsizliğe son verme, Versailles Antlaşması'ndan kurtulma ve Yahudi karşıtlığı ön plana çıkarıldı. Bu söylemler, Hitler'i, 1932'de Hindenburg ile cumhurbaşkanlığı yarışına kadar

²⁹ Sander, *Siyasi Tarih...*, ss. 41-42.

³⁰ Stephan J. Lee, *Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980*, (Çev.; Savaş Aktur), Dost Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2010, s. 213.

götürdü. Hitler cumhurbaşkanı olamasa da ilerleyen süreçte meydana gelen gelişmeler, Cumhurbaşkanı Hindenburg'un, 1933'te başbakanlığa Hitler'i getirmesine sebep oldu. Böylece Hitler, iktidara gelmiş oldu. Hitler, Hindenburg'un 1934'te ölmesiyle devlet başkanlığı ve başbakanlığı kendi bünyesinde topladı.³¹ Bundan sonra diktatörlüğe dönülerek, iç politikada ekonomiyi düzeltme, Alman ırkının üstünlüğünü sağlama, zorunlu askerliği geri getirme ve silahlanma gibi konuların üstünde duruldu. Dış politikada Versailles Antlaşması'ndan kurtulma, "Tek Millet-Tek Devlet" (Ein Volk, Ein Reich) ilkesine uygun olarak tüm Almanları tek bir devlet altında toplama ve "Hayat Sahası" (Lebensraum) ile yeni topraklara yayılma politikası güdüldü.³²

Rusya, Birinci Dünya Savaşı sırasında iç karışıklıklarının mağduru olmuş ve çıkan Bolşevik İhtilali ile Çarlık yıkılmıştı. Lenin'in başkanlığındaki Bolşevikler, Birinci Dünya Savaşı'ndan çekildi. Ancak, Rusya'daki karışıklıklar yine de son bulmadı. Azınlıklar bağımsızlık için ayaklanırken, Bolşevikler ile Çarlık taraftarları arasında iç savaş çıktı. Müttefikler, Rusya'ya asker göndererek, Bolşevik karşıtlarını desteklediler. Ancak 1921 yılında Bolşeviklerin iç savaşı kazanmasıyla, müttefikler askerlerini geri çekmek zorunda kaldılar. Ancak, Polonya meselesi tarafları tekrar karşı karşıya getirdi. Polonya, 1920 yılında Ukrayna'ya girmek istedi. Rusya buna izin vermeyerek Varşova'ya kadar ilerledi. Polonya'nın içine düştüğü bu zor durum karşısında İngiltere ve Fransa devreye girerek, Polonya'ya yardım etti ve Rusya yenilgiye uğratıldı. Sovyet Rusya ile Polonya arasında 1921'de, Riga Barışı yapıldı. Bununla, Polonya, sınırını doğuya doğru genişletti. Batının, daha en başında Sovyet Rusya'ya karşı takındığı bu tavır Sovyet Rusya'da batıya karşı güvensizliğin oluşmasına neden oldu. Batı ise Sovyet Rusya'yı tehdit olarak görüyordu. Bu sebeple Sovyet Rusya'yı resmen tanımamaktaki ısrarlarını sürdürdüler. Fakat 1924 yılında sırasıyla İtalya, İngiltere ve Fransa, 1933'te de ABD, Sovyet rejimini tanıdılar.³³

Lenin ile beraber Sovyet Rusya, sosyalizmi tüm dünyaya yayma politikasını yürütmeye çalıştı. Ama bu konuda başarılı olunamadığı gibi Rusya'da da tam olarak yerleştirilememişti. Lenin'in ölmesinden sonra Troçki ile girdiği iktidar mücadelesini kazanan Stalin, öncelikle Rusya'da sistemin yerleştirilmesine karar verdi ve karşıt fikirde olanları yok etti. Ekonomik sorunların çözülmesi ve ekonomik kalkınmanın

³¹ Uçarol, **Siyasi...**, ss. 530-531.

³² Faruk Sönmezoğlu, **İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası 1914-1945**, Der Yayınları, İstanbul, 2015, s. 234.

³³ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 210-212.

sağlanması için beş yıllık plan hazırlandı. Bir yandan da silahlanmaya başladı. İçerde gücünü toplamaya çalışırken dışarda barışçı bir politika izledi. Böylece dışarıyla uğraşmak zorunda kalmadan içerde kendisini güçlendirebilirdi.

1933'ten sonra Almanya'nın bir tehdit olarak ortaya çıkmasıyla birlikte Sovyet Rusya barış yanlısı ve silahlanma karşıtı söylemlerini arttırdı. Almanya'nın saldırgan tutumu karşısında gelişen olaylar, kapitalist devletler ile faşist devletler arasında bir savaşa neden olabilir ve her iki tarafı da yıpratılabildi. Bu savaştan uzak duran Sovyet Rusya, dinç kalarak dünya ihtilali amacına kolayca ulaşabilirdi. Bu düşünce sebebiyle Sovyet Rusya, yeni bir dış politika izlemeye başladı. Almanya ile girişilen görüşmeler 1939 yılında Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı ile sonuçlandı.³⁴ Bundan sonra iki ülke dünya savaşını başlatacak işgallere girişecekti.

Japonya, Birinci Dünya Savaşı'ndan kazançlı çıkan devletlerden biri oldu. Savaş sonunda Uzakdoğu'daki Alman topraklarını ele geçirdi. Sanayisini geliştirerek, ticaretini arttırdı ve ekonomik olarak güçlendi.³⁵ Uzakdoğu'nun en güçlü devleti haline geldi. Ancak yine de ekonomik krizden etkilendi. Çözümü ise yayılcı politikada aradı.

1930'lardan sonra askerlerin egemen olduğu militarist bir yönetim haline gelen Japonya, "Asya Asyalıdır." söylemini ortaya attı. Bununla Batılıların Çin üzerindeki etkisini azaltıp burada kendi kontrolünü kurmayı amaçladı.³⁶ Böylece Japonya'nın yayılma yanlılığını ve Asya'nın Japon yayılma alanı olduğunu göstermiş oluyordu.

Bu ülkelerin yanı sıra diktatörlük Avrupa'nın diğer ülkelerinde de yaygınlaştı. 1920'de Horthy ile Macaristan diktatörlükle yönetilmeye başladı. 1926'da Portekiz'de Salazar askeri bir diktatörlük kurdu. 1929'da Yugoslavya'da Kral Alexander diktatörlüğünü ilan etti.³⁷ Yine 1926'da Polonya'da Pilsudski ve aynı yıl Litvanya'da Smetona ve Voldemaras, 1933'te Avusturya'da Dollfuss diktatörlük rejimine başladı. 1934'te Letonya ve Estonya da diktatörlüğe geçti. 1934'te Bulgaristan Kral Boris'in, 1938'de Romanya, Kral Carol'un monarşik diktatörlüğü

³⁴ Coşkun Üçok, **Siyasal Tarih (1789-1960)**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975, ss. 260-262.

³⁵ Nurullah Sat, **Cumhuriyet Gazetesi'ne Göre II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basınında Japonya (1939-1945)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 31.

³⁶ Sönmezoğlu, **İki Savaş Sırası...**, s. 236.

³⁷ Sırbistan Kralı Alexander, Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nın başına getirildikten sonra ülke içindeki etnik çatışmalar karşısında 1929'da parlamentoyu feshederek diktatörlük rejimine başladı. Ancak, ülkenin adının Yugoslavya olduğu ve tek parti sisteminin kabul edildiği yıl 1931'dir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 229-231.

altına girdi. Yunanistan ise 1936'da Metaksas tarafından diktatörlükle yönetilmeye başladı.³⁸

4. BARIŞIN YIKILMASI

4.1. Japonya'nın Mançurya'yı İşgali

Mançurya sahip olduğu potansiyelle Japonya için önemli bir hammadde kaynağıydı. Bu uğurda Rusya'ya karşı 1904'te girdiği savaştan 1905'te galip olarak ayrılmayı başardı. Savaş sonunda yapılan antlaşma ile Rusya'yı Mançurya'dan uzaklaştırdı. Ardından Mançurya'da ekonomik faaliyetlere girişti. Bölgede kurmuş olduğu Güney Mançurya Demiryolu Şirketi ile etkisini arttırdı.³⁹ Bundan sonra sıra Mançurya'yı işgale geldi.

Japonya'nın, Mançurya'yı tam anlamı ile ele geçirebilmesinin önünde ABD ve Sovyet Rusya engelleri vardı. Ancak Sovyet Rusya'nın Uzakdoğu'da askeri hazırlıklarını henüz tamamlayamamış olması ve ABD'nin de ekonomik krizin etkilerini hafifletmekle meşgul olmasını fırsat bilen Japonya, demiryolunun bombalanmasını bahane ederek 1931'de Mançurya'yı işgal etti.⁴⁰ Burada Japon koruyuculuğu altında Manchukuo adında bir devlet kurdu.⁴¹

Japonya'nın Mançurya'yı işgali karşısında ABD, silah yoluyla sağlanan kazançları tanımayacağını açıklamakla yetindi. Çin ise Milletler Cemiyeti'ne başvurdu. Bunun üzerine Milletler Cemiyeti, araştırma yapmak üzere bölgeye bir heyet gönderdi. Heyetin Japonya'nın haksız olduğunu bildirmesi üzerine, Milletler Cemiyeti Japonya'nın Çin topraklarından çıkması için sözlü bir uyarıda bulundu. Japonya'nın bunu reddetmesi karşısında Milletler Cemiyeti sessiz kaldı. Böylelikle hem ABD, hem de Milletler Cemiyeti, protestonun ötesine geçemeyerek gelecekteki Japon yayılcılığına zemin hazırlamış oldular.⁴²

³⁸ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, s. 43; Armaoğlu, ss. 223-247.

³⁹ Armaoğlu, *20. Yüzyıl...*, ss. 289-290.

⁴⁰ Sander, *Siyasi Tarih...*, s. 70.

⁴¹ Üçok, *Siyasal...*, s. 256.

⁴² Baskın Oran (Ed.), *Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)*, Cilt I, İletişim Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2009, s. 405.

4.2. Almanya'nın Versailles Hükümlerinden Kurtulması

Hitler'in en başından beri savunduğu Versailles Antlaşması'ndan kurtulma düşüncesi, ilk olarak 1934 yılında Avusturya'yı ilhak etme (Anschluss) teşebbüsü ile fiiliyata geçti. Avusturya Nazileri tarafından darbe yapılarak Dollfuss öldürüldü ve Naziler iktidarı ele geçirdi. Ancak az sayıda kuvvetle girişilen bu darbe karşısında hükümet kuvvetleri kısa sürede duruma hakim olmayı başardı. Böylece Avusturya'yı ilhak için girişilen ilk hareket Almanya için başarısızlıkla sonuçlandı.

Bu başarısız girişimin ardından Almanya, Saar bölgesine döndü. Versailles Antlaşması ile bu bölgeyi 15 yıllığına Fransa'nın kontrolüne bırakan Almanya, bu sürenin 1935'te dolması ile harekete geçti. Antlaşmada yapılması kararlaştırılmış olan plebisit gerçekleştirildi. Bu plebisit sonucuna göre halkın büyük çoğunluğu Almanya ile birleşmeyi isteyince, Saar Almanya'ya devredildi.⁴³ Bu zengin endüstri bölgesi, Almanya'nın güçlenmesine temel oluşturacaktı.

1933'te Silahsızlanma Konferansı'ndan ve Milletler Cemiyeti'nden çekilmiş olan Almanya, 1934'ten itibaren silahlanmaya başladı. 1935'e gelindiğinde ise Versailles hükümlerini hiçe sayarak mecburi askerliği getirdi. Almanya'nın bu halinden hoşnut olmayan İngiltere, Fransa ve İtalya Stresa Antlaşması ile Almanya'ya cevap verdi. Bu antlaşma ile Almanya'nın hareketleri protesto edilirken, Locarno Antlaşmalarına olan bağlılık belirtiliyor ve Avusturya'nın bağımsızlığını koruma amacı ifade ediliyordu. Ancak Stresa Antlaşması'nın ardından İngiltere ile Almanya arasında bir anlaşma yapıldı ve Almanya'nın sınırlı sayıda denizaltı yapmasına izin verildi. Versailles Antlaşması'nın hükümlerine ters olan bu anlaşma ile İngiltere, hem Versailles'ı, hem de Stresa cephesini yıkmış oldu.

Fransa, Almanya karşısındaki güvenlik arayışına çare olması için 1935'te Sovyet Rusya ile de bir ittifak antlaşması imzaladı. Aynı tarihte Sovyet Rusya ile Çekoslovakya arasında da benzer bir antlaşma imzalanarak karşılıklı yardım taahhüdü Fransa'nın yardıma gelmesine bağlandı. Böylece ittifak üçlü bir hal aldı.⁴⁴ Almanya'ya karşı girişilen bu ittifakların en büyük eksiği dağınık ve şartlara bağlı olmalarıydı. Bunu fark eden Hitler, adım adım ilerleyip, büyük devletlerin çıkarlarına

⁴³ Oran ve diğerleri, **Türk Dış...**, s. 405.

⁴⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 305-309.

doğrudan dokunmadığı ve çıkar çatışmalarından yararlandığı sürece hedeflerine kolayca ulaşabilirdi.⁴⁵

Almanya, Fransız-Rus Antlaşması'nın Locarno Antlaşmalarına ve Milletler Cemiyeti Paketi'nin hükümlerine aykırı olduğunu ileri sürerek, 1936 yılında Ren bölgesine asker soktu. Bu esnada Milletler Cemiyeti'nin, İtalya'nın Habeşistan işgali ile meşgul olması ve İngiltere ve Fransa'nın bu konu yüzünden arasının bozulması Almanya'ya kimsenin ses çıkarmamasına sebep oldu. Böylece Hitler, Versailles Antlaşması'nın hükümlerinden kurtulma hedefinde adım adım yol almış oldu.

4.3. İtalya'nın Habeşistan'ı İşgali

İtalya, Habeşistan ile daha önce de ilgilenmiş fakat ele geçirmekte başarısız olmuştu. Birinci Dünya Savaşı sonrasında nüfus problemi yaşayan ve endüstrisi için hammadde arayışına giren İtalya, yönünü yeniden Habeşistan'a çevirdi.⁴⁶

İtalya, Milletler Cemiyeti'nin, Japonya'nın Mançurya'yı işgaline sessiz kalması, Almanya'nın Versailles hükümlerinden kurtulma çabasına İngiltere ve Fransa'nın gereken tepkiyi gösterememesinin yanında dikkatlerinin de Avrupa'ya yönelmiş olmasını fırsat bildi. 1935'te sınır çatışmasını bahane ederek Habeşistan'a girdi.

Bunun üzerine Milletler Cemiyeti, İtalya'yı saldırgan ilan ederek, zorlama tedbirlerin uygulanmasına karar verdi. Milletler Cemiyeti'nin almış olduğu bu karar küçük devletler tarafından uygulansa da Avusturya ve Macaristan bu karara uymayı reddetti. Ayrıca Milletler Cemiyeti üyeliğinden çıkmış olan Almanya ve zaten cemiyete katılmamış olan ABD istedikleri gibi davranacaklarını açıkladı.⁴⁷ Fransa ise 1935'te İtalya ile yaptığı Roma Anlaşmaları ile İtalya'yı Habeşistan meselesinde serbest bırakmıştı. Bu sebeple İtalya'ya uygulanması kararlaştırılan zorlama tedbirler konusunda gevşek davrandı.⁴⁸ Dolayısıyla Milletler Cemiyeti'nin almış olduğu karar uygulamada başarısız oldu.

1936'da Habeşistan'ın işgalini tamamlayan İtalya, 1937 yılında Milletler Cemiyeti'nden ayrıldı.

⁴⁵ Sander, *Siyasi Tarih...*, s. 49.

⁴⁶ Sander, *Siyasi Tarih...*, s. 51.

⁴⁷ Oran ve diğerleri, *Türk Dış...*, s. 406.

⁴⁸ Armaoğlu, *20. Yüzyıl...*, s. 315.

4.4. İspanya İç Savaşı

İspanya, 1923'te General Primo de Rivera ile yedi yıl süren bir diktatörlük dönemi yaşadı. Bu süreçte artan toplumsal gerilim karşısında Rivera 1930'da istifa etmek zorunda kaldı. 1931'de Kral XIII. Alfonso'nun da ülkeyi terk etmesi ile cumhuriyet kuruldu. Ancak, yeni rejim halk arasında kutuplaşmaya sebep oldu. Kralcılar ve komünistler şeklinde oluşan kutuplaşma İspanya'yı iç savaşa sürükledi.⁴⁹

1936 yılında İspanya'nın Fas birlikleri komutanı olan Franco ve komutasındaki güçler, cumhuriyetçi Halk Cephesi hükümetine karşı ayaklandı. Böylece üç yıl sürecek olan İspanya iç savaşı başlamış oldu.⁵⁰ Franco, Almanya ve İtalya'dan yardım alırken, cumhuriyetçiler, Sovyet Rusya'dan sınırlı bir yardım gördü. Sosyalistlerin yenildiğini görmekten mutsuzluk duymayacak olan İngiltere ve Fransa ise silah vermeyi reddetti.⁵¹

Bu savaşta Almanya, hava taktiklerini ve teorilerini deneme fırsatı buldu. Bunlar içinde en önemlisi 1937 yılında Guernica'nın yoğun hava bombardımanı ile yok edilmesi idi. Ayrıca İspanya'ya oldukça fazla miktarda tank ve zırhlı araç gönderildi. Ancak, bunlar zırhlı birlik teorisine uygun olarak kullanılmadı. Tanklar, piyade destek elemanı olarak kaldı. Bu durum, batılı gözlemcilerde yanlış imaj bıraktı ve tankın stratejik bir unsur olmadığı yanılığına düşürdü.⁵²

Franco, aldığı yardımlarla 1939 yılında İspanya'ya tam anlamıyla hakim olmayı başardı. Böylece Doğu Akdeniz'de yeni bir faşist rejim daha ortaya çıkmış oldu.

4.5. Japonya'nın Çin'e Saldırması

1931'de Mançurya'yı ele geçiren Japonya, Milletler Cemiyeti'nin hareketsiz kalmasından cesaret buldu. 1932'de Çin'in içlerine doğru ilerleyerek Çin-Japon savaşını başlattı. Yayılımcı hareketlerini sürdürmeye devam edebilmek için 1933'te Milletler Cemiyeti'nden ayrıldı. 1934'te Çin-Japon anlaşması ile iki ülke arasındaki

⁴⁹ Başvuru Kitapları, **Dünya Tarihi**, 4. Baskı, NTV Yayınları, İstanbul, 2012, ss. 370-371.

⁵⁰ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 55.

⁵¹ Oran ve diğerleri, **Türk Dış...**, s. 406.

⁵² Veli Yılmaz, **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1998, s. 221.

anlaşmazlık bir süreliğine durdurulsa da Japonya Çin üzerindeki emellerinden vazgeçmiş değildi. Bu sebeple 1937 senesinde, tekrar Çin'e saldırdı.⁵³

ABD, Japonya'nın Çin'i işgaline içerlemesine rağmen bir harekette bulunamadı. Çünkü yaşanan ekonomik çöküntü karşısında ABD kongresi, gittikçe daha da sertleşen tarafsızlık yasaları çıkarıyordu. Bu durum Roosevelt'in sadece kınama açıklamaları yapmasına olanak veriyordu.

Sovyet Rusya ise Japon işgaline ses çıkarmadı. Çünkü ülke içi konulara dönmüştü. Giriştiği temizlik hareketi ve göstermelik yargılamalar o sıralarda doruk noktasına ulaşmıştı. Aynı zamanda İspanya iç savaşında cumhuriyetçilere tedbirli bir şekilde yardım ediyordu. Bunların yanı sıra Sovyet Rusya, batının kendisine duyduğu nefreti göz önüne alarak, Uzakdoğu'da batı ile işbirliğine girişilemeyeceğini düşünüyordu. Bu sebeple Japonya ile karşı karşıya gelmeyi göze alamadı.

İngiltere ve Fransa ise Avrupa sorunlarıyla boğuşmaktaydı ve Uzakdoğu'daki bu işgal öncelik olarak görülmedi. İngiltere ve Fransa, Almanya'nın saldırgan tavırlarına çare bulmaya çalışıyordu. Özellikle Fransa, sınırlarını korumak için önlemler alma çabasına girişmişti. İngiltere'de ise 1937'de Baldwin'in yerine başbakanlığa gelen Chamberlain, yatıştırma politikasıyla kalıcı barışı sağlamaya çalışıyordu.⁵⁴ Buna rağmen Çin, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Japonya'ya karşı direnmeye devam etti.

4.6. Almanya'nın Avusturya'yı İlhakı

Almanya 1935'ten itibaren silahlanmaya başlamış, 1936'da da Ren bölgesine asker sokmuştu. Versailles Antlaşması'nın hükümlerini kıran bu hareketlerinin ardından sıra dışı politikasının ikinci aşamasını oluşturan "Tek Millet, Tek Devlet" politikasına gelmişti.

İlk olarak 1934 yılında Avusturya'ya başarısız bir darbe girişiminde bulunan Almanya, ilhak için 1938 yılına kadar beklemek zorunda kaldı. 1936'da başlamış olan İspanya iç savaşı ve 1937'de Japonya'nın Çin'e saldırması, batılıların dikkatlerini o bölgelerde yoğunlaştırmıştı. Bundan faydalanan Almanya,

⁵³ Uçarol, *Siyasi...*, s. 534.

⁵⁴ Paul Kennedy, *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri-16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar*, (Çev., Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Basım, İstanbul, 2001, ss. 405-406.

Avusturya'daki Nazileri 1938'de yeni bir darbe girişimine yönlendirdi. Bu darbe girişimi daha hazırlık aşamasındayken Avusturya tarafından önlendi. Bunun üzerine Almanya, ilhakı gerçekleştirebilmek için Avusturya üzerinde baskı kurmaya başladı.

1938'de Avusturya Başbakanı Schuschnigg ile biraraya gelen Hitler, Avusturya'da Nazi Partisi'nin faaliyetlerine izin verilmesi, hapsedilmiş olan Nazilerin serbest bırakılması, Avusturya Nazilerinden Seyss-Inquart'ın iç işleri bakanlığına getirilmesini, savunma ve maliye bakanlıklarına Nazilerin atanmasını ve Avusturya ordusu ve ekonomisinin, Alman ordusu ve ekonomisi ile bütünleşmesini istedi.⁵⁵ Schuschnigg, bağımsız bir devletin kabul edemeyeceği bu istekleri kabul etti ve yerine getirmeye de başladı. Ancak, Avusturya halkının bağımsızlığını korumak isteyip istemediği hakkında karara varmak için 13 Mart 1938'de plebisit yapılacağını duyurdu. Bu durum Almanya'yı kızdırdı ve 12 Mart 1938'de Avusturya'ya girdi. Burası bir Alman eyaleti haline getirilerek Ostmark adı verildi.⁵⁶ Böylece Almanya Anschluss hedefini gerçekleştirmiş oldu.

Almanya, bu ilhak ile Versailles Antlaşması'ndaki Avusturya ile birleşmeme maddesini göz göre göre çiğnerken, Avrupa'dan yine gerekli tepki gelmedi. İngiltere yatıştırma politikasına bağlılığını sürdürerek bir harekette bulunmadı. Fransa'da o sırada hükümet yoktu. Siyasal istikrarsızlık Fransa'yı dış politikada hareketsiz bıraktı. Sovyet Rusya, Fransa ile yaptığı 1935 antlaşmasını uygulamaya sokmak istese de Fransa'nın olumlu bir cevap vermemesi üzerine herhangi bir girişimde bulunmamaya karar verdi. ABD ise karışmayacağını açıkladı.⁵⁷ Böylece bağımsızlığı daha önce Avrupa tarafından güvence altına alınmış olan Avusturya, bu güvenceye rağmen kendini Almanya'nın kucağında buldu. Avrupa'nın bu tepkisiz hali güvenilirliğinin azalmasına sebep olurken, Almanya'nın cesaretinin perçinlenmesini sağlıyordu.

4.7. Çekoslovakya'nın Parçalanması

Almanya, "Tek Millet, Tek Devlet" anlayışı ile Avusturya'yı ilhak ettiğinde Çekoslovakya'yı çevrelemiş oldu. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulmuş olan

⁵⁵ Sander, *Siyasi Tarih...*, s. 57.

⁵⁶ Armaoğlu, *20. Yüzyıl...*, ss. 345-346.

⁵⁷ Armaoğlu, *20. Yüzyıl...*, ss. 346-347.

Çekoslovakya'nın Südetler bölgesinde 3,5 milyon Alman yaşıyordu. Dolayısıyla Çekoslovakya için çanlar çalmaya başladı.

Südet Almanları ülkede karışıklık yaratarak, Almanya'nın Çekoslovakya'ya müdahale etmesi için ortam hazırlamaya çalıştı. Özerklik isteğinde bulunan Südet Almanları, Almanya tarafından desteklendi. Ancak, Çek hükümeti bu istekleri kabul etmeyince gerilim tırmandı. Almanya Çekoslovakya sınırına asker yığmaya başladı. Buna karşılık Çekoslovakya'da kısmi seferberlik ilan edildi. İki ülke savaşın eşiğine geldi.

Fransa 1924'te, Sovyet Rusya da 1935'te Çekoslovakya ile birer ittifak yapmışlardı. Fransa, bu ittifakın gereğini yerine getirmek için İngiltere'nin de harekete geçmesini istiyordu. Fakat İngiltere, böyle bir yardıma hemen kalkışmak istemeyince, o da İngiltere'yi izledi. Sovyet Rusya ise yardım edebilmek için Polonya ve Romanya'dan geçmek zorundaydı. Ancak, iki ülke geçiş izni vermedi. Dolayısıyla İngiltere, Fransa ve Sovyet Rusya gelişen bu durum karşısında Çekoslovakya'ya yardımda bulunamadılar. Bunun üzerine Almanya ve Çekoslovakya arasında gelişen sorunun barışçı yollarla çözümlenebilmesi için İngiltere girişimde bulundu.⁵⁸

İngiltere Başbakanı Chamberlain, 15 Eylül 1938'de Almanya'ya giderek Hitler ile görüştü. Bu görüşmede Chamberlain, Südet bölgesinin Almanya'ya katılmasının Almanya'yı tatmin edip etmeyeceğini sordu. Olumlu yanıt alınca bunu Fransa ve Çekoslovakya'ya kabul ettirmek için elinden geleni yapacağına söz verdi. Nitekim 21 Eylül'de Çekoslovakya bu kararı kabul etti.⁵⁹ Ancak bu kez, Almanya, Çekoslovakya'dan istekte bulunan Macaristan ve Polonya'yı desteklemeye başladı. Bu durum karşısında Çekoslovakya genel seferberlik ilan etti. İngiltere ve Fransa askeri görüşmelere başladı. İtalya, Almanya'yı desteklediğini belirtti. Almanya ise 23 Eylül'de yaptığı konuşmada Südet bölgesinin 1 Ekim'e kadar kendisine teslim edilmesini isteyince Avrupa genel bir savaşla karşı karşıya geldi.

Barışın korunması amacıyla bir kez daha girişimde bulunan İngiltere ve Fransa, İtalya'nın arabuluculuğuna güvendi. Böylece, Çekoslovakya meselesinin çözümlenebilmesi için 29 Eylül 1938'de Hitler, Mussolini, Daladier ve Chamberlain'ın katıldığı Münih Konferansı toplandı. Konferans, 30 Eylül'de aldığı kararla Südetleri Almanya'ya bırakıyor, Çekoslovakya'nın yeni sınırları İngiltere ve Fransa tarafından garanti ediliyordu. Ancak, bu karar Çekoslovakya'nın kurtuluşuna

⁵⁸ Uçarol, **Siyasi...**, ss. 539-540.

⁵⁹ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 63.

yetmedi. 2 Ekim’de Polonya, Çekoslovakya’nın Teschen bölgesini işgal etti. 2 Kasım’da ise Çekoslovakya, Slovakya’dan sınır boyunca bir toprak şeridini Macaristan’a terk etmek zorunda kaldı.⁶⁰ Almanya ise 15 Mart 1939’da Çek Cumhurbaşkanı Hacha’yı Berlin’e çağırarak Çekoslovakya’nın Almanya’ya teslim edilmesi için baskı uygulamaya başladı. Baskıya dayanamayan Hacha, Almanlar tarafından hazırlanmış olan metni imzalamak zorunda kaldı.⁶¹ Böylece Çekoslovakya tarihe karıştı.⁶² Bu durum metinde şöyle ifade edildi:

“Führer, Çekoslovak Cumhurbaşkanı Dr. Hacha ile Dış İşleri Bakanı Dr. Çvalkovski’yi kendi istekleri üzerine bugün, Dış İşleri Bakanı von Ribbentrop’un huzuruyla kabul etmiştir. Toplantıda, bugünkü Çekoslovak topraklarında, son haftalar içinde ortaya çıkan olayların yarattığı ciddi durum tam bir açıklıkla incelenmiştir.

Her iki taraf da oybirliğiyle, bütün çabaların, Orta Avrupa’nın bu bölümünde huzur, düzen ve barışın sağlanmasına yönelmesi gerektiğine inandıklarını belirtmişlerdir. Çekoslovak Cumhurbaşkanı, bu amaca hizmet etmek ve son yatıştırıcıyı sağlamak üzere Çek halkının ve ülkesinin kaderini Alman İmparatorluğu Führer’inin eline güvenle verdiğini söylemiştir. Führer bu deklarasyonu kabul etmiş, Çek halkını Alman İmparatorluğu’nun himayesine almak ve onlara kendi karakterlerine uygun, muhtar ve etnik hayat gelişmesini sağlamak istediğini ifade etmiştir.”⁶³

Bu metnin Hacha tarafından imzalanması ile Çekoslovakya ortadan kalkmış oldu. Bu olay karşısında İngiltere ve Fransa, Çekoslovakya’ya vermiş oldukları garantiyi yerine getirmediler.

İngiltere ve Fransa’nın tepkisiz halleri Almanya ve İtalya’nın saldırgan tutumlarını besledi. Almanya 23 Mart 1939’da Litvanya’dan Memel’i aldı.⁶⁴ Ardından Polonya’dan Danzig’i istemeye başladı. İtalya ise 7 Nisan 1939’da Arnavutluk’u işgale başladı.

Almanya ve İtalya’nın bu hareketleri karşısında İngiltere ve Fransa sınırlı tepkiler vererek önce 31 Mart 1939’da Polonya’ya, ardından 13 Nisan 1939’da

⁶⁰ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 352.

⁶¹ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 64.

⁶² **Yeni Asır**, 16 Mart 1939, ss. 1, 7.

⁶³ William L. Shirer, **Nazi İmparatorluğu Doğuşu-Yükselişi-Çöküşü Cilt II**, (Çev., Rasih Güran), Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1968, s. 702.

⁶⁴ **Yeni Asır**, 24 Mart 1939, s. 10.

Yunanistan ile Romanya'ya garanti verdi. 12 Mayıs 1939'da ise Türkiye ile yardım deklarasyonu imzaladı. Ancak İngiltere ve Fransa'nın bu girişimlerine cevap gecikmedi ve 22 Mayıs 1939'da Almanya ve İtalya, bir dostluk ve ittifak antlaşması imzaladı (Çelik Pakt).⁶⁵

Tüm bu süreç Almanya-İtalya tarafı ile İngiltere-Fransa tarafının Mihver ve Müttefikler olarak gruplaşmasını sağladı. Bundan sonra Sovyet Rusya iki blok arasında güç dengesini değiştirecek bir devlet olarak önem kazanmaya başladı. İngiltere ve Fransa, Sovyet Rusya'nın katılımı ile bir barış cephesi kurmak için uğraşlara girişti. Ancak birbirlerine duydukları güvensizlik ve görüş ayrılıkları buna engel oldu. Diğer taraftan Almanya ve Sovyet Rusya, çıkarları doğrultusunda anlaşarak 23 Ağustos 1939'da Saldırmazlık Paktı'nı imzaladılar. Bundan sonra Almanya, Polonya'nın işgaline başlayacak ve İkinci Dünya Savaşı'nın başlamasına sebep olacaktı.

⁶⁵ Uçarol, **Siyasi...**, s. 541.

BİRİNCİ BÖLÜM

SAVAŞ BAŞLIYOR

1.1. AVRUPA'DA ALMAN İLERLEYİŞİ

1.1.1. Polonya'nın İşgali

Almanya, Versailles Antlaşması'nın boyunduruğundan kendini kurtarmak için çıktığı yolda önüne çıkan engelleri teker teker temizliyordu. Ren Bölgesi'ni silahlandırması, Avusturya'yı ilhak etmesi ve Çekoslovakya'yı işgalinden sonra sıra çevrelediği Polonya'ya gelmişti. Ancak giriştiği bu işgaller serisi İngiltere ve Fransa'nın radarına takılmıştı. İki ülke 31 Mart 1939'de Polonya'ya, 13 Nisan 1939'da da Yunanistan ve Romanya'ya, olası bir Alman saldırısı karşısında garanti vermişlerdi.⁶⁶ Ancak bu garantilerin etkili olabilmesi için Sovyet Rusya'nın da yanlarında yer alması gerektiğine inanan İngiltere ve Fransa, Sovyet Rusya ile barış cephesi oluşturmak için görüşmelere başladılar. İngiltere ve Fransa'nın, yanına Sovyet Rusya'yı alması ile barış yanlıları bir kat daha güçlenmiş olacaktı. Kimse bu gücü karşısına almak istemezdi. Dolayısıyla savaş çıkmasından endişe duyulan bir dönemde dünya rahat bir nefes alacaktı.⁶⁷

Sovyet Rusya, özellikle Milletler Cemiyeti'ne katıldıktan sonra küçük ve ezilen devletlerin yanında yer alarak haklarının korunması gerektiğini savunmuş, bir bakıma bu devletlerin sözcülüğünü yapmıştı. Barış yanlısı söylemleri ile Alman işgallerini eleştirmişti. Sovyetlerin bu tutumunu göz önüne alan basın, İngiltere ve Fransa'nın Sovyet Rusya ile giriştiği görüşmelerin olumlu şekilde sonuçlanacağını düşünüyordu.⁶⁸ Ancak görüşmeler ilerledikçe "Sovyet Rusya sulh istiyor. Fakat ne pahasına olursa olsun değil."⁶⁹ denilerek Sovyet Rusya'nın kolay ikna olmayacağı gösteriliyordu. Gerçek şu ki İngiltere ve Fransa'nın, Sovyet Rusya'yı antlaşma yapmaya ikna etmesi uzun sürdüğü gibi koşullar üzerinde anlaşma sağlamakta da sorun yaşıyorlardı. Garantilerin hangi şartlarda ve kimlere verileceği konusunda anlaşmazlık yaşayan tarafların, uzlaşmak için görüşmeleri devam ederken, bir anda

⁶⁶ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 366.

⁶⁷ Sırrı Sanlı "Dünya Nefes Alacak", **Halkın Sesi**, 31 Temmuz 1939, s. 1.

⁶⁸ **Halkın Sesi**, 19 Temmuz 1939, "Rus-İngiliz Görüşmeleri", s. 4.

⁶⁹ **Anadolu**, 12 Temmuz 1939, s. 4.

Sovyet Rusya ile Almanya arasında saldırmazlık paktı imzalandı. Bu durum şok etkisi yarattığı gibi İngiltere ve Fransa'nın barış cephesi oluşturma girişimi de havada kalmış oldu.

Almanya ve Sovyet Rusya birbirlerine güvenmemekle birlikte gelişen şartlar neticesinde anlaşma yoluna gitmişti. Sovyet Rusya, barış cephesi görüşmelerinde Sovyet askerine Polonya'dan geçit verilmesini istemiş, İngiltere ve Fransa bu fikre yanaşmamışlardı. Bu durum Sovyetlerin Almanya'ya yönelmesine sebep oldu. Almanya ise, İtalya'nın 1942'nin sonuna kadar savaşa giremeyeceğini bildirmesi üzerine⁷⁰ İngiltere ve Fransa ile girişilebilecek olası bir savaş karşısında doğu kanadını güvenceye almak istemiş ve Sovyetlerin anlaşma teklifini kabul etmişti. Böylece 23 Ağustos 1939'da Rus-Alman Saldırmazlık Paktı imzalandı. Bu paktı, diğer saldırmazlık paktlarından ayıran, gizli bir protokolün olmasıydı. Bu protokol ile Alman ve Sovyet etki alanları belirlenmişti. Baltık bölgesi ve Romanya'ya ait Besarabya, Sovyet Rusya'ya bırakılmıştı. Polonya iki ülke arasında paylaşılacak ve Polonya'nın Vilna bölgesinin, Litvanya'ya ait olduğu iki ülke tarafından kabul edilecekti. Litvanya ise Alman nüfuzuna girecekti.⁷¹ Bu antlaşma ile istediğini alan Sovyet Rusya, barış cephesi görüşmelerine de son verdi. Böylece Almanya kendisine karşı girişilen ittifakı bozduğu gibi Bismarck'ın kâbusu olan iki cepheli savaş tehlikesinden de kurtulmuş oldu. Bundan sonra emin bir şekilde Polonya'nın üzerine gidebilirdi.

İngiltere, Almanya'nın saldırmazlık paktı ile elini güçlendirdiğinin farkındaydı ve buna cevap olarak 25 Ağustos'ta Polonya ile ittifak antlaşması yaptı. Ancak bu cevap savaşın çıkmasını önlemeye yetmeyecekti.

Almanya ve Polonya arasındaki sürtüşmenin çıkış noktası Danzig'e dayanıyordu. Daha önce Almanya'ya bağlı olan Danzig, Versailles Antlaşması'yla serbest bir şehir haline getirilerek Polonya'nın gümrük sınırları içerisine alınmıştı. Bu hali ile Danzig, Almanya ile Doğu Prusya'yı birbirinden ayırıyordu. Halkı Alman olan Danzig'in bu durumu, ilerleyen süreçte Almanya ve Polonya arasında soruna neden oldu. Hitler ile doğuya doğru ilerleme politikası yürüten Almanya, toprakları arasında bütünlük istiyordu. Polonya'nın Berlin Büyükelçisi Lipski, farkında olmadan Almanya'ya bu fırsatı sunmuş oldu. Lipski, Almanya Dışişleri Bakanı Ribbentrop ile yaptığı görüşmede, Polonya'nın Rutenya ile ilgili görüşlerini dile

⁷⁰Shirer, **Nazi İmparatorluğu...**, Cilt II, s. 771.

⁷¹Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 373.

getirdi. Ancak Almanya verdiği cevapta Rutenya sorunundan önce iki ülkenin kendi aralarında soruna neden olan Danzig meselesini çözmeleri gerektiğini dile getirdi.⁷² İki ülke bu konuyla ilgili olarak yaptıkları görüşmelerde ortak bir sonuca varamadılar. Almanya Danzig'in kendisine verilmesinde ısrar ediyordu. Polonya ise bu duruma yanaşmıyordu. Böylece Danzig sorunu büyümeye başladı.

Basın Danzig konusunun büyümesinin Almanya'nın aleyhine olacağını düşünüyordu. Almanya'nın, Avusturya ve Çekoslovakya'da olduğu gibi Danzig'de de karşısında tek bir devlet bulacağını zannettiği, oysa Danzig sorununda alakadar devletler olarak Polonya kadar İngiltere ve Fransa'yı da karşısında bulacağı belirtiliyordu. Dolayısıyla Almanya, Danzig'deki hadiseleri tahrik ederek en çok kendisini çıkmaza sokmuş oluyordu.⁷³ Fakat Almanya'nın böyle düşünmediği kesindi.

Almanya, Polonya ile 1934 yılında imzalamış oldukları saldırmazlık antlaşmasını 27 Nisan 1939'da feshetti. Ardından Danzig'deki Nazi Partisi'ni bölgede karışıklık çıkarması için görevlendirdi. Rus-Alman Saldırmazlık Paktı sonrasında daha rahat hareket etmeye başlayan Almanya, Polonya'ya karşı tutumunu iyice sertleştirdi ve 1 Eylül 1939'da savaş ilan etmeksizin Polonya'yı işgale başladı.

Bu işgal karşısında Hamdi Nüzhet Çançar, Anadolu Gazetesi'nde yer alan yazısında "Tarih, bu kanlı ve korkunç mesuliyeti üzerine alan Alman devlet reisini ve ona bu müthiş kudreti verenleri hiçbir zaman affetmeyecektir."⁷⁴ diyor, Almanya kadar Sovyet Rusya'ya da sitemde bulunuyordu. Çünkü ona göre Almanya, Sovyet Rusya ile saldırmazlık paktının yapılmasını beklemiş, Sovyet Rusya'nın bitarafliğini sağlar sağlamaz Polonya'ya saldırmıştı. Sovyet Rusya, Almanya ile anlaşma yaparak Almanya'yı özgürleştirmiş ve savaş başlatacak gücü vermişti.

Bu işgal karşısında Polonya, İngiltere ve Fransa'dan garanti antlaşmasına uymalarını istedi. İngiltere ve Fransa bu istek doğrultusunda Almanya'ya ultimatom verdi. Ültimatonda, Polonya'daki Alman kitalarının geri çekilmesini, çekilmediği takdirde taahhütlerini derhal yerine getireceklerini bildirdiler.⁷⁵ Ancak cevap alamayınca iki ülke, 3 Eylül 1939'da Almanya'ya savaş ilan etti. Böylece dünya savaşına dönüşecek olan Avrupa savaşı başlamış oldu.

⁷² Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 359.

⁷³ Hamdi Nüzhet Çançar, "Danzig Çıkmazı", **Anadolu**, 4 Temmuz 1939, ss. 1-2.

⁷⁴ Hamdi Nüzhet Çançar, "Harp Başlamıştır", **Anadolu**, 2 Eylül 1939, ss. 1, 3.

⁷⁵ **Halkın Sesi**, 2 Eylül 1939, s. 1; **Anadolu**, 2 Eylül 1939, s. 1.

İzmir basını bu haberi, “İngiltere resmen Almanya ile harbe girmiştir.”⁷⁶, “İngiltere ve Fransa hükümetleri bugün Almanya’ya resmen harp ilan etti.”⁷⁷ şeklinde duyurmuştur.

Alman saldırısı, teori olarak ilk defa İngiltere’de geliştirilen ve Almanya’da Yıldırım Savaşı (Blitzkrieg) adı verilen taktikle başladı. Zırhlı birliklerin ve hava kuvvetlerinin birlikte ve süratle hareket etmesine dayanan bu taktik, Polonya’nın işgali sırasında ilk kez uygulandı.⁷⁸ Savaş gücü Polonya’dan üstün olan Almanya, Polonya’da hızla ilerledi. İngiltere ve Fransa’nın verilen garantilere rağmen Polonya’ya yardıma gelememesi Almanya’nın işini kolaylaştırdı. Fransa, Almanya’ya karşı saldırıya geçse de bu durum, iki ülke arasında sınır çatışmasından öteye geçemedi. Böylece ciddi bir zorlukla karşılaşmayan Almanya, kısa sürede Varşova’nın kapısına dayandı.

Bu sırada Sovyet Rusya, Alman-Rus Saldırmazlık Paktı ile paylaştıkları Polonya’dan kendilerine düşen payı almak için 17 Eylül 1939’da Polonya’ya girmeye başladı. Bu paylaşımın haberi olmayan dünya için bahanesi hazır; Sovyet Rusya, Polonya’ya Ukraynalıları ve Beyaz Rusları korumak için giriyordu. Buraları işgal ettikten sonra bitaraflığını koruyacaktı.⁷⁹

Basın bu konuda tavrını Sovyetlerden yana koydu. Moskova hükümetinin, Alman ileri hareketinin Sovyet sınırına kadar dayanmamasını sağlamak için Polonya’ya asker sevkine karar verdiği, maksadının Alman ileri harekâtını durdurmak ve Ukrayna ile Karadeniz yollarını Almanya’ya kapamak olduğunu savundu.⁸⁰ Ancak durumun böyle olmadığı savaş sonunda Alman-Rus Saldırmazlık Paktı’nın gizli maddelerinin ortaya çıkmasıyla anlaşılacaktı.

Polonya, Alman ve Rus saldırısı karşısında 27 Eylül’e kadar dayanabildi ve teslim oldu. 28 Eylül’de Almanya ve Sovyet Rusya, Polonya’yı paylaştıkları antlaşmayı imzaladılar. Bu antlaşma ile 23 Ağustos Paktı’nda değişikliğe gidildi. Daha önce Almanya’ya bırakılmış olan Litvanya, bu antlaşma ile Sovyet Rusya’ya bırakıldı. Buna karşılık Sovyet Rusya da Almanya’ya, Varşova ve Lublin bölgesini bırakmaya razı oldu.⁸¹ Böylece bir ülke daha Avrupa haritasından silinmiş oluyordu.

⁷⁶ **Halkın Sesi**, 3 Eylül 1939, s. 1.

⁷⁷ **Anadolu**, 3 Eylül 1939, İkinci Baskı, s. 1.

⁷⁸ Basil Liddell Hart, **İkinci Dünya Savaşı Tarihi**, (Çev., Kerim Bağrıaçık), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009, s. 37.

⁷⁹ **Anadolu**, 18 Eylül 1939, s. 1.

⁸⁰ **Anadolu**, 21 Eylül 1939, s. 1.; **Halkın Sesi**, 21 Eylül 1939, s. 2.

⁸¹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 444.

Polonya meselesinin Alman ve Rus çıkarları doğrultusunda çözümlenmiş olmasının ardından, savaşa devam etmenin bir anlamı olmadığını söyleyen Almanya ve Sovyet Rusya, İngiltere ve Fransa'ya zeytin dalı uzatıyordu. Ancak İngiltere ve Fransa, barışın sağlanabileceğine inanmadıkları için bu teklifi reddetti.⁸²

İlerleyen günlerde benzer bir söylem Churchill tarafından da dile getirildi. Alman-Rus birlikteliğinin yıkıcılığı ortadaydı. Ama ortada olan başka bir şey daha vardı ki o da kaçınılmaz Alman-Rus çatışmasıydı. Churchill de tam olarak bu çatışmaya güveniyordu ve Sovyetlerden hemen vazgeçme taraftarı değildi. Sovyetleri hala kendi lehlerine oyunda tutabileceklerine inanıyordu. Bu sebeple radyoda yaptığı konuşmada Sovyetlerle ilgili olarak yumuşatılmış şu cümleleri kuruyor ve açıkça ortak çıkar ve birliktelikten bahsediyordu:

“Polonya meselesinde Rusya kendi şahsi menfaati uğrunda çok sert kalpli bir siyaset takip ederek kuvvetini göstermiştir. Sovyet ordusu bugün Almanya ile Rusya arasında belirlenen sınırdaki duruyorsa bu herhalde Rusya'nın Nazi tehlikesine karşı emniyeti için lüzumlu olduğundan ve Nazi Almanyası'nın hücumu cesaret edemeyeceği bir doğu cephesi oluşturulduğundandır. Rusların milli menfaatleri fülen İngiliz ve Fransız menfaatlerine uygundur. Nazi Almanyası'nın Balkan devletlerini istila etmesi veya güneydoğu Avrupa'da bir Slav milletini boyunduruk altına alması Rusya'nın emniyetine uygun düşmez. Ne Rusya, ne İngiltere, ne de Fransa Romanya'nın, Yugoslavya'nın, Bulgaristan'ın ve bunların hepsinden öte Türkiye'nin Nazi ökçeleri altına düştüğünü görmek istemezler.”⁸³

1.1.1.1. İzmir basınının Alman-Sovyet Pakti'na tepkisi

İngiltere ve Fransa'nın, Sovyet Rusya ile barış cephesi görüşmelerinden dünya basını gibi İzmir basını da oldukça umutluydu. Görüşmelerin iyi geçtiğinden bahsediliyor, birkaç pürüz üzerinde kafa yorulduğu dile getiriliyordu. Ancak görüşmeler uzadıkça bunun sebebi üzerine fikir üretilmeye başladı. Esas sorunun, İngiltere ve Fransa tarafı ile Sovyet Rusya tarafının birbirine güvenememesi olduğu üzerinde duruldu. Özellikle Sovyet Rusya, İngiltere'ye güvenemiyor, daha önce olduğu gibi İngiltere'nin Almanya'nın yaptıklarını göz ardı etmesinden korkuyordu.

⁸² Anadolu, 30 Eylül 1939, ss. 1, 3.

⁸³ Anadolu, 3 Teşrin evvel 1939, ss. 1,3.

Bu güvensizlik antlaşma maddelerinin irdelenmesine ve yapılacak olan antlaşmanın uzamasına sebep oluyordu. İlerleyen süreçte ise İngiltere ve Fransa ile Sovyet Rusya'nın Baltık konusu üzerinde anlaşamadığı ve Almanya'nın da bu görüşmeleri bozmak için devreye girdiği söylendi. Oysa ilk temas Sovyet Rusya'dan gelmişti.⁸⁴ Buna rağmen Sovyet Rusya'nın İngiltere ile anlaşacağına dair inanç vardı. Fakat Alman-Sovyet Saldırmazlık Paktı'nın açıklanması herkesi şaşırttı. İki düşman ülke, ne olmuştu da bir araya gelip antlaşma imzalayabilmişti. Bu antlaşmanın bedeli neydi? Her konuşmalarında birbirlerine düşmanca sözler dokundurmadan geçemeyen iki ülkenin bu durumuna anlam verilemedi.

1.1.1.2. İzmir basınının Danzig ve Polonya'nın işgaline tepkisi

Almanya, Sovyet Rusya ile yaptığı antlaşmadan önce Danzig meselesi ile gündemi meşgul ediyordu. Almanya'nın saldırgan tavırlarını şimdi de Danzig'e yöneltmiş olması karşısında Almanya'nın ne yapacağı tartışılmaktaydı. Yaşanan olaylar bir savaş durumu doğurursa bunun tek suçlusu Almanya olacaktı. Bu durum karşısında İngiltere ve Fransa'nın barışı korumak için mücadele edeceğine şüphe yoktu. Ancak yine de bir savaş çıkarsa İngiltere ve Fransa, Almanya'ya gereken cevabı verirdi. Bu düşüncede birleşen İzmir basınının tutumu İngiltere ve Fransa'dan yanaydı.

Almanya'nın Danzig ile ilgili girişimleri devam etti. Danzig Nazilerinin ortalığı karıştırdığı ve Almanya'ya geçmesi için ayaklandıkları haberlerine sıkça rastlandı. Almanya ile İngiltere arasında Danzig konusu üzerinden yapılan karşılıklı söylemlere yer verilirken Almanya'nın savaşa hazır olduğunu dile getirmeye başlaması, Almanya'nın her zamanki tehdit ve şantaj politikası ile herkesi yola getirmeye çalıştığı şeklinde yorumlandı. Bu yüzden sıkça eleştirildi.

Almanya'nın 1 Eylül'de Polonya'ya saldırması ile basın korkulan felaketin geldiğini haber veriyordu. İngiltere ve Fransa bu felaketin gelmemesi için çok uğraşmış, Almanya'ya taviz de vermişlerdi. Ancak bu duruma güvenen Almanya'nın gözü doymamıştı. Bu sefer Almanya alttan alınmayacak ve gereken karşılık verilecekti. Artık barışı kurtarmanın yolu savaştan geçiyordu. Bu sebeple İngiltere ve Fransa'nın, Almanya'ya karşı başlattığı savaş takdir topladı.

⁸⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 370.

İngiltere ve Fransa, Hitlerizm Avrupa'dan atılincaya kadar savaşaacağız⁸⁵ diyordu. İtalya ise bitaraf kalacağını açıklamıştı.⁸⁶ Basında İtalya'nın bu bitarafılığı nasıl koruyabileceğine dair şüpheler vardı.⁸⁷ Diğer taraftan, içine düşmüş olduğu bu kötü durum karşısında İtalya'nın bile Almanya'yı terk ettiği söylenmekteydi.⁸⁸ Sovyet Rusya ise savaşa dahil olduğu zaman basının Almanya'ya göstermiş olduğu tepkili duruşla karşılaşmadı. Basın, Sovyet Rusya'nın Ukraynalıları ve Beyaz Rusları korumak için Polonya'ya girdiği ümidine tutunmayı yeğledi.

Savaşın sonlarında, Hitler'in barış teklifi yapacağı haberleri gündeme geldi.⁸⁹ Polonya'nın düştüğü ile ilgili net bir haber yapılmazken, Almanya ve Sovyet Rusya'nın Polonya'yı paylaştığı bir antlaşma yaptıkları belirtildi.⁹⁰

1.1.2. Sovyet Rusya'nın Baltık'a Yerleşmesi

Sovyet Rusya, Polonya'nın paylaşılmasının ardından, Alman-Rus Paktı'nda kendisine bırakılan Baltık ülkelerine yöneldi. İlk hedefi Estonya olan Sovyetler, bu ülkeden deniz ve hava üsleri istedi. İsteği kabul edilmezse ülkeyi işgal edeceğini bildirmeyi de unutmadı. Bu şartlar altında başka çaresi olmayan Estonya, Sovyet teklifini kabul etti. 28 Eylül 1939'da karşılıklı yardım antlaşması adı altında imzalanan antlaşma ile Estonya, Sovyet Rusya'ya deniz, hava ve kara üsleri verirken⁹¹, 25.000 kişilik Sovyet kuvvetinin de ülkesinde bulunmasına izin veriyordu. Bu antlaşmaya benzer yardım antlaşmaları 5 Ekim'de Letonya, 10 Ekim'de ise Litvanya ile imzalandı.⁹²

Sovyet Rusya ve Estonya arasında imzalanan antlaşma sonrasında basın, "Kızılordu Baltık'ta harekete mi geçiyor?" diye sorgulamaya başlıyordu. Çünkü antlaşmanın şartları tam olarak bilinmese de ortalıkta, Rusya'nın Baltık'taki Estonya adalarını ve Finlandiya Körfezi'nin anahtarı olan Talin Limanı'nı askeri kontrolü altına alacağıyla ilgili bir madde bulunduğu dedikodusu dolaşıyordu. Üstelik Sovyet gazeteleri de bu antlaşmadan sonra Estonya'nın uzun bir istirahat devresine

⁸⁵ **Anadolu**, 11 Eylül 1939, s. 3.

⁸⁶ **Anadolu**, 4 Eylül 1939, s. 1.

⁸⁷ Sırrı Sanlı, "İtalya, İstese de Bitaraf Kalabilecek Midir?", **Halkın Sesi**, 6 Eylül 1939, s. 1.

⁸⁸ Hamdi Nüzhet Çançar, "Almanya'yı Mahkum Eden Kuvvet", **Anadolu**, 8 Eylül 1939, s. 1.

⁸⁹ **Anadolu**, 28 Eylül 1939, s. 2; 29 Eylül 1939, s. 2.

⁹⁰ **Anadolu**, 30 Eylül 1939, ss. 1, 3; **Halkın Sesi**, 30 Eylül 1939, s. 1

⁹¹ Uçarol, **Siyasi...**, s. 596; **Anadolu**, 30 Eylül 1939, s. 2

⁹² Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 445; **Anadolu**, 7 Teşrinievvel 1939, s. 3; 12 Teşrinievvel 1939, ss. 1, 3.

girdiğinden ve Estonya'nın işgal edilecek yerlerinden bahsederek Aland Adaları hakkında da uzun askeri yorumlarda bulunuyorlardı.⁹³ Dolayısıyla bu haberler kafalarda soru işareti bırakıyordu.

Bu şüphelerin üstü, dünya basınından aktarılan haberlerle örtülmeye çalışılıyordu. Öyle ki, Sovyetlerin yürüttüğü Estonya, Letonya ve Litvanya görüşmeleri, Almanlara karşı Sovyetlerin bu üç ülkeyi kapsayacak şekilde Majinot hattına benzeyen bir hat hazırlığında olduğu haberiyle normalleştiriliyordu.⁹⁴ Bu yüzden Sovyet Rusya'nın savaşa girmeyeceğine inanılıyordu.

Fransız haber ajansı olan Havas'tan alıntılanan bir haberde ise Sovyetlerin Baltık'taki faaliyetleri için Alman nüfuzunu kesin bir şekilde ortadan kaldırma ve ileride oluşabilecek muhtemel bir Alman saldırısını önleme çalışması olduğu yazılıyordu.⁹⁵ Hatta bazı haberlerde Almanya'nın, Sovyetlerin Baltık'taki bu hareketlerine sessiz kalması sebebiyle, Sovyet Rusya'nın Baltık'taki hakimiyetini Almanya'ya kabul ettirdiği söyleniyordu. Ancak tüm bu iyimser düşünme çabaları Sovyetlerin Finlandiya'yı işgaliyle son bulacaktı.

Sovyet Rusya'nın Polonya'yı işgalini, Alman tehlikesine karşı güvenlik sorununa bağlayan inanış, Baltık'taki Sovyet faaliyetleri ile sarsıntıya uğrarken, ardından gelecek olan Fin savaşı ile tamamen yok olacaktı.

1.1.3. Fin-Rus Savaşı (Kış Savaşı)

Sovyetler Estonya, Letonya ve Litvanya'yı kontrolü altına aldıktan sonra yönünü Finlandiya'ya çevirdi. Sovyetler bu ülkeye daha önce iki kez nota vermiş⁹⁶ ve Baltık devletleri ile yapmış olduğu karşılıklı yardım paktlarının benzerini Finlandiya ile de yapmak istemişti. Fakat Sovyetler, istediği sonucu alamadı.

Finlandiya'ya verilen ilk notada Sovyetler, Sovyet-Estonya paktının bir benzerini Finlandiya ile de yapmak istediklerini bildiriyorlardı.⁹⁷ Finlandiya bu durumdan hoşnut olmadı. Ardından gönderilen ikinci Sovyet notasında Finlandiya müzakereler için Moskova'ya davet edildi.⁹⁸ Davetin içeriğiyle ilgili olarak detay verilmemiş olsa da görüşülecek konunun ne olduğu ortadaydı. Dolayısıyla davete

⁹³ Anadolu, 2 Teşrinievvel 1939, s. 3.

⁹⁴ Anadolu, 9 Teşrinievvel 1939, s. 1.

⁹⁵ Anadolu, 10 Teşrinievvel 1939, s. 1.

⁹⁶ Anadolu, 2 Teşrinievvel 1939, s. 3; 8 Teşrinievvel 1939, s. 1.

⁹⁷ Anadolu, 2 Teşrinievvel 1939, s. 3.

⁹⁸ Anadolu, 8 Teşrinievvel 1939, s. 1.

iştirak edilecek olsa da Finlandiya’da oluşan genel kanı, olası bir Sovyet-Fin paktının Finlandiya’nın yürütmüş olduğu bitaraflik politikasıyla uyuşmayacağı oldu.⁹⁹

Müzakereler öncesi Sovyetlere karşı Almanya’dan medet uman Finlandiya, aynı zamanda İngiliz-Fransız yüreklendirmesinden de cesaret alıyordu. İsveç ise en kararlı destekçisi gibi görünüyordu. Çünkü Sovyet-Fin anlaşmazlığı konusunda yapılan açıklamalarda ısrarla vurguladıkları şey, Sovyetlerin Finlandiya’ya saldırmasına İsveç’in seyirci kalmayacağı oluyordu.¹⁰⁰

Bunun yanı sıra Finlandiya, Amerika ile de iletişime geçerek müzakere öncesi Sovyetler karşısında güçlü bir destek arayışına girmişti. Basın, Sovyetlerin Finlandiya’ya yapacağı herhangi bir baskı ya da saldırıya Amerika’nın izin vermeyeceğini ve ister istemez olaya müdahale etme zorunluluğu duyacağını düşünüyordu. Çünkü basının özellikle vurguladığı ve öne çıkardığı şey, demokrasi ve ülkelerin bağımsızlığının Amerika’nın yumuşak karnı olduğuydu ve buraya alınacak darbeye Amerika sessiz kalmayacaktı. Fakat olayların gelişimi ne basının ne de Finlandiya’nın umduğu gibi oldu. Amerika müzakerelerle ilgili olarak, Başkan Roosevelt’in Sovyetler Birliği Başkanı Kalinin’e ilettiği, “Finlandiya’nın bağımsızlığını bozabilecek isteklerde bulunulmaması” ricasıyla yetindi.¹⁰¹ Birkaç gün sonra Kalinin’in, bu ricaya verdiği yanıt; “Sovyetlerin Finlandiya’nın istiklaline saygı duyduğu” oldu.¹⁰²

Bu gelişmelerin ardından Sovyet Rusya-Finlandiya müzakereleri 12 Ekim’de Moskova’da başladı. Sovyetler, Baltık ülkeleri ile yaptıkları antlaşmalara benzer tekliflerini Finlandiya’ya sundular. Bu antlaşmaya göre Sovyetler, Finlandiya’dan hava ve deniz üslerinin yanı sıra Hangö (Hanko) Limanı’nı ve Kareliya (Kareli) bölgesini istiyordu. Fakat Fin heyeti bu tekliflere olumlu bakmadı. Sovyetler bu durum karşısında isteklerini hafifletme yoluna gitti. Basın karşılıklı yardım paktının kabul edildiğini fakat Finlandiya’nın Hangö Limanı’ndan vazgeçmek istemediğini bildiriyor, en büyük anlaşmazlığın bu konuda yaşandığını söylüyordu.¹⁰³ Nitekim Fin heyeti, birkaç kez Finlandiya’ya gidip teklifleri değerlendirdi. Fakat sonuç farklı olmadı. Finlandiya hükümeti, yapılan teklifin kabulünün bağımsızlıklarını kaybetmek olacağını farkındaydı. Dolayısıyla ayak diremeye devam ettiler.

⁹⁹ Anadolu, 10 Teşrin evvel 1939, s. 2.

¹⁰⁰ Anadolu, 13 Teşrin evvel 1939, ss. 1,4.

¹⁰¹ Armaoğlu, 20. Yüzyıl..., s. 446; Anadolu, 14 Teşrin evvel 1939, s. 1.

¹⁰² Anadolu, 19 Teşrin evvel 1939, s. 2.

¹⁰³ Anadolu, 5 Teşrinisani 1939, ss. 1,3.

İki devlet arasında yürütülen görüşmelerin, Sovyetlerin istediği şekilde ilerlemediği ortadaydı. Bunun bilincinde olan Sovyetler, basınına Finlandiya aleyhine hücumla görevlendirmişti. Böylece fiili bir Fin-Sovyet savaşından önce basın savaşı başlamıştı. Henüz iki devlet arasında görüşmeler devam ederken, Sovyet Rusya’da çıkan gazetelerden İzvestiya, “Yolumuzu kesmek isteyenleri ezecek ve bütün engelleri yok edeceğiz.”¹⁰⁴ diyerek gözdağı veriyordu. Tass Ajansı ise Finlandiya hükümetinin antlaşmayı kabul etmemekte ısrar ettiğini ve Sovyetlere verdikleri cevapta yeni şartlar sunmadıklarını bildirerek,¹⁰⁵ günah keçisi olarak Finlandiya’yı işaret ediyordu. Bu habere karşılık Finlandiya resmi bir tebliğ yayınladı. Finlandiya’nın, Sovyet Rusya’ya karşı elinden geldiği kadar esnek davrandığı, fakat Sovyetlerin, çok sert mukabelede bulunarak fedakârlık yapmak istemediği söylendi.¹⁰⁶ Böylece Finlandiya tek başına hedef tahtasına oturmayacağını, okları Sovyetlere döndürerek göstermeye çalıştı.

Müzakereler uzadıkça basına yansıyan haberlere endişe hakim olmaya başlıyor ve iki devlet arasında savaş çıkmasından korkuluyordu. Bu durumda sertleşen söylemler ve karşılıklı olarak girişilen savaş hazırlıklarının da etkisi vardı.

Finlandiya, henüz Sovyet-Fin müzakereleri başlamadan, ufukta görünmekte olan savaş için hazırlıklara başlamıştı. Sovyet sınırındaki Fin şehirleri boşaltılıyor, halk daha güvenli bölgelere çekiliyordu. Halka mahsus sığınaklar hazırlanıyor, silahlı asker çağırılıyordu. Ayrıca ihtiyaç halinde halkın silahlı çağırılması için şehirlerde gereken tedbirler alınıyordu.¹⁰⁷ Müzakereler başladıktan sonra olumlu bir hava içerisinde seyreden ilk görüşmeler sonrası şehirleri boşaltan bir kısım Fin halkı evlerine geri dönmeye başladı. Ancak müzakereler ilerledikçe ortaya çıkan uzlaşmazlıklar gerginliği tırmandırmıştı ve her iki ülke de ciddi tedbirler almaya başlamıştı. Finlandiya, Sovyet sınırındaki kuvvetlerinin sayısını artırarak Leningrad’ın karşısındaki Kareliya kıstağında 7 Fin tümeni topladı.¹⁰⁸ Buna karşılık Sovyet Rusya da bu bölgede yığınak yapmaya başladı.¹⁰⁹ 15

¹⁰⁴ **Anadolu**, 4 Teşrinisani 1939, ss. 1,3.

¹⁰⁵ **Anadolu**, 12 Teşrinisani 1939, ss. 1,3; A.A. Gromiko, İ.N. Zemskov, V.A. Zorin, V.S. Semyonov, M.A. Harlamov, **Uluslararası İlişkiler Tarihi-Diplomasi Tarihi-Cilt 5**, (Çev., Ali Rıza Dırık), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013, s. 25.

¹⁰⁶ **Anadolu**, 13 Teşrinisani 1939, s. 1.

¹⁰⁷ **Anadolu**, 13 Teşrinievvel 1939, s. 3.

¹⁰⁸ **Anadolu**, 13 Teşrinievvel 1939, s. 1; Gromiko ve diğerleri, **Uluslararası...**, s. 25.

¹⁰⁹ **Anadolu**, 14 Teşrinisani 1939, s. 1.

tümen Rus askerini sınıra yerleştirdi.¹¹⁰ Ayrıca Estonya üzerinden havalanan Rus uçakları da Finlandiya Körfezi üzerinde uçuşlar gerçekleştiriyordu.¹¹¹

Sovyetler kendinden emindi. Finlandiya içinse zamanla seferberlik masraflarına dayanamayacaklarını ve bu nedenle Sovyet Rusya'nın teklifini kabul etmek zorunda kalacaklarını düşünüyorlardı.¹¹² İzvestiya ve Pravda gazeteleri ise savaş olursa, Finlandiya'nın altı aydan fazla dayanamayacağını ileri sürüyordu.¹¹³ Böylece Sovyet basını dik başlı davranışların Finlandiya'ya olumlu bir getirisinin olmayacağını vurguluyordu.

Sovyetler, görüşmeler bitmeden Finlandiya üzerinde baskı kurup, şartlarını kabul ettirmek için basın yoluyla son kozunu oynuyordu. Fakat bu aşamada dünya basınının da ilgi ve desteği Finlandiya üzerinde yoğunlaşmaya başladı. Polonya meselesinden sonra dünyanın güvenini kaybeden Sovyet Rusya, Finlandiya konusunda sığındığı “şahsi güvenlik sorununu çözme”¹¹⁴ kamuflijını da kaybetmek üzereydi. Öyle ki dünya, Sovyet Rusya da Almanya gibi saldırgan bir tacizci mi diye sormaya başlamıştı. Anadolu Gazetesi bu konuyla ilgili olarak Times Gazetesi'nin haberini sayfalarına taşıyordu.

Times Gazetesi, Sovyetlerin Finlandiya'dan Ladoga Gölü ile Leningrad Körfezi'ne hâkim müstahkem mevkiini istediğini, Sovyetlerin bu isteklerinin sebebi olarak bu hattan gelebilecek tehditleri gösterdiğini belirtiyor ve ekliyordu:

“Fakat Finlandiyalılar, bu teklifi kabul etmek istememektedir, çünkü bu teklif, vaktiyle Sovyet mıntikasını isteyen ve Çekya'yı tamamen istila eden Almanya'nın hareketini hatırlatmaktadır.”¹¹⁵

Görüşmeler sertleştikçe Sovyet basınının kullandığı dil de tehditkâr bir hal almaya başlıyordu. Doğal olarak bu tutuma karşı eleştiriler çoğalırken, Almanya ile olan benzerliğin altı çizilmeye devam ediyordu.

Fransa, Sovyet basınının kullanmaya başladığı dilin, vaktiyle Alman gazetelerinin Schuschnigg ve Beneş için kullandıkları dile benzediğini kaydederek endişesini dile getiriyordu.¹¹⁶

¹¹⁰ **Anadolu**, 15 Teşrinisani 1939, s. 3.

¹¹¹ **Anadolu**, 17 Teşrinisani 1939, s. 1.

¹¹² **Anadolu**, 16 Teşrinisani 1939, s. 3.

¹¹³ **Anadolu**, 15 Teşrinisani 1939, s. 3.

¹¹⁴ Almanya, Sovyet Rusya üzerine gerçekleştirebileceği olası bir saldırı karşısında, Finlandiya'yı sıçrama tahtası olarak kullanabilirdi. Bu ihtimal, Sovyet Rusya için ciddi bir güvenlik tehlikesine dönüşebilirdi. Bu sebeple Finlandiya ile karşılıklı yardım paktı adı altında yapacağı antlaşma, Sovyet Rusya'nın güvenliğini sağlamak adına önem arz ediyordu.

¹¹⁵ **Anadolu**, 12 Teşrinisani 1939, s. 3.

İngiliz Daily Herald Gazetesi ise Moskova gazetelerinin şimdiki lisanının, bir sene önce Avusturya, altı ay önce Çekoslovakya ve en son da Polonya işgalinden önce Hitlerin ağzından dinlendiğini yazıyordu.¹¹⁷

Sovyet basını, her şeye rağmen takındığı tavırdan ödün vermedi ve Finlandiya'ya karşı hücumunu sürdürmeye devam etti. Fakat Sovyet basınının saldırıları Finlandiya'nın fikrini değiştirmeye yetmedi. Böylece ortak bir noktada buluşamayan iki devlet arasındaki müzakereler 14 Kasım'da anlaşma sağlanamadan kapandı.¹¹⁸ Akabinde iki ülke arasında sınır çatışması sorunu gündeme geldi. Sovyet Rusya, Finlandiya sınırından açılan topçu ateşiyle Sovyet askerlerinin öldürüldüğünü iddia ediyor, Finlandiya ise bu durumu yalanlıyordu. Bu konuyla ilgili olarak Sovyetler Birliği Dış İşleri Bakanı Molotov, Finlandiya'nın Moskova elçisiyle görüşerek Leningrad civarındaki Finlandiya sınırlarında toplanmış olan Fin kuvvetlerinin yirmi beş kilometre geriye alınmasını, aksi halde hareketin düşmanca gerçekleştirilmiş olduğu kanaatine varacaklarını bildirdi. Finlandiya'nın Sovyetlerin bu talebini kabul etmesi halinde, ülkenin en büyük şehirlerinden biri olan Viipuri'yi himaye eden berzahlar arasındaki istihkâmları terk etmesi gerekiyordu.¹¹⁹ Bu da olası bir işgal kararında Helsinki yolunun Sovyetlere açılması demek oluyordu. Doğal olarak Finlandiya bu teklife yanaşmadı. Bunun üzerine Sovyet Rusya 28 Kasım'da 1932 tarihli Fin-Sovyet saldırmazlık paktını feshetti.¹²⁰ 29 Kasım'da Finlandiya ile diplomatik ilişkilerini kesti. 30 Kasım'da ise savaş ilan etmeksizin karadan, havadan ve denizden Fin topraklarına saldırıya geçti.

Sovyet Rusya'nın Finlandiya'ya saldırısının ertesi günü, Kareliya bölgesinde bir sınır şehri olan Terijoki'de (Zelenogorsk) Fin Demokratik Cumhuriyeti adıyla yeni bir devlet kuruldu. Başkanlığına ise Fin komünist Otto Wille Kuusinen getirildi. Bu yeni kukla devletin ilk icraatı ise Sovyetlerden, Helsinki hükümetini devirmek için yardım istemek oldu.¹²¹ Ardından Sovyetlerle müzakerelere başlayan Kuusinen hükümeti, çok geçmeden Sovyet Rusya ile antlaşma imzaladı.¹²² Fakat ne bu kukla devleti ne de Sovyetlerle imzalanmış olan antlaşmayı kimse dikkate almadı. Öyle ki

¹¹⁶ **Anadolu**, 15 Teşrinisani 1939, s. 3.

¹¹⁷ **Anadolu**, 29 Teşrinisani 1939, s. 1.

¹¹⁸ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 446.

¹¹⁹ **Anadolu**, 28 Teşrinisani 1939, ss. 1,3.

¹²⁰ **Anadolu**, 29 Teşrinisani 1939, ss. 1,3.

¹²¹ **Anadolu**, 2 Kanunvevvel 1939, s. 3.

¹²² **Anadolu**, 3 Kanunvevvel 1939, s. 5.

Fin halkı bu yeni hükümeti “Cüceler Hükümeti” adıyla anarak dalga geçiyordu.¹²³ Fin halkının desteği tamamen savaşı hükümetten yana olunca, yapılan tüm bu gösteri boş bir uğraştan ibaret oldu.

Sovyet Rusya'nın Finlandiya işgali, dünya üzerinde ciddi bir hoşnutsuzluk yarattı. Almanya ile Avrupa'da başlayan ve Sovyet Rusya ile Baltık'a sıçrayan bu işgaller serisi siyasilerin olduğu kadar halkların da tepkisini topladı. Birçok ülkede Sovyet Rusya aleyhine protestolar yapıldı ve nefret kusuldu. Birçokları tarafından küçük bir devlete gücü yeten acizler olarak küçümsendi. Daha düne kadar küçük devletleri koruyan ve işgalcilerin en ağır şartlarda cezalandırılmasını isteyen Sovyet Rusya'nın, aynı davranışı kendisinin sergilemesi onursuzluk olarak addedildi. Hatta Sovyetlerin emperyalist bir şekilde hareket ettiği, komünistliği sepete atıp eski çarlık siyasetine geri döndükleri söylendi. Bu düşüncede olanlardan Hamdi Nüzhet Çançar, kaleme aldığı yazısında şu cümlelere yer veriyordu:

“Avrupa'nın doğusunda Alman rekabet ve tazyikinin dışında kalan Sovyet Rusya, Baltık sahillerinde mutlak bir hâkimiyet tesis etmek için milli menfaatlerinin gerektirdiği hareketleri birer birer başarmaktadır. 1917 ihtilalini takip eden siyasetinde milli kelimesini uluslararası kelimesiyle değiştirmiş olan Sovyet Rusya, özellikle son Avrupa savaşı başladığından beri milli bir siyasete doğru geri dönüş göstermektedir. Letonya, Litvanya ve Estonya hadiseleri bu milli siyasetin uygulamasından başka bir şey olmadıkları gibi son Finlandiya faciası da aynı siyasetin devamından başka bir şey değildir.”¹²⁴

Buna karşılık, Finlandiya gösterdiği direnişle kahraman olarak yüceltiliyor ve günden güne dünyadaki sempatisini arttırıyordu. Çünkü Finlandiya, Çekoslovakya'nın ve Polonya'nın yapamadığını yapıyor ve karşısındaki güce aldırmandan direnmeyi seçiyordu. Finlandiya'nın bu cesur tavrı, devletlerin politik duruşunu pek etkilemese de, halkların duygusal yönünü harekete geçirmeyi başardı.

Finlandiya uğramış olduğu, bu haksız Sovyet işgali karşısında, Milletler Cemiyeti'ne başvurdu.¹²⁵ Finlandiya'nın bu talebi üzerine Milletler Cemiyeti Cenevre'de toplanma kararı aldı. Sovyet Rusya, Finlandiya tarafından yapılan bu

¹²³ **Anadolu**, 5 Kanunevvel 1939, ss. 1,5.

¹²⁴ Hamdi Nüzhet Çançar, “Finlandiya Hadisesi”, **Anadolu**, 3 Kanunevvel 1939, ss. 1,4.

¹²⁵ **Anadolu**, 4 Kanunevvel 1939, ss. 1,5.

müracaatın esassız olduğunu söyledi ve buna rağmen toplantı gerçekleştirilirse Sovyet Rusya'nın bu toplantıya iştirak etmeyeceğini bildirdi.¹²⁶ Ancak bu açıklama Milletler Cemiyeti'nin toplanmasına engel olmadı. Toplantı esnasında Sovyet Rusya'ya karşı tepkiler dile getirildi. En ciddi tepkiyi ise Arjantin gösterdi. Sovyet Rusya'nın saldırgan halinin affedilemez olduğunu belirten Arjantin, Sovyet Rusya'nın Milletler Cemiyeti'nden çıkarılması için teklifte bulundu.¹²⁷

Açıkcısı Milletler Cemiyeti'nin bu konuyla ilgili olarak ciddi bir karar alabileceği düşünülüyordu. Buna da sebep olarak Milletler Cemiyeti'ne üye ülkeler arasında Sovyet tesiri altında olanların Sovyetler aleyhine bir karara iştirak edemeyeceği ve bitaraf ülkelerin de Almanya'dan çekinerek aleyhte bir karara katılmayacağı gösteriliyordu. Bu yüzden Milletler Cemiyeti'nin toplantısından, bu şartlar altında çıkabilecek yegâne şey, platonik beş on nutuktan başka bir şey olamazdı.¹²⁸

Bu tavrın oluşmasındaki neden, Milletler Cemiyeti'nin gerek Çekoslovakya gerekse Polonya işgale uğradığı zaman bir varlık gösterememiş olmasıydı. Dolayısıyla Finlandiya'nın işgali karşısında da bir tepki göstermesini beklememek çok normaldi. Fakat bu sefer cemiyetin yaptığı hamle dikkat çekici oldu. Milletler Cemiyeti toplantıda aldığı kararla Sovyetlerin Finlandiya ile olan bu düşmanca çarpışmasına son vermesini ve bu sorunun halledilmesi için toplantıya delege göndermesini istedi. Ancak Sovyet Rusya'nın cevabı değişmedi. Helsinki hükümetini tanımayan ve Kuusinen hükümetini meşru Fin hükümeti olarak kabul eden Sovyet Rusya, ortada bir savaş olmadığını savunuyordu. Dolayısıyla toplantıya katılması için yapılan çağrıyı da gereksiz görerek reddediyordu.¹²⁹ Bunun üzerine tekrar toplanan Milletler Cemiyeti, Sovyet Rusya'yı cemiyetten ihraç etti.¹³⁰ Cemiyetin almış olduğu bu karar herkesi şaşırtmıştı. Çünkü kimse cemiyetin böyle bir cesaret gösterebileceğini düşünmemişti. Uzun zamandır etkinliğini ve kuruluş amacının gereklerini yitirmiş olan kurum, attığı bu adımla takdir toplamıştı.

Ancak asıl sorun cemiyetin Finlandiya'ya nasıl yardım edeceğiydi. İsveç, Norveç ve Danimarka tarafsız kalmayı seçmişti. Bunun en önemli nedeni Sovyet Rusya ve Almanya korkusuydu. Fakat el altından, sınırlı yardımlar yapılmaya

¹²⁶ **Anadolu**, 6 Kanunevvel 1939, s. 3.

¹²⁷ **Anadolu**, 6 Kanunevvel 1939, s. 3.

¹²⁸ Hamdi Nüzhet Çançar, "Finlandiya Meselesi ve Milletler Cemiyeti", **Anadolu**, 8 Kanunevvel 1939, ss. 1,3.

¹²⁹ **Anadolu**, 14 Kanunevvel 1939, ss. 1,4.

¹³⁰ **Anadolu**, 15 Kanunevvel 1939, ss. 1,5.

çalışıldı. Özellikle İsveç'te halk, Finlandiya'ya yardım edilmesinden yana tavır koydu ve hükümete bu konuda baskı yapıldı. Fakat halkın tepkisine rağmen tarafsızlık politikasından vazgeçilmedi.

İtalya, Finlandiya'yı destekleyen ülkelerden biriydi ve tarafını belli etmekten çekinmedi. Finlandiya'ya duyduğu sempaside, Sovyetlere karşı hissettiği nefretin de payı vardı. Bu yüzden gönüllü askerler ve uçaklar göndererek yardımda bulunmaya çalıştı. Ancak gönderdiği uçaklar Almanya engeline takıldı.

Almanya, Sovyet-Fin savaşının başında tepkisiz kaldı. Bu tavrının sebebi Sovyetlerle yapmış olduğu antlaşmaydı. Fakat ilerleyen süreçte Finlandiya'ya el altından yaptığı yardımlar iki müttefikin arasının açılmasına sebep oldu. Bundan sonra Almanya'nın Finlandiya'ya karşı tutumu sertleşmeye başladı. Öyle ki İtalya'nın Finlandiya'ya göndermiş olduğu uçakların geçişine izin vermeyerek, İtalya'yı bile şaşkına çevirdi.

ABD, fabrikaların Sovyetlere uçak satmamasını istedi ve Finlandiya'ya gıda satın alabilmesi için 10 milyon dolarlık kredi açtı.¹³¹

İngiltere ve Fransa ise her ne kadar Finlandiya'yı desteklediklerini söyleseler de gerekli duruşu sergileyemediler. İki ülkenin hedefi, Finlandiya'ya yardıma gitmek adı altında İsveç ve Norveç'ten Almanya'ya yapılan demir cevheri sevkiyatını kesmektir.¹³² Bir taşla iki kuş vurmaya çalışan İngiltere ve Fransa, İskandinav ülkelerinin tarafsızlık politikalarına takıldı. Sovyetleri kızdırmaktan çekinen iki ülke bu plandan vazgeçmek zorunda kaldı. Dolayısıyla Finlandiya, gönüllü askerlerin yardıma koşması dışında ciddi bir yardım alamadı. Süreç içinde bu askerlerin geçişinin de zorlaşması Finlandiya'nın yalnız kalmasına sebep oldu.

Olayların diplomatik kısmı bu şekilde seyrederken, savaş kısmının gidişatı zorlu olmuştur. Karada Sovyetler, Finlandiya'ya dört ana hat üzerinden saldırdı. İlk hat güneydeki Kareliya kıstağı, ikincisi Ladoga Gölü'nün kuzeyi, üçüncüsü Ladoga Gölü'nün uzak kuzeyi ve dördüncüsü ise en kuzeydeki Petsamo liman kentiydi.

Finlandiya'nın coğrafi olarak saldırıya en müsait bölgesi Kareliya kıstağıydı. Buradan gerçekleştirilecek bir saldırıda Viipuri ele geçirilecek ve oradan Helsinki'ye giden yol açılacaktı.¹³³ Fakat Sovyetler kadar Finliler de bu durumun bilincindeydiler ve bu bölgede oluşturulmuş bir Mannerheim Hattı vardı. Sovyetler buradan

¹³¹ Armaoğlu, 20. Yüzyıl..., s. 447.

¹³² Armaoğlu, 20. Yüzyıl..., s. 447.

¹³³ İkinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi 1, Yener Yayınları, s. 208.

ilerleyebilmek için bu hattı yarmak zorundaydı. Ayrıca Finlandiya esas savunmasını buraya kurmuştu ve en fazla askeri gücü bu bölgedeydi.

Ladoga Gölü'nün kuzeyindeki bölgede bulunan Sovyet kuvvetleri, Mannerheim Hattı'nın arkasından dolanarak Fin savunmasını kırmayı amaçlıyordu. Ayrıca Kareliya kıstağındaki Fin kuvvetlerini bölmeye de yarayabileceği düşünülmüştü. Burada başlatılacak bir harekât karşısında, Finlilerin bölgeye en yakın yerden, yani Kareliya kıstağından destek kuvvet göndermesi bekleniyordu. Böylece can alıcı nokta olan Kareliya kıstağındaki Fin kuvvetleri bölünmüş olacak ve buradaki Sovyet güçlerine Viipuri yolu açılmış olacaktı.

Ladoga Gölü'nün uzak kuzeyinde konuşlandırılan ordu, iki koldan hücum ederek Botni Körfezi'ne doğru ilerleyecekti.¹³⁴ Böylece Botni Körfezi kullanılarak İsveç üzerinden Finlandiya'ya gelebilecek yardımları engelleyeceklerdi.

Kuzeydeki Petsamo hattından başlatılan hücumun amacıysa Petsamo kentini alıp Finlandiya'nın Norveç ile olan bağlantısını kesmek ve limandan alabileceği yardımları engellemekti.

Finliler Kareliya kıstağında, Sovyetlere karşı ağır ve yıpratmaya yönelik bir savaş taktiğiyle hareket ettiler. Bu bölgede Fin kuvvetlerinin, diğer bölgelere oranla daha fazla olması ve Mannerheim Hattı'nın da savunmada direnç sağlaması sebebiyle bu tip bir savaşa dayanabileceklerini düşündüler. Üstelik coğrafi avantaj da Finlilerden yanaydı. Bu bölgede kışın ulaşım oldukça zordu. Fazlasıyla ağaçlık alan vardı ve buz tutan bu ağaçlıkların arasından tankların geçmesi imkânsızdı. Ayrıca soğuk -30 derecenin altına düşebiliyordu¹³⁵. Finliler bu şartlara alışıkta, fakat Sovyet askerleri değildi.

Ladoga Gölü'nün kuzeyinde ise az sayıdaki Fin kuvvetleri hızlı manevralar ve ani pusulara dayanan bir taktik izledi. Kayakçı Fin askerleri tarafından gerçekleştirilen bu pusular, Sovyetlere önemli kayıplar verdirtti. "Beyaz Ölüm" diye adlandırılan bu kayakçı birlikleri, savaşın önemli simgelerinden biri oldu.

Ladoga Gölü'nün uzak kuzeyindeki Sovyet saldırısı ise ciddi bir ilerleyişle başladı. Fakat daha sonra gerçekleştirilen Fin taarruzuyla birlikte püskürtüldü.

En kuzeyde, Petsamo'da, Fin kuvvetleri dirense de Sovyet ilerleyişini durduramadı. Aslında Finlandiya bu bölgeden saldırı beklemiyordu ve sınırlı sayıdaki askeri gücünün çok azını bölgeye göndermişti. Üstelik bunların çoğu

¹³⁴ İkinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi 1, s. 209.

¹³⁵ İkinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi 1, s. 209.

gönüllülerden oluşuyordu. Dolayısıyla Sovyetlere karşı çok fazla direnç gösteremeyip geri çekilmek zorunda kaldılar.

Denizde Sovyetler, Finlandiya'nın kıyı şeritlerini bombardımana tuttu. Havada, ana haberleşme ve taşıma gibi stratejik yerleri vurdu. Helsinki, Abo (Turku), Hameenlinna ve Vipuri (Viborg) gibi Fin şehirlerini yerle bir etti.

Finlandiya, Sovyetlerin bu saldırılarına savaşın başlarında cevap vermeyi başardı. Sovyetler ise ellerini kollarını sallayarak almaya geldikleri Finlandiya'da beklemedikleri bir direnişle karşılaştı. Asker ve mühimmat olarak sayıca üstünlüğüne güvenerek Finlandiya'yı hafife alan Sovyet Rusya, bunun bedelini ciddi kayıplar vererek ödedi. Oysa İlk bir hafta içinde Sovyetler hiçbir direnişle karşılaşmadan ilerlemiş, tıpkı Polonya'da olduğu gibi ülkeyi kolayca ele geçirebileceklerini sanmışlardı. Öyle ki sınırda yeni bir Fin Devleti bile kurmuşlardı. Fakat bu hızlı ilerleyişin sebebi Sovyetlerin savaş başarısından uzak, Fin taktiğinin sonucuydu.

Sovyetler Finlandiya'yı almak istiyorsa hareketi zorlaştıran sık ormanlarını, sayıca çok fazla olan göllerini, dondurucu soğuşunu ve karını geçmeli, ardından az sayıdaki mühimmatla, dikkatlice hazırlanmış olan tuzaklarını aşmalı ve ölümüne savaşan Fin askerlerini indirmeliydi. Nitekim Sovyetlerin ilerleyişi çok uzun sürmedi. Dağınık şekilde hücum eden Sovyet ordusu orman içlerine sürükleniyor ve buradaki tuzaklara yakalanıyordu. Birçok Sovyet tankı orman içinde hareket ettiremediğinden terke mecbur kalınıyordu. Az sayıdaki bazı Sovyet birlikleri ise Fin kayaklı müfrezeleri tarafından takip ediliyor, en müsait anda saldırılarak imha ediliyordu. Bunun üzerine afallayan Sovyet ordusu geri çekilmek zorunda kaldı.¹³⁶ Yıldırım savaşı olarak başlayan birinci Sovyet taarruzu Finlandiya'nın zaferiyle sonuçlandı. Ardından tüm dünyayı şaşkına çeviren bir Fin direnişi başladı.

Sovyet Rusya'nın ilk saldırıda başarısız olmasının sebeplerinden biri, Finlandiya'nın göller ve ormanlar gibi coğrafi avantajlara sahip olmasıydı. Bunlara soğuk, kar ve buz da eklenince doğa ana tercihini Finlilerden yana kullanmış oluyordu. Ruslar soğuşa alışık olabilirdi ama Fin buzullarının dondurucu etkisini tatmamışlardı ya da kalınlığı metreyi bulan Fin karlarında nasıl hareket etmeleri gerektiğini bilmiyorlardı. Dolayısıyla Sovyetlerin avantajına olan askerlerinin ve mühimmatlarının sayıca üstünlüğü, bir anlam ifade etmemeye başladı. Bazı bölgelerde soğuktan tanklar ve silahlar çalışmıyor, askerler ise daha savaşmadan

¹³⁶ Anadolu, 24 Kanunvevvel 1939, ss. 1, 4.

donarak can veriyordu. Tüm bunların yanı sıra Sovyetlerin bu olumsuz tablosuna bir de beceriksiz generaller ekleniyordu. Stalin'in muhaliflerini devre dışı bırakmak için 1937'de girişmiş olduğu temizlik, Sovyetlerin önemli ve tecrübeli generallerini kaybetmesiyle sonuçlandı. Bu generallerin boşluğunu onlara denk olacak kişilerle de dolduramayınca, Stalin'in kendi eliyle yaratmış olduğu kaos, kendini Finlandiya savaşında bir felakete dönüştürerek gösterdi.

Bir diğer sebep, Sovyetlerin edindiği istihbarat haberlerinin yanlış olmasıydı. Savaş başlamadan önce Sovyet Rusya'nın Finlandiya ile ilgili görüşü netti. Finlandiya'ya girecek ve kısa zamanda işgal edecekti. Ülkeyle ilgili aldığı istihbaratlar Finlandiya'nın direnecek gücü olmadığını gösteriyordu. İnat edip karşı durmaya çalışsa da fazla dayanamazdı. Üstelik Fin işçilerin de Sovyetlere sahip çıkacağı bilgisi geliyordu. Dolayısıyla Finlandiya, ya önüne sunulan şartları kabul edecekti ya da kabule mecbur kalacağı zor yola girecekti. Bu durumdan Sovyetlerin şüphesi yoktu. Ancak Sovyetlerin hesabı daha en başında şaşıtı. Savaş esnasında görüldü ki ne Fin işçilerinin Sovyetlere desteği vardı ne de Sovyet ordusu Fin direnişini kısa sürede kırabilecek güce sahipti. Dolayısıyla Sovyetlerin üzerindeki baskı ve duyduğu öfke artmıştı. Akim kalan Rus taarruzları karşısında Sovyetler, zaten asker ve silah açısından üstün oldukları Finlandiya karşısında sayıyı daha da arttırma yoluna gittiler.

Sovyetlerin ilk taarruzunun Finliler tarafından durdurulması dünyayı şaşkına çevirdiği gibi aynı zamanda Finlandiya'ya karşı sempati ve coşkuyu da arttırmıştı. Cüce, deve kafa tutuyordu ve masalın sonu için umut vaat ediyordu. Doğal olarak bu galibiyet Finlandiya'nın milli direncini arttırıp moral veriyordu. Sovyetler içinse tam bir kâbusa dönüşmüştü. Ordunun öz güveni ve inancı sarsılmıştı. Üstelik dünyanın gözünde de Sovyet Rusya ve Kızıl Ordusu derin bir yara almış, gururu kırılmıştı.

Yaşanan yenilginin ardından Sovyetler, konuyu daha ciddi ele almaya başladılar. İlk saldırıda komuta eksikliği ve taktik hatalarının yanı sıra, düzensiz bir şekilde hareket eden Sovyet ordusu, Fin yenilgisinin ardından düzenledikleri saldırılarda daha planlı ve sistematik bir şekilde hareket etmeye başladılar. Yapılan hücumlarda Mannerheim Hattı'nı delebilmek için yoğunluk Kareliya kıstağına verildi. Çünkü Finlandiya'nın saldırıya en elverişli noktası burasıydı. Ayrıca Sovyet ordusu arkadan gönderilen ek kuvvetlerle desteklendi. Murmansk demiryolu Sovyetler tarafından askeri mühimmat ve hayati ihtiyaçların giderilmesi için fazlasıyla kullanıldı. Böylece Sovyet Rusya ikinci saldırısını ilk saldırıya göre daha

iyi yönetebildi. Bu durum Fin Generali Mannerheim'ın anılarında da yer buldu. Mannerheim, ilk Sovyet saldırısıyla ilgili olarak;

“ Sovyet askerlerinin saldırısı, her aleti ayrı bir parça çalan kötü idare edilmiş bir orkestraya benziyordu. Savunma hatlarımızın üstüne tümen üzerine tümen gönderiliyor, ancak aralarında gerekli bağlantı bir türlü sağlanamıyordu. Topçular boşu boşuna cephanelerini harcıyorlardı. Tanklar ve piyadelerle bir türlü gerekli koordinasyonu gösteremiyorlardı. Sovyet askeri cesur, sağlam, azla yetinen bir askerdir. Ama kendi başına karar alabilme sorumluluğunu bir türlü yüklenemiyordu. Karla kaplı ormanların arasından geçemiyor ve buralarda savaşıyorlardı. Pusulaları da olmadığından ormanın içine girdiklerinde dehşete düşüyor ve beyaz ölüm denilen Fin kayakçı birliklerine yakalanıyorlardı. Sovyet askerinin en büyük eksiği ise kayak yapmayı bilmemeleriydi.”¹³⁷ diyordu.

Sovyetlerin ikinci saldırısının daha derli toplu olmasına ise “Ruslar bu kez çeşitli silahlar arasında bağıntı kurmayı biraz öğrenmişlerdi. Top atışları piyade ilerlemesine göre ayarlanıyordu. Bu arada yüksek yerlere çıkmış bulunan gözetleyiciler ve tanklarda bulunan irtibat subayları bu atışların çok daha isabetli olmasına yardım ediyorlardı.”¹³⁸ değerlendirmesinde bulunuyordu.

Sovyetlerin ilkinde göre daha bilinçli bir şekilde başlatmış oldukları ikinci saldırı ağır bombardımanlara sahne oldu. Sovyetler, özellikle hava bombardımanının şiddetini arttırdı. Sovyetlerin geriden sürekli olarak asker ve mühimmatça destekleniyor olması, itibarını kurtarmaya çalışan Sovyetlerin hunharca Fin şehirlerini, limanlarını ve askeri noktalarını bombardımana tutmasına sebep oldu. Mannerheim Hattı da bundan nasibini bolca aldı. Sovyetler tanklarına ve ağır topçularına güveniyordu. Fakat Fin tanksavarları Sovyet tanklarını etkisizleştiriyordu. Bu yüzden birçok Sovyet tankı işe yaramaz hale geliyordu. Öyle ki bazı bölgelerde silahları tükenen Fin askerleri tanklara, “Molotov Kokteyli” adını verdikleri patlayıcı maddeyle saldırıyordu. Fin Kayakçı Birliklerinin vur kaçları da devam ediyordu. Özellikle Murmansk demiryoluna sıkça hücumlar düzenleyen Fin

¹³⁷ İkinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi 1, ss. 222-223.

¹³⁸ İkinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi 1, s. 225.

Kayakçı Birlikleri, demiryolunu tahrip ederek, Sovyetlerin geriden destek almak için burayı kullanmasını engellenmeye çalışıyordu.

Finlandiya inatla Sovyet saldırılarına direnmeye çalışsa da savaş uzadıkça gücü kırılmaya başladı. Buna 1940 yılının Ocak ve Şubat ayları boyunca artan Sovyet saldırıları da eklenince durum kötüleşmeye başladı. Bu süreçte Sovyetler, kendilerini sonuca götürecek iki önemli harekette bulundu. Biri Mannerheim Hattı'nda gedik açabilmek için başlattığı şiddetli bombardıman, diğeri ise Mannerheim Hattı'nın arkasından dolanarak hattı etkisiz kılmaktı. Bu amaçla bir yandan bombardımana devam eden Sovyetler, bir yandan da Finlandiya Körfezi (Fin Denizi) üzerinden geçerek hattın arkasından dolanmaya başladı. Açıkçası Aralık ayından sonra donmaya başlayan Fin Körfezi bu duruma elverişliydi. Sovyet askerleri donmuş deniz üzerinde yürüyüşe geçti. Fakat durumu fark eden Fin askerleri buz tabakasını hedef alarak buzun çatlamasını sağladı. O anda buz üzerindeki Sovyet askerleri suya gömüldü. Ancak bir kısmı buzu aşmış ve Viipuri'nin epey arkasına çıkmayı başarmıştı. Böylece Viipuri için sıkıntılı anlar da başlamış oluyordu.

Bunun yanında Sovyetler var gücüyle Mannerheim Hattı'na hücumu sürdürdü. Şiddetli bombardımana tuttuğu hat üzerinde en sonunda bir gedik açmayı başardı. Bu durum önce Finlandiyalılar tarafından kabul edilmedi. Daha sonra ise açılan bu gediğin çok önemsiz bir mevzide olduğu ve bir anlam ifade etmediği söylendi. Fakat basında küçümsenerek önemsizleştirilen bu gedik, Fin askerinin Mannerheim Hattı'nda iki mevzii geri çekilmesine sebep oldu. Bu hatta savunma daha çok uzuyordu. Fakat gazetelerde bu hattın daha korunaklı olduğuna değiniliyor ve Fin ordusunun burada daha başarılı olacağı savunuluyordu.¹³⁹

Finlandiya savaşta coğrafi şartların sağladığı avantajı çok iyi kullandı. Boşa gidecek tek bir kurşun harcamadı. İyi yönetilmeyen Sovyet ordusuna karşı taktik üstünlük sağladı. Bu becerileri Finlandiya'yı önemli bir süre ayakta tuttu. Fakat zamanla aldığı kayıplar, zor kış şartları, uzayan savaş ve en önemlisi beklediği yardımları yeterli düzeyde alamaması Finlandiya'yı yıpratmaya, moralleri bozmaya başladı. Her ne kadar cephede savaş devam etse de Fin ordusunun durumunun kötüye gittiği belliydi. Viipuri Sovyetler tarafından çevrelenmişti ve maruz kaldığı Sovyet bombardımanı karşısında alev alev yanıyordu.¹⁴⁰ Sovyetlerin onca hebara rağmen

¹³⁹ **Anadolu**, 6 Mart 1940, ss. 1, 5.

¹⁴⁰ **Anadolu**, 3 Mart 1940, ss. 1, 5.

bitmek bilmeyen askerleri karşısında, Fin askerlerinden geriye kalanlarının ne kadar dayanabileceği meçhuldü. Ülkeye ulaşabilen gönüllü sayısı azdı. Ayrıca Finlandiya'nın Sovyetler karşısında dayanabilmesi için ciddi yardımlara ihtiyacı vardı. Çünkü sınırlı sayıdaki Fin silahları da tükenmek üzereydi. Yapılan tüm yardım çağrılarına rağmen herhangi bir sonuca ulaşamadı. En başta komşuları olmak üzere ülkelerin destek olma vaatleri sözde kalmıştı. Çünkü daha savaşın başında Sovyetler, Finlandiya'nın yardım almasını engellemek için Petsamo liman kentini kuşatmıştı. Ayrıca Sovyetler, Estonya'dan aldığı üs sayesinde Finlandiya Körfezi'nin kontrolüne de sahipti. İsveç, Norveç ve Danimarka ise tarafsızlıklarını ilan etmişlerdi. Bu yüzden Finlandiya'ya resmi olarak yardım edemedikleri gibi İngiliz ve Fransız yardımlarının da geçişine izin veremediler. Dolayısıyla Finlandiya savaşta tek başına kaldı. Bu şartlar altında dayanması zor olan ve dayansa bile Finlandiya için sonunun iyi bir yere varmayacağı belli olan bu senaryo karşısında Fin idareciler, Sovyetlerle barış müzakerelerine başlamaya karar verdiler.

Savaş devam ederken bir anda barış müzakerelerinin başlamış olması basında ve dünyada şok etkisi yarattı. Kimsenin anlamlandıramadığı bu olay karşısında Fin idareciler onurumuzu kıracak hiçbir antlaşmaya imza atmayacağız açıklamasında bulunmak zorunda kaldı. Basın, Alman baskısı yüzünden İsveç'in arabuluculuk yaparak müzakerelere ön ayak olduğunu yazıyordu. Sovyetler savaşın uzamasından ve Kızıl Ordu'nun itibarına aldığı darbeden sıkılmış, müttefiki Almanya'dan İsveç ve Norveç'e baskı yapmasını istemişti. Böylece herhangi bir Alman tazyikinden korkan bu iki ülke Finlandiya'yı sıkıştırarak ve savaşı bırakması hususunda zorlayacaktı. Tam anlamıyla yalnızlığı ve çaresizliği hisseden Fin idareciler, İsveç'in barış müzakereleri için yaptığı arabuluculuğu kabul etmek zorunda kaldı ve cephede savaş sürerken müzakerelere başladı.

Barış müzakereleri bir ara kesintiye uğrasa da önünde çok fazla seçenek olmayan Finlandiya, 12 Mart'ta Sovyetlerle barış antlaşmasını imzaladı. Antlaşmaya göre; Sovyetler, Vipurii şehri ile Ladoga Gölü'nün kuzey kıyıları dahil, tüm Kareliya'yı ve Petsamo Koyu'nun bir kısmını alıyor, Hangö Limanı da otuz yıllığına Sovyetlere bırakılıyordu. Sovyetler buralarda deniz ve hava üssü kurma hakkına da sahipti.¹⁴¹ Bu antlaşma ile beraber Sovyetler zor da olsa amacına ulaştı.

¹⁴¹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 447.

Bu antlaşma sonrası basında Finlandiya için teselli sözleri yer almaya başladı. Şerefli bir mücadele vermiş olan Finlandiya'nın kendisiyle gurur duyması gerektiği söyleniyor ve kalplerin galibi olduğundan bahsediliyordu. Kabul etmek gerekir ki en başta küçük Finlandiya diye adlandırılan ülke, savaşın sonunda, dünyanın gözünde büyük Sovyetlerden çok daha büyük bir konuma yerleşmişti. Finlandiya kaybettiklerine rağmen saygı ve sevgiyi toplarken, Sovyetlerin elinde Finlandiya'dan aldığı topraklar ve kaybettiği itibarı kalmıştı.

1.1.4. Almanya'nın Danimarka ve Norveç İşgali

Almanya, Polonya paylaşıldıktan sonra yönünü Fransa'ya çevirmişti. Ancak bu arada Fin-Rus savaşı başlamıştı. Bu savaş sırasında İngiltere ve Fransa'nın Finlandiya'ya yardım götürebilmek bahanesiyle İsveç ve Norveç'ten geçit istemesi, Hitler'i kuşkulandırmıştı. İsveç ve Norveç'in geçit izni vermemesi ve Fin-Rus savaşının da sona ermesiyle sular durulur gibi göründü. Fakat Fin-Rus savaşı bitmiş olmasına rağmen, İngiltere ve Fransa, Finlandiya'ya yardım etmek için askerlerine geçit istemeye devam etti. Amaçlarının İsveç ve Norveç'ten, Almanya'ya yapılan demir cevheri sevkiyatını kesmek olduğu ortadaydı. Böylelikle, zaten ambargo altında olan Almanya'ya ciddi bir ekonomik darbe vurabilir, Almanya'yı zor durumda bırakabilirlerdi. Bu durumun farkında olan Almanya, Fransa planını erteleyip kuzeye dönmek zorunda kaldı.

Almanya, Norveç'i ele geçirmek için ilk hamlesini Norveçli Vidkun Quisling ile yapmıştı. Quisling'in hükümet darbesi yaparak kontrolü eline almasına dayanan plan, başarısız oldu. Ancak ilerleyen süreçte Almanya'nın eline yeni bir fırsat geçti. Almanya'ya ait olan "Altmark" adlı gemi, Norveç kara sularında İngiliz destroyeri "Cossack" tarafından saldırıya uğradı. Olay gazeteye şu şekilde yansdı:

"Norveç sahillerinde bir deniz muharebesi gerçekleşmiştir. Verilen malumata göre, Graf Spee'nin batırıldığı İngiliz gemilerinin mürettebatını taşıyan Alman gemisi Altmark, Almanya'ya dönmek üzere iken İngiliz gemileri tarafından görülmüş ve takip edilmiştir. Altmark, Norveç sularına girdiği sırada bir Norveç gambotu¹⁴² da olay yerine gelmiştir. İngiliz kumandanları, Alman

¹⁴² Gambot; genellikle kıyı korumasında ve gezici karakol görevinde kullanılan, birkaç topu olan küçük savaş gemisine verilen addır.

gemisini araştırmış ve İngiliz esirlerini kurtarmasını Norveç kaptanından rica etmişlerdir. Norveç kaptanı, araştırmadan sonra gemide İngiliz esirleri bulunmadığını söylemiştir. İngiliz Amiralliğı, durumu bildiğinden, Altmark'ın muhakkak yakalanmasını emretmiştir. Bunun üzerine İngilizler, Alman gemisine çıkmış ve ele geçirmiştir. Altmark'ın ambarlarına hapsedilmiş bulunan 300 İngiliz esirini kurtarmışlardır. Alman-İngiliz denizcilerinin muharebesinde, Norveç gambotları seyirci olarak kalmışlardır.”¹⁴³

Bu olay gazeteleri günlerce meşgul etti. Genel olarak İngiltere'nin haklılığı savunuldu. Bu haklılık ise şu noktalara dayandırılıyordu:

Altmark topla silahlandırılmış olmasaydı ve içinde İngiliz esirleri bulunmasaydı, Altmark, bitaraf bir devletin kara sularında saldırıya uğradığı için İngiltere haksız sayılırdı. Ama Altmark silahlandırılmış olduğu için bitaraf bir devletin kara sularında dolanma hakkına sahip değildi. Dolayısıyla İngiltere müdahalesinde yerden göğe kadar haklıydı. Durum böyle olmasaydı da Almanya'nın, devletler hukukuna uymayan davranışları göz önüne alındığında İngiltere'ye söz söylemeye hakkı yoktu.¹⁴⁴

Ayrıca basın, dünya matbuatının da Altmark hadisesinde İngiltere'yi haklı bulduğu ve Norveç'in hatalı davranışı sebebiyle haksız görüldüğu ile ilgili haberleri sayfalarına taşıyordu.¹⁴⁵

Almanya ise Altmark hadisesini tahammül edilemez bir tecavüz olarak karşıladı.¹⁴⁶ Hitler'in bu olaya vereceği tepkiden korkuluyordu. Nitekim Hitler, Norveç'i İngiltere'nin suç ortağı olmakla suçladı ve işgal için düğmeye bastı.

8 Nisan'da İngiltere ve Fransa, Almanya'ya uygulanan abluka çemberini daraltmak ve olası bir Alman taarruzuna karşı İşkandinavya'yı korumak için Norveç sahillerine mayın döktü.¹⁴⁷ Bu durum karşısında Almanya'nın takınabileceği tavırla ilgili olarak şevket Bilgin şöyle diyordu:

“Almanlar bu hadise etrafında çok gürültü koparacaklardır. şimal memleketleri tehdit ve tazyik edilecektir. Daha şimdiden şimal ve Baltık denizleri sahillerinde büyük Alman kuvvetleri tahşit edildiğinden bahsediliyor.

¹⁴³ **Anadolu**, 18 şubat 1940, s. 3.

¹⁴⁴ Hamdi Nüzhet Çançar, “Hukuku Düvel Kaideleri ve Almanya”, **Anadolu**, 20 şubat 1940, ss. 1-2.

¹⁴⁵ **Anadolu**, 21 şubat 1940, s. 3; **Yeni Asır**, 19 şubat 1940, s. 4.

¹⁴⁶ **Yeni Asır**, 19 şubat 1940, ss. 1, 4.

¹⁴⁷ **Yeni Asır**, 9 Nisan 1940, ss. 1, 4.

Şüphede edilemez ki bu hareketler, bu hazırlıklar şimal memleketlerine Almanya'nın kendilerini rahat bırakmayacağı hakkında bir ihtardan başka bir şey değildir. Fakat Almanlar bir kere teşebbüsü ellerinden kaçırmışlardır. Ve bunu bir daha kolaylıkla ellerine geçiremeyeceklerdir. Meğerki hakikaten şimalde büyük bir askeri harekete karar vermiş olsunlar... Bu takdirde Almanların en çok korktukları vaziyet kendiliğinden tehaddüs etmiş olacaktır. Biz Almanya'nın tehditlerini bu derece ileri getireceğine kani değiliz.”¹⁴⁸

Ancak bu görüşün aksine, Almanya 9 Nisan 1940 sabahı Danimarka ve Norveç'i işgale başladı.¹⁴⁹ Aynı gün Danimarka ve Norveç hükümetlerine gönderilen ultimatonda, Almanya'nın, Danimarka ve Norveç'i İngiliz-Fransız işgaline karşı korumak için yardıma geldiği, bu yüzden Alman himayesinin, karşı konulmadan kabul edilmesi isteniyordu.¹⁵⁰

Danimarka, işgali zorluk çıkarmadan kabullendi.¹⁵¹ Norveç'te ise kral ve direniş yanlıları dağlara çekilerek savaşmayı denediler. Ancak etkili olmayı başaramadılar. Ülkenin en kuzeyindeki Narvik ise Almanya ve İngiltere'nin gövde gösterisine sahne oldu. Müttefik askerlerinin çıkarmaları, Norveç'in zorlu arazi yapısının savunmada kazandırdığı avantajdan yararlanan Almanya tarafından durduruldu. 7 Haziran'da Narvik'teki İngiliz birlikleri tahliye edildi. Norveç Kralı ve yanlıları da aynı anda ülkeyi terk ederek Londra'ya kaçtılar.¹⁵² Böylece Almanya, Danimarka'dan sonra Norveç üzerinde de hakimiyetini kurmuş oldu.

Basında müttefik kuvvetlerinin güçlü olduğu ve başarılı olacağı inancı vardı. Almanya'nın Norveç'te zor duruma düşürüldüğü haberleri yapılıyordu.¹⁵³ Norveç'in tamamen düştüğü güne kadar da bu haberler, çeşitlenerek çıkmaya devam etti. Oysa Almanya, Norveç'i hızlı bir şekilde işgale başlamıştı. Sadece, tam bir şekilde kontrol altına alması zaman aldı. Fakat bu durumun Almanya'yı çok sarstığı da söylenemezdi. Çünkü Almanya, Norveç'te kontrol kurmaya çalıştığı sırada bir yandan Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'a karşı saldırıya başlamış, oradan da Fransa üzerine harekete koyulmuştu. Basındaki Müttefik üstünlüğüne dayanan

¹⁴⁸ Şevket Bilgin, “Abluka Çemberi Daralıyor”, **Yeni Asır**, 9 Nisan 1940, ss. 1-2.

¹⁴⁹ **Yeni Asır**, 10 Nisan 1940, ss. 1, 6.

¹⁵⁰ Shirer, **Nazi İmparatorluğu...**, Cilt II, s.1075.

¹⁵¹ **Yeni Asır**, 10 Nisan 1940, ss. 1, 6.

¹⁵² Hart, **İkinci Dünya...**, ss. 88, 89.

¹⁵³ **Yeni Asır**, 13 Nisan 1940, s. 3; 18 Nisan 1940, ss. 1, 4; 19 Nisan 1940, ss. 1, 4; 21 Nisan 1940, ss. 1, 4; 24 Nisan 1940, ss. 1, 4; 30 Nisan 1940, ss. 1, 6.

yorumlar abartılıp, İngiltere ve Fransa yüceltilirken, Almanya Avrupa'yı birbirine katarak ilerliyordu.

Almanya'nın bu saldırısı basında bitaraflara karşı da eleştiriler meydana getirdi. İskandinavya devletlerinin Finlandiya'nın yardımına koşmamaları ve savaştan ürkmeleri, Alman tacizinin pençesine düşmelerine engel olamamıştı. Finlandiya'dan sonra Danimarka ve Norveç'te yaşanan bu işgaller, bitaraflara yeni bir ihtar niteliği taşıyordu. Bitaraflar, bir taraf olma mecburiyetini er ya da geç hissedecekti. Çünkü savaş, yeni istikametlere doğru gelişmekteydi.¹⁵⁴ Bu şartlar altında bitarafların müttefik güçlerinin yanında yer alması, bitarafları kurtaracak en önemli davranış olarak gösteriliyordu. Bu konuyla ilgili olarak benzer sözler ABD başkanı Roosevelt'in ağzından da döküldü. Roosevelt, Danimarka ve Norveç'in Almanya tarafından işgalini kınayarak, "Küçük ve istiklaline hürmet isteyen milletler, haklarınızı koruyacak olanlarla birleşiniz!"¹⁵⁵ sözleri ile müttefik kuvvetlerini işaret ediyordu. Ancak bu süreç gösterdi ki, müttefiklerin de en az bitaraflar kadar korumaya ihtiyacı olacaktı.

Danimarka ve Norveç'in, Almanya tarafından işgalinden sonra İngiltere'de Chamberlain kabinesi düştü. Onun yerine Churchill başbakan oldu.¹⁵⁶ Güvenoyu alan Churchill'in milli kabinesi, "Zafere kadar her yerde harp!" söylemi ile yola çıktı.¹⁵⁷ Almanya ise bu sırada işgallerine devam ederek Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'dan sonra Fransa'ya girecekti.

1.1.5. Batının İşgali

1.1.5.1. Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'un işgali

Danimarka ve Norveç'in işgaliyle doğusunu ve kuzeyini güvenlik altına alan Almanya, 10 Mayıs 1940'ta Belçika, Hollanda ve Lüksemburg üzerine saldırıya başladı. Almanya, tıpkı Danimarka ve Norveç'te olduğu gibi burada da saldırıya başladığı gün, saldırdığı ülkelere ultimatom vererek İngiltere ve Fransa'nın yakında bu ülkeleri işgal edeceğini, Almanya'nın da bu duruma engel olmak için ülkelerine

¹⁵⁴ Hakkı Ocakoğlu, "Yeni Tecavüz Karşısında-Harp Yeni İstikametlerde İnkişaf Yoluna Girmiş Bulunuyor", **Yeni Asır**, 10 Nisan 1940, ss. 1-2.

¹⁵⁵ **Yeni Asır**, 15 Nisan 1940, s. 3.

¹⁵⁶ **Yeni Asır**, 11 Mayıs 1940, ss. 1, 3.

¹⁵⁷ **Yeni Asır**, 14 Mayıs 1940, ss. 1, 3.

girmeye başladığını söylüyordu.¹⁵⁸ Bunun ardından Lüksemburg hemen işgal edildi. Hollanda ve Belçika'da ise kısa süreli bir direniş yaşandı.¹⁵⁹ Hollanda 15 Mayıs'a kadar dayanabildi. Belçika ise İngiltere ve Fransa'nın 500.000 bin kişilik kuvvetinin hemen yardıma koşmasıyla 27 Mayıs'a kadar direndi.¹⁶⁰ Ancak sonu Hollanda'ninkinden farklı olmadı.

Belçika'nın Almanya'ya teslim olması basında "İhanet" olarak aktarıldı. Hamdi Nüzhet Çançar'ın ifadesine göre, Belçika işgale uğradığında Kral Leopold, ilk hareket olarak Müttefikleri yardıma çağırılmış, Müttefikler de kendi müdafaalarının aleyhine olduğu halde Belçika'ya yardıma gitmişti. Ancak Belçika Kralı hiçbir mecburiyeti yokken teslim olmuş ve Müttefikleri zor durumda bırakmıştı. Dolayısıyla Çançar'a göre bu hareket, ihanetten başka bir şey olamazdı.¹⁶¹ Fakat gerçek şu ki, Almanya karşısında, Belçika'nın çok da şansı yoktu. Ama basındaki kızgınlığın asıl sebebi, Belçika'nın teslim olmasıyla İngiltere ve Fransa'nın zor duruma düşmüş olmasıydı.

Aslında İngiltere ve Fransa, Norveç'in işgalinin ardından sıranın kendilerine geleceğini anlamışlardı. Öyle ki Norveç'te devam eden savaş sırasında İngiliz Başbakanı Chamberlain, yaptığı bir açıklamada şu noktalara değiniyordu:

*"Norveç'in ikinci derecede öneme sahip bir savaş sahnesi olmasına katiyen müsaade etmek niyetinde değiliz. Bununla beraber tuzağa düşmek ve mevkilerimiz dağıtmak gafletinde de bulunmayacağız. Çünkü düşmanın herhangi hayati bir merkezimize hücum etmesi mümkündür. Düşman taarruzu herhangi bir harp sahnesinde yıldırım sürati ile yayılabilir. Biliyoruz ki o hiçbir suretle çekilmeden Felemenk veya Belçika'yı ve hatta her ikisini birden istilaya hazırdır. Yahut güney doğu Avrupa'daki masum komşuları üzerine atılması ihtimali vardır. Bu tali harp sahnelerini terk ederek batı cephesinde geniş mikyasta bir taarruza geçmesi ve hatta İngiltere üzerine inmeye çalışması bile mümkündür. Bu sebeple kuvvetlerimizi dağıtmamaya ve hareket serbestimizi muhafaza etmeye mecburuz. Düşmanı zayıyata uğratmak için her fırsattan istifade edelim. Fakat bu savaşı kazandıracak olan uzun vadeli stratejiyi de gözden kaçırmayalım."*¹⁶²

¹⁵⁸ İkinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi 1, s. 275.

¹⁵⁹ Üçok, Siyasal..., s. 277; Yeni Asır, 11 Mayıs 1940, s. 6.

¹⁶⁰ Armaoğlu, 20. Yüzyıl..., s. 450.

¹⁶¹ Hamdi Nüzhet Çançar, "İhanet ve Harp", Anadolu, 29 Mayıs 1940, ss. 1, 4

¹⁶² Yeni Asır, 3 Mayıs 1940, s. 3.

Bu farkındalıkla bazı önlemler almaya çalışmışlardı. Majino Hattı'nın gücüne fazlasıyla güvendiklerinden, Almanya'nın sadece Belçika üzerinden sarkarak hücum edebileceğini düşündüler. Bu yüzden Belçika'ya başvurup topraklarına asker yığmak istediklerini söyledilerse de Belçika tarafsızlığını korumak adına bu teklifi reddetti. Ancak tarafsız olmak işgale uğramasını engellemeye yetmedi. Almanya içinse Fransa'yı devre dışı bırakmanın zamanı gelmişti.

1.1.5.2. Fransa'nın düşmesi

Fransa ile Almanya arasındaki ilk sıcak temas, Polonya'nın Alman saldırısına uğraması üzerine gerçekleşmişti. Ancak bu temas, sınırda yaşanan çatışmalardan öte gidemedi. Çünkü Fransa, savaşa girmek için gereken hazırlıkları henüz tamamlayamamıştı ve zamana ihtiyacı vardı. Bu nedenle, sadece İngiltere ile birlikte Polonya'ya vermiş oldukları garantinin, arkasında durduklarını göstermeye çalışıyordu. Gücünü toplayana kadar ciddi bir savaşa girmekten kaçındı. Nitekim ilerleyen süreçte bölgede çatışmaların da sesi kesildi. Daha sonra Almanya'nın Norveç'i işgali sırasında karşı karşıya gelseler de Almanya ile Fransa arasındaki esas temas Belçika'nın işgali ile başlayıp Fransa'ya sıçrayan mücadele sırasında gerçekleşti.

Belçika'ya yardıma gelmiş olan müttefik kuvvetleri, Belçika'nın teslim olmasından sonra Manş Denizi'ne doğru çekilmişti. İngiltere, Belçika'nın teslim olması ve Fransa'nın da Almanya'ya karşı saldırıya geçmemesi üzerine bölgedeki kuvvetlerini Dunkirk Limanı'ndan İngiltere'ye tahliye etmeye başladı.¹⁶³

Bu sırada aşılmaz denilen Majinot Hattı'nı delen Alman kuvvetlerinden bir kısmı Paris'e doğru hareketlenirken, bir kısmı da müttefik kuvvetlerini Dunkirk'te sıkıştırdı. Şiddetli hava muharebelerinin yaşandığı bölgede, liman kullanılamayacak hale gelirken, tahliye işlemi de 4 Haziran'da sonlandı.¹⁶⁴ İngiltere tahliye işleminin gerçekleştirilebilmiş olmasını başarı olarak görüyordu. Ancak bu sefer Fransa, bölgede Almanya ile yalnız bırakılmış oluyordu. Bu durum İngiltere ve Fransa'nın arasının bozulmasına neden oldu.

¹⁶³ Sander, **Siyasi Tarih...**, ss. 130-131.; **Anadolu**, 1 Haziran 1940, s. 1,5.

¹⁶⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 450.; **Anadolu**, 5 Haziran 1940, s. 3.

Basın, Dunkirk'te yaşanan bu faciyanın sebebi olarak Belçika Kralı Leopold'u suçlamaya devam ediyordu. Sebep olduklarının yanı sıra sebep olabileceği diğer konular üzerinde düşünülerek, endişeler dile getiriliyordu. Artık Almanya tüm gücüyle Fransa üzerine gidebilir, İtalya'yı da savaşa sokabilirdi.¹⁶⁵ Nitekim basın, bu tahminde yanılmamıştı.

Fransa, Paris'e doğru yürümeye başlayan Alman kuvvetleri karşısında direnmeye çalıştı. Fakat müttefiki tarafından kaderine terkedilmiş olan Fransa'yı çok da parlak günler beklemiyordu. Almanya karşısında Somme Muharebesi'ni kaybeden Fransızlar için umutlar tükenmeye başladı. Bunu gören İtalya 10 Haziran 1940'ta Fransa'ya savaş ilan etti. Artık o da oyunun içindeydi. Yine aynı tarihte Alman ilerleyişine engel olunamadığını gören Fransız hükümeti Paris'ten ayrıldı. Almanya 14 Haziran'da Paris'e girdi. Bordeaux'ya kaçan Fransa Başbakanı Reynaud, 16 Haziran'da istifa etti. Yerine Pétain geçti ve ateşkes istedi.¹⁶⁶

Anadolu Gazetesi'nde, Almanya'nın Somme taarruzu için cephede ilerleyemedikleri,¹⁶⁷ cephenin derinliğine daldıkça Alman tanklarının imha edildiği,¹⁶⁸ Almanların zayıflığının hesapsız derece olduğu ve son gayretlerini sarfettikleri yazılıyordu.¹⁶⁹ Ancak, ilerleyen günlerde Fransa'nın barış istediği haberi manşetleri süslemek zorunda kaldı.¹⁷⁰ Köşe yazarları ise bu süreçle ilgili yorum yapmıyorlardı.

Pétain'in ateşkes isteğinin ardından Almanya İle Fransa 22 Haziran 1940'ta Compiègne'de antlaşma imzaladı. Antlaşmanın imzalandığı yer manidardı. Çünkü Almanya Birinci Dünya Savaşı'nda teslimiyet belgesini Compiègne'de bir vagona imzalamıştı (11 Kasım 1918). 22 Haziran'da aynı vagon Compiègne'e getirildi ve Fransa ile antlaşma bu vagona yapıldı. Böylece Hitler, Fransa'dan 1918'in intikamını almış oldu.¹⁷¹ Bu konuya basında da değinilerek "Führer, Fransız delegelerine şartları, Compiègne ormanında, 11 Kasım 1918'de Mareşal Foch'un tezlil edici¹⁷² mütareke şartlarını Alman murahhaslarına dikte ettiği aynı vagona bildirmiştir."¹⁷³ deniliyordu.

¹⁶⁵ Orhan Rahmi Gökçe, "Yeni Vaziyet Çok Karışık", **Anadolu**, 1 Haziran 1940, s. 3.

¹⁶⁶ Shirer, **Nazi İmparatorluğu...**, Cilt II, ss. 1136, 1137, 1146, 1148.

¹⁶⁷ **Anadolu**, 6 Haziran 1940, ss. 1, 5.

¹⁶⁸ **Anadolu**, 7 Haziran 1940, ss. 1, 5.

¹⁶⁹ **Anadolu**, 10 Haziran 1940, ss. 1, 4.

¹⁷⁰ **Anadolu**, 18 Haziran 1940, ss. 1, 4.

¹⁷¹ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 132.

¹⁷² Tezlil edici: Aşağılayıcı

¹⁷³ **Anadolu**, 22 Haziran 1940, s. 1.

Antlaşmaya göre; Almanya, Fransa'da bağımsız bir hükümetin bulunmasına izin veriyordu (Vichy Hükümeti). Fransa'nın kuzey yarısı ile Atlantik kıyıları Almanya'ya bırakılıyordu. Almanlara esir düşmüş olan bir buçuk milyon Fransız'ın, Almanların elinde rehin tutulması ve Fransız donanmasının silahsızlandırılarak, limanda Alman kontrolü altında bulunması kabul ediliyordu.¹⁷⁴

Almanya'nın yanı sıra İtalya da 24 Haziran 1940'ta Fransa ile antlaşma imzaladı.¹⁷⁵ Savaşa sonradan katılan ve savaşta kayda değer bir başarı kazanamamış olan İtalya, antlaşma ile Fransa'dan savaş esnasında girmiş olduğu birkaç yüz metrelik toprağı alıyor ve Fransa-İtalya sınırını askerden arındırıyordu.¹⁷⁶

1.1.5.3. İngiltere savaşı

Almanya, Fransa'nın düşmesinden sonra İngiltere'nin savaşa devam etmeyeceğini düşünüyordu. Buna dayanarak barış girişimlerinde de bulundu. Oysa İngiltere'nin yeni başbakanı Churchill, Fransa teslim olduktan sonra şu cümleleri kuruyordu:

“Sonuna kadar gideceğiz. Fransa'da savaşaacağız, denizlerde ve okyanuslarda, kıyılarda ve çıkarma sahillerinde, tarlalarda ve caddelerde, tepelerde savaşaacağız, asla teslim olmayacağız. Bir an için bile inanmıyorum ama eğer bu ada ya da büyük bir bölümü işgal edilirse, aç kalırsak, İngiliz filosu tarafından silahlandırılan ve korunan denizaşırı imparatorluğumuz mücadeleyi sürdürecektir.”¹⁷⁷

Buna rağmen Hitler, İngiltere'nin savaşaacağına inanmıyordu. Sadece durumu kavramak için İngiltere'nin zamana ihtiyacı olduğunu düşünüyordu. Ancak İngiltere'nin savaş söylemleri devam etti. Commonwealth¹⁷⁸ üyeleri; Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda savaşın devam etmesi için İngiltere'ye destek verdi. Ayrıca bu ülkeler seri bir şekilde uçak üretimine girişerek İngiltere'nin hava gücünü

¹⁷⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 451.

¹⁷⁵ **Anadolu**, 25 Haziran 1940, ss.1, 4.

¹⁷⁶ Shirer, **Nazi İmparatorluğu...**, Cilt II, s. 1148.

¹⁷⁷ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 137.

¹⁷⁸ İngiliz Milletler Topluluğu; İngiliz İmparatorluğu'na bağlı ülkelerin 1900'lerin başlarında bağımsız olmaya başlamaları üzerine aradaki bağı koparmamak amacıyla oluşturulmuş dil, tarih ve kültür birlikteliğine dayanan topluluğa verilen addır.

geliştirmek için seferber oldular. Churchill'in de dediği gibi İngiltere'nin denizaşırı imparatorluğu mücadele ediyordu. Bu durum basına sıkça konu oldu.

Almanya bundan önce İngiltere'nin işgali üzerine hiç düşünmemişti. Bu yüzden ciddi bir planları yoktu. Her şeyden öte Almanya'nın ufku, Avrupa kıtasındaki komşu ülkelere karşı giriştikleri kara savaşıyla sınırlıydı. Hitler'in deniz savaşından ödü kopuyordu.¹⁷⁹ Ama barışa yanaşmayan İngiltere karşısında başka çare de kalmamıştı. Bu yüzden Hitler, savaş hazırlıklarının başlamasını istedi. Hitler'in emri ile birlikte çalışmalar başladı ve Deniz Aslanı Operasyonu oluşturuldu.

Bir ada ülkesi olan İngiltere'ye denizden ve havadan saldırmak dışında bir imkan yoktu. Bu sebeple Almanya önce hava saldırısı ile başlayıp İngiltere'nin hava gücünü kırmak istedi. 13 Ağustos 1940'ta Alman saldırısı ile başlayan hava savaşı, 31 Ekim'e kadar sürdü.¹⁸⁰

Bu savaş gazetede, "Tahrip etme ve sinir yıpratma savaşı" olarak yorumlanıyordu ve ekleniyordu; "İlk kopacak sinir, hürriyeti hayattan üstün tutmasını bilen İngiliz Milleti'nin siniri olmasa gerek."

İngiltere ile Almanya arasındaki hava mücadelesinde, Almanya sahip olduğu uçak sayısı bakımından İngiltere'den üstün olsa da kayıpları İngiltere'den fazla oldu. Ayrıca İngiltere uçak yapımını hızlandırarak Almanya'yı geçti. Üstelik savaş sanayii ve kaynaklarını Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Hindistan gibi dominyonlarından karşılıyordu ve buralar düşman uçak ve donanma tehlikesinden uzaktı. Oysa Almanya bu konuda İngiliz uçak ve donanmasının bombardımanlarına açıktı. ABD'nin İngiltere'ye yapacağı yardımlar da göz önüne alınırsa İngiltere, terazinin ağır basan tarafı oluyordu.¹⁸¹ Nitekim bu savaşta Alman hava kuvvetleri ağır kayıplara uğradı. Üstelik İngiltere'nin hava gücünü kıramadığı gibi İngiliz halkının moralini bozmakta da başarılı olamamıştı.¹⁸² Dolayısıyla Almanya bu macerayı kayıpla geçiyordu.

Basında, Almanya ve İngiltere'nin birbirleri üzerine yağdırdıkları bombalar ve yarattıkları tahribat dış ülkelerden derlenen haberler vasıtasıyla neredeyse her gün aktarıldı. İngiltere'nin havadaki başarısı ortadaydı ve Almanya'yı yönünü değiştirmeye mecbur bıraktı.

¹⁷⁹ Shirer, **Nazi İmparatorluğu...**, Cilt II, s. 1163.

¹⁸⁰ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 452-453.

¹⁸¹ Ali Rıza Erem, "Harbin Gidişine Umumi Bir Bakış", **Anadolu**, 16 Eylül 1940, ss. 1,3.

¹⁸² **Anadolu**, 10 Eylül 1940, s.2.

1.1.6. Kuzey Afrika Cephesi

Fransa'nın, Almanya karşısında mağlup olacağını anlayan İtalya, ganimetten pay alabilmek adına savaşa dahil olmuştu. Bu durum İngiltere için sorun oluşturdu. Bir tarafta Almanya adayı tehdit ederken, diğer tarafta İtalya, imparatorluk yolu (Cebelitarık-Süveyş-Aden) için tehlike oluşturuyordu. Burada yaşanacak sıkıntı İngiltere'ye büyük bir darbe vurabilir, İngiltere'yi barışa yanaşmak zorunda bırakabilirdi. Böylece İngiliz mirası bölüşülerek yeni bir düzen oluşturulabilirdi. Almanya ve İtalya, tam da bunun peşindeydi. Bu amaçla Almanya, İngiltere'ye hava muharebesini başlattıktan bir ay sonra İtalya da Kuzey Afrika'da harekete geçti. Hatta Almanya, İspanya'nın da Cebelitarık'a saldırması için girişimde bulundu. Ama İspanya buna yanaşmadı.¹⁸³ İspanya'nın durumu basına, "Almanya zaafa düştüğünden İspanya'yı harbe sokmaya çalışıyor."¹⁸⁴ şeklinde yansıdı. Aynı amaçla Vichy Fransası'nın da kapısını çalan Almanya, buradan da eli boş döndü.¹⁸⁵ İtalya ise yeni bir serüvene hazırды ve bu fırsatı kaçırmadı.

Kral Emmanuele, tüm cephelerde kontrolü Mussolini'ye verdiği şu sözlerle belirtiyordu:

*"Bütün kara, deniz ve hava kuvvetlerinin başkumandanı sıfatıyla ve hanedanımın ananesine tevfikân bundan yirmi beş sene evvel olduğu gibi gene aranızdaki mevkiimi alıyorum. Bütün cephelerde icrayı harekât eden kıtaatın kumandanlığı Faşizmin Duçesi ve imparatorluğun birinci mareşali olan hükümet reisine tevdi ediyorum."*¹⁸⁶

Bundan sonra hazırlıklara başlayan İtalya, Libya'da 200.000 kişilik bir kuvvet toplayarak, Mısır'a karşı 13 Eylül 1940'da taarruza geçti. Bölgedeki 36.000 kişilik İngiliz kuvvetleri¹⁸⁷ karşısında ilerleyerek Sollum'u ve ardından da Sidi-Barrani'yi aldıktan sonra durdu.¹⁸⁸ İtalya'nın bu bekleyişi sırasında takviye alan İngilizler, 8 Aralık'ta karşı taarruza geçti. İtalya, bu taarruz karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. İngilizler ise Bingazi'ye girdi.

¹⁸³ Shirer, **Nazi İmparatorluğu, Cilt III**, ss. 1257-1259.

¹⁸⁴ **Anadolu**, 29 Eylül 1940, s. 1.

¹⁸⁵ **İkinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi 2**, s. 500.

¹⁸⁶ **Anadolu**, 12 Haziran 1940, s. 1.

¹⁸⁷ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 156.

¹⁸⁸ **Anadolu**, 17 Eylül 1940, ss. 1,4.; 19 Eylül 1940, ss 1,4.

İtalya'nın başarısızlıkla sonuçlanan Mısır taarruzu dışında, 1940 Temmuz'unda Sudan, 1940 Ağustos'unda da İngiliz Somalisi üzerine hücumu oldu. Ancak yine hezimete uğradı. İngilizler, Nisan 1941'de İngiliz Somalisi'ni İtalyanlardan kurtardıkları gibi, İtalyan Eritresi'ni ve Habeşistan'ı da işgal etti. Böylelikle Mayıs 1941'de Doğu Afrika Savaşları İtalya'nın başarısızlığı ile son buldu.¹⁸⁹

İtalya'nın hüsrana uğratan bu hali karşısında Mart 1941'de, Almanya da Kuzey Afrika savaşlarına katıldı. General Rommel komutasındaki Alman kuvvetleri, İngilizler karşısında ilerleyerek İskenderiye yakınlarına kadar geldi. Fakat Ekim 1942'den sonra İngilizlerin karşı hücumu geçmesiyle Mihver Devletleri gerilemeye başladı. Bu sırada diğer Müttefik kuvvetleri de Kuzey Afrika'ya çıktı. Sonuçta Mayıs 1943'te Mihver kuvvetleri Müttefiklere teslim oldu. Böylece Kuzey Afrika savaşları sona ererken, Müttefikler de Akdeniz'in güney kıyılarına egemen oldu.¹⁹⁰

1.1.7. Balkanlarda Mücadele

1.1.7.1. Yunanistan'ın İşgali

İtalya'nın İkinci Dünya Savaşı'na girmekteki emeli, Balkanlar ve Akdeniz'de hakimiyet sağlamaktı. Roma İmparatorluğu'nun mirasını yeniden canlandırmak isteyen İtalya, Habeşistan ve Arnavutluk'u aldıktan sonra Balkan ve Akdeniz ülkeleri için tehdit haline gelmişti. Nitekim Fransa'nın çöküşü sırasında savaşa dahil olan İtalya'nın ilk icraat alanı Kuzey Afrika oldu.

Almanya'nın İngiltere ile meşgul olmasını fırsat bilen İtalya, yönünü Yunanistan'a çevirdi. 28 Ekim 1940'ta Yunanistan'a, tarafsızlığını koruyamadığı ve İngilizlere kolaylık sağladığı gerekçesiyle ultimatoma vererek Korfü ve Girit Adaları ile Epir ve Pire Limanı'nı istedi. Ancak bu istekler, Yunanistan tarafından reddedildi. Bunun üzerine İtalyan askerleri Arnavutluk sınırından Yunanistan'a girdi.¹⁹¹

İtalyan saldırısından bir gün önce İtalyan Stefani Ajansı, Yunan çetelerinin Arnavutluk topraklarına girdiklerini, bölgedeki sınır muhafızlarına saldırdıklarını ve İtalya kralının bölgedeki temsilcisi olan generale bombalı suikast düzenlediklerini

¹⁸⁹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 453-454.

¹⁹⁰ Uçarol, **Siyasi...**, s. 600.

¹⁹¹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 454.

iddia ediyordu. Atina Ajansı ise bu durumu yalanlıyor ve bölgede hiçbir Yunan çetesinin olmadığını söylüyordu.¹⁹² Ancak bu, İtalya için bir şey ifade etmiyordu. Amacı, bunu kullanarak sınırı geçmekti.

28 Ekim'deki bu işgal, İzmir basınında tepkiyle karşılandı. Bu konuyla ilgili özel olarak kaleme alınan yazıda, "İtalya Hükümeti, Yunanistan ile müzakere imkanını yok etmiş olmak için sabahın üçünde ultiatom vererek bir takım taleplerde bulunmuş, iki buçuk saat sonra da ordularını Yunan toprağına sokmuştur. Yunanistan'dan İstenilen şeyler, en basit tabir ile Yunanlı dostlarımızın istiklaliydi. Bu durum karşısında tüm sempatimiz ve temennilerimiz Yunanlı dostlarımızdır." deniyordu.¹⁹³

Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü de Yunanistan'ın işgali ile ilgili olarak mecliste konuşma yaptı. Bu işgalden doğan vaziyetin İngiltere ile birlikte tetkik edileceğini söyleyerek, Türkiye'nin dostluk ve ittifaklarına sadık olduğunu belirtti.¹⁹⁴ Bu açıklama İngiltere'yi hoşnut bıraktı. Çünkü Türkiye'nin İngiltere ile işbirliğinin teyidi olarak görüldü.¹⁹⁵ Türkiye kendisine doğru yaklaşan tehdidin farkındaydı ve yol haritasını da ona göre çiziyordu.

Almanya ise İtalya'nın Yunanistan'ı işgal edeceğinden habersizdi. Duyduğunda ise çok sinirlendi. Çünkü bu durum Almanya'nın Balkanlardaki hesaplarını alt üst edebilirdi. İtalya ise Almanya'nın arkasında, ikinci adam olarak görülmekten sıkılmıştı. Ayrıca Almanya'nın Balkanlara olan ilgisinden de hoşnut değildi. Bu nedenle eline geçen fırsatta Yunanistan'a saldırdı.¹⁹⁶ Fakat başarılı olamadı. 28 Ekim'de başlayan İtalyan ilerleyişi Yunanistan tarafından durduruldu. Ardından karşı taarruzu başlayan Yunanistan, Arnavutluk'a kadar girdi ve İtalya geri çekilmek zorunda kaldı.¹⁹⁷

İtalya'nın bu vahim durumu karşısında devreye Almanya girdi. Balkan seferine başlayan Almanya, Bulgaristan ve Yugoslavya üzerinden Yunanistan'a girdi. Önce Atina'yı ardından Mora ve Girit'i ele geçirdi. Almanya'nın 6 Nisan 1941'de başlatmış olduğu Yunanistan'ın işgali, 31 Mayıs 1941'de başarıyla tamamlandı.¹⁹⁸

¹⁹² Anadolu, 28 Birinciteşrin 1940, s. 1.

¹⁹³ Anadolu, 29 Birinciteşrin 1940, s. 1.

¹⁹⁴ Anadolu, 2 İkinciteşrin 1940, s. 1.

¹⁹⁵ Anadolu, 4 İkinciteşrin 1940, ss. 1, 4.

¹⁹⁶ Shirer, Nazi İmparatorluğu..., Cilt III, ss. 1259-1260.

¹⁹⁷ Armaoğlu, 20. Yüzyıl ..., s. 454.; Anadolu, 6 İkinci Teşrin 1940, ss. 1, 4.

¹⁹⁸ Armaoğlu, 20. Yüzyıl ..., s. 459.

1.1.7.2. Romanya Sorunu ve Almanya ile Sovyet Rusya'nın Arasının Açılması

Sovyet Rusya, Almanya ile saldırmazlık paktını yaparak, hem İngiltere ve Fransa'yı Almanya'nın önüne atmış, hem de kendisine karşı gerçekleştirilebilecek Alman saldırısını geciktirmişti. Üstelik bu süreçte topraklarını genişletecek ortamı da sağlamıştı.

Almanya ise hayat sahası oluşturma planının önünde doğuda Sovyetler, batıda ise İngiltere ve Fransa'yı engel olarak görüyordu. Dolayısıyla bu engellerin ortadan kaldırılması gerekiyordu. Düşmanlarının birlikteliği söz konusu olduğunda ise kurnazca davrandı ve ilk olarak yok edilmesi gerekenin İngiltere ve Fransa olduğunu düşündüğünden Sovyetlerle saldırmazlık paktını yaptı. Böylece iki cepheli savaş tehlikesini bertaraf etti ve batıda topraklarını genişletmeye başladı.

Bu pencereden bakıldığında saldırmazlık paktı hem Sovyetler hem de Almanya için çıkarlarını koruyan avantajlı bir antlaşmaydı. Ama diğer taraftan Sovyet Rusya'nın komünizmi dünyaya yayma amaçları, Almanya'nın ise hayat sahası dediği yayılma politikası, iki ülkenin çıkarlarının çatıştığı noktaydı. Dolayısıyla her ikisi de er ya da geç karşı karşıya geleceklerinin farkındaydı. Fakat burada önemli olan, o zaman gelinceye kadar hangisinin daha az yıpranıp, daha çok güçleneceğiydi.

Tam da bu noktada Sovyet Rusya, saldırmazlık paktı sonrası Polonya'dan payını alırken, Estonya, Letonya ve Litvanya'yı savaşmadan kontrolü altına almıştı. Sadece Finlandiya'yı işgali sırasında savaşmak zorunda kalan Sovyet Rusya, bu işgalin ardından herhangi bir savaş yaşamadı. Bu durum hazırlık yapmak ve kuvvetlerini güçlendirmek adına Sovyetlere yaradı. Oysa Almanya sürekli savaş halindeydi. Bu nedenle Sovyet Rusya ile kıyaslanınca süreç Almanya'nın aleyhine seyrediyordu. Bu durumun farkında olan Almanya batıda ilerleyişine devam ederken bir yandan da Sovyet Rusya üzerine gerçekleştirilecek saldırı için hazırlıklara başlamıştı.

Sovyet Rusya ise Almanya'nın batıyla meşgul olmasından yararlanarak, topraklarını genişletme derdine düşmüştü. Kendi çıkarlarını gerçekleştirme isteği, İngiltere ve Fransa'nın Almanya karşısında uzun süre dayanacağı fikriyle doğru orantılı olan Sovyetler, Fransa'nın Almanya karşısında kısa süre içinde düşmesi ile endişeye kapıldı. Almanya'nın, İngiltere ve Fransa'yı indirdikten sonra yönünü

Sovyet Rusya'ya çevireceği belliydi. Bu sebeple, Almanya daha da güçlenmeden harekete geçmeye karar verdi.

Sovyet Rusya, 27 Haziran 1940'ta Romanya'ya ulti­matom vererek, Besarabya ve Bukovina'nın kendisine bırakılmasını istedi. Alman-Rus Pak­tı'nda Besarabya Sovyetlerin, Bukovina ise Almanya'nın nüfuz alanı olarak belirlenmişti. Bu girişimiyle Sovyet Rusya paktın dışında hareket etmiş oldu. Almanya bu durumdan rahatsız oldu. Ama batıda henüz işi bitmediğinden, şu anda Balkanlarda bir savaş çıkmasını istemedi. Bu yüzden sessiz kalmayı tercih etti. Alman desteğini alamayan Romanya ise Sovyet Rusya'nın isteğini kabul etti.¹⁹⁹

Romanya'nın bu durumu komşularını da kendisine karşı harekete geçirdi. İlk olarak Bulgaristan, 19 Ağustos 1940'ta Romanya'dan Güney Dobruca'yı aldı. Yapılan antlaşmaya göre askeri işgal 20 Eylül'de başlayacak, 30 Eylül'e kadar süre­cekti. Ardından Macaristan, Birinci Dünya Savaşı sonunda elinden alınmış olan Transilvanya'yı istedi. Romanya'nın parçalanmasına doğru giden bu duruma Almanya daha fazla sessiz kalamadı.²⁰⁰

Almanya, abluka sebebiyle petrol ihtiyacının önemli bir kısmını Romanya'dan karşılıyordu. Dolayısıyla Romanya, Almanya için fazlasıyla önem arz ediyordu. Macaristan ise en başından beri Almanya'nın takipçisiydi. Bu sebeple Almanya, Macaristan'ı da küstürmek istemiyordu. Ama iki ülke arasındaki gerginliğe müdahale etmezse, oluşacak durumdan Sovyetler istifade edip Romanya'yı işgal edebilirdi. Bu nedenle Almanya, İtalya ile birlikte konuya dahil olarak Ribbentrop ve Ciano'yu Romanya ile Macaristan arasında arabuluculuk yapmaları için Viyana'ya gönderdi. Bunun sonucunda 30 Ağustos 1940'ta Romanya ve Macaristan arasında antlaşma imzalandı. Antlaşmaya göre Transilvanya'nın yarısı Macaristan'a bırakılırken, geriye kalan Rumen toprakları için Almanya, Romanya'ya garanti veriyordu.²⁰¹

Almanya'nın Romanya'ya verdiği garanti Sovyet Rusya'nın hoşuna gitmedi. Sovyet Rusya, Almanya'nın saldırmazlık paktına aykırı hareket ettiğini bildirerek 1 Eylül 1940'ta Almanya'yı protesto etti. Oysa Romanya'dan Bukovina'yı alırken Sovyet Rusya da aynı şekilde davranmıştı. Almanya, Sovyet Rusya'ya bunu hatırlattı. Bundan sonra iki ülke arasındaki ilişkiler gerginleşmeye başladı.

¹⁹⁹ Shirer, *Nazi İmparatorluğu...*, Cilt II, s. 1228.; *Anadolu*, 28 Haziran 1940, s. 1

²⁰⁰ Armaoğlu, *20. Yüzyıl ...*, s. 456.; *Anadolu*, 8 Eylül 1940, s. 4.

²⁰¹ Shirer, *Nazi İmparatorluğu...*, Cilt II, s. 1236.; *Anadolu*, 31 Ağustos 1940, s. 3.

1.1.8. Üçlü Pakt

Almanya, İtalya ve Japonya dünya üzerinde yeni düzen kurmak amacıyla 27 Eylül 1940'ta Üçlü Pakt denen antlaşmayı yaptılar. Antlaşma, Almanya Dış İşleri Bakanı von Ribbentrop, İtalya Dış İşleri Bakanı Ciano ve Japonya'nın Berlin Büyükelçisi Zuzuko tarafından imza edildi.²⁰² Mahmut Esad Bozkurt, bu antlaşmaya "Haksızlıkları Koruma Paktı" diyordu.²⁰³

Bu pakta göre Avrupa'da yeni düzeni kurmak Almanya ve İtalya'nın, Asya'da ise Japonya'nın görevidi. Yani işgal edecekleri ve hakimiyetleri altında isteklerine göre şekillendirecekleri bölgeleri belirlemişlerdi. Bunun yanı sıra pakta, taraflardan birinin Avrupa savaşına veya Çin-Japon anlaşmazlığına katılmamış bir devletin saldırısına uğraması halinde diğerlerinin tüm güçleri ile ona yardım edeceği belirtilmişti. Pakt, bu maddesiyle hedefe ABD'yi koymuştu.²⁰⁴ Böylece, Japonya tehdidi ile ABD'yi savaş dışı tutmak ve İngiltere'yi yalnızlaştırıp barışa zorlamak hedeflenmişti. Bu konu ile ilgili olarak dünya basınından sunulan haberlerde, özellikle bu paktın bir şey ifade etmediği ve İngiltere ile ABD'yi korkutmadığı üzerinde duruldu.²⁰⁵ Bu üç devletin görececeklerini iddia ettikleri yeni düzenin akademik bir mesele olarak kalacağı söylendi.²⁰⁶

Ancak bu pakt, Sovyet Rusya'yı huzursuzlandırdı. Romanya sorunu yüzünden Almanya ile arası gergin olan Sovyet Rusya, bu pakt ile Almanya'nın Japonya vasıtasıyla kendisini tehdit ettiğini düşündü. Ayrıca bu süreçte Almanya, eğitim kitaları adı altında Romanya'ya ardından da Finlandiya'ya asker gönderdi. Tüm bunlar Almanya'nın Sovyet Rusya'ya saldırmak için hazırlık yaptığının göstergesiydi.²⁰⁷ Bu durum Sovyetleri sinirlendirdi.

Almanya, Balkanlarda hareketlenmeye başlamıştı. Ancak İngiltere ile olan savaş bitmediğinden şu anda Sovyet Rusya ile karşı karşıya gelmek istemiyordu. Üstelik İngiltere'nin tüm ümidi Sovyet-Alman çatışmasında yatıyordu. Bu yüzden Almanya, hem Sovyet Rusya'yı yatıştırmak, hem de İngiltere'nin ümidini suya düşürmek için Sovyet Rusya'yı Üçlü Pakt'a dahil etmek istedi. Bu nedenle Almanya ve Sovyet Rusya 12-13 Kasım 1940'ta Berlin'de görüşmelere başladı.

²⁰² **Anadolu**, 28 Eylül 1940, ss. 1,3.

²⁰³ Mahmut Esad Bozkurt, "Üçler Anlaşması", **Anadolu**, 6 Birinci Teşrin 1940, s. 1.

²⁰⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 455.; **Anadolu**, 29 Eylül 1940, ss. 1,4.

²⁰⁵ **Anadolu**, 30 Eylül 1940, s.1.; 2 Birinciteşrin 1940, s.4.

²⁰⁶ **Halkın Sesi**, 28 Eylül 1940, s. 1.

²⁰⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 457.

Almanya, Sovyetlerin İran ve Hindistan'ı alarak Hint Okyanusu'na çıkması teklifinde bulundu. Sovyet Rusya bunu kabul etmekle birlikte başka şartlar da sundu. Bunlar; Almanya'nın Finlandiya'daki askerlerini geri çekmesi, Sovyetlerin Bulgaristan'a garanti vermesi, Sovyetlerin Boğazlarda kara, deniz ve hava üslerine sahip olmasıydı.²⁰⁸ Sovyetleri Balkanlardan uzaklaştırmaya çalışan Alman teklifinin tersine, Sovyetler Balkanlara yerleşmelerini sağlayacak şartlar sunuyordu. Doğal olarak bu şartları Almanya kabul etmedi. Bundan sonra iki ülkenin yolu ayrıldı. Almanya için Sovyet Rusya'nın sahneden çekilme vakti gelmişti.

1.1.9. Almanya'nın Balkan Ülkelerini Üçlü Pakta Dahil Etmesi

Almanya, Sovyet Rusya'ya karşı harekete geçmeye karar verince, ilk iş olarak sağ kanadını güvence altına almak istedi. Bu sebeple Balkan ülkelerini Üçlü Pakt'a dahil ederek kontrolü altına aldı. 20 Kasım 1940'ta Macaristan²⁰⁹, 23 Kasım 1940'ta Romanya Üçlü Pakt'a katıldı.²¹⁰ Macaristan başından beri Almanya'nın izinden gidiyordu. Romanya meselesinde de Almanya tarafından tatmin edilmişti. Bu yüzden Üçlü Pakt'a katılması çok da zor olmadı.

Romanya'da ise Alman garantisinden sonra iktidara Antonescu geldi ve Alman yanlısı bir tutum sergiledi.²¹¹ Alman garantisinin kabul edilmesinden sonra Romanya petrollerinin korunması ve Romanya ordusunun Antonescu'nun istediği şekilde yeniden düzenlemesi bahanesiyle Alman askerleri ülkeye girmeye başladı.²¹² Dolayısıyla Almanya burayı da zorlanmadan pakta dahil etti. Almanya Üçlü Pakta büyümeye devam etti ve 24 Kasım 1940'ta Slovakya da Üçlü Pakt'a katıldı.²¹³

New York Times Gazetesi'nin haberine göre bu hareketler Türkiye'yi tehdit etmekteydi.²¹⁴ Londra'daki genel kaniya göre ise Macaristan ve Romanya'nın ardından sıra Yugoslavya'ya gelecekti. Buraya yapılacak hücum Bulgaristan'ın da müdahalesine sebebiyet verebilir ve bu durumda Türkiye de müdahaleye mecbur kalırdı. Eğer Almanya, Bulgaristan üzerinden Yunanistan'a saldırmaya teşebbüs

²⁰⁸ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 457-458.

²⁰⁹ **Anadolu**, 20 İkinciteşrin 1940, s. 4.; **Anadolu**, 21 İkinciteşrin 1940, ss. 1,4.

²¹⁰ **Anadolu**, 24 İkinciteşrin 1940, s. 1.

²¹¹ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s.181.

²¹² **Anadolu**, 13 Birinciteşrin 1940, s. 4.

²¹³ **Anadolu**, 25 İkinciteşrin 1940, s. 1.

²¹⁴ **Anadolu**, 23 İkinciteşrin 1940, s. 1.

ederse Türk Ordularıyla karşılaşacaktı.²¹⁵ Bu haberlerle Türkiye üzerindeki tehdit ortaya konulurken, aynı zamanda Türkiye'nin savaşa katılmak zorunda kalabileceği ima ediliyordu.

Balkanlardaki hareketlilik Türkiye'de endişeye sebep oldu ve savaşın içine çekilmek istemeyen Türkiye, Mihver saldırısını Balkanlarla sınırlamaya çalıştı. Mihver'e karşı tek başına olan İngiltere ile ittifak, artık Türk topraklarının dokunulmazlığını garanti edemezdi. Bu sebeple, savaşın Türk topraklarından uzak tutulması ikili antlaşmalarla sağlanmaya çalışıldı. 17 Şubat'ta Türkiye, Bulgaristan ile Saldırmazlık Paketi'ni imzaladı. Ancak bu durum İngiltere'yi memnun etmedi. Çünkü İngiltere, Türkiye'nin yapılan paktta, Almanya'nın Bulgaristan'a girmesi karşısında Türkiye'nin Bulgaristan'a savaş ilan edeceğini belirtmesini istiyordu. Ancak Türkiye tam da bu durumdan kaçınıyordu ve böyle bir isteği kabul etmedi. İngiltere'nin Mihver'e karşı oluşturmak istediği Balkan cephesi, bu antlaşma ile mümkünatını kaybetmişti.²¹⁶ Türkiye, İngiltere'yi yatıştırmak adına bu antlaşmanın, Türk politikasını değiştirmeyeceği ve Türkiye'nin taahhütlerine sadık kalmaya devam edeceğini söyledi.²¹⁷ Ancak bu açıklama İngiltere'yi tatmin etmeye yetmedi.

Basında, Türkiye'nin bu antlaşma ile çok doğru bir karar verdiği ve Balkanlarda birlikteliğin sağlandığından bahsediliyordu. Bu antlaşma ile Balkan devletlerinin birbirlerine düşmelerinden istifade ederek buralarda kendi nüfuzunu oluşturmaya çalışan ülkelere önemli bir mesaj verilmiş oluyordu.²¹⁸ Ancak bu antlaşmanın etkisi basındaki yorumdan uzaktı. Çünkü Almanya, çok geçmeden Bulgaristan'ı da Üçlü Pakte dahil etti. Bulgaristan önce karşı koysa da 1 Mart 1941'de pakta katılmak zorunda kaldı.²¹⁹ Almanya bundan sonra Yugoslavya'ya döndü.

Yugoslavya 25 Mart 1941'de Üçlü Pakt'a katılmayı kabul etti. Hemen ardından ülkede işler karıştı. Hükümet darbesi gerçekleşti. General Simoviç başa geçerek Yugoslavya'nın tarafsız kalacağını açıkladı.²²⁰ Yugoslavya'nın bu durumu için, "Yugoslavya silkelendi ve kendine geldi." deniyordu.²²¹ Ancak 6 Nisan'da

²¹⁵ **Anadolu**, 24 İkinciteşrin 1940, s. 1.

²¹⁶ Zehra Önder, **II. Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası**, (Çev., Leyla Uslu), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2010, ss. 111-114.

²¹⁷ **Anadolu**, 18 Şubat 1941, ss. 1, 4.

²¹⁸ Hamdi Nüzhet Çançar, "Dünkü Beyanname", **Anadolu**, 18 Şubat 1941, ss.1, 4.

²¹⁹ Uçarol, **Siyasi...**, s. 601.

²²⁰ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s.191.

²²¹ Hamdi Nüzhet Çançar, "Yugoslavya'daki Son Mühim Hadise", **Anadolu**, 28 Mart 1941, s. 1.

Sovyet Rusya ile saldırmazlık antlaşması imzaladı. Bunun üzerine Almanya aynı gün Yugoslavya'ya girerek işgale başladı. Almanya karşısında fazla dayanamayan Yugoslavya, 17 Nisan 1941'de teslim oldu.²²² Toprakları Almanya tarafından Macaristan, Bulgaristan ve İtalya arasında paylaştırıldı. Hırvatistan ise bağımsızlığını kazandı. Bundan sonra Yugoslavya'da Tito'nun önderliğindeki komünistler ile Mihailoviç'in önderliğindeki milliyetçiler, Almanlarla savaşa başladı.²²³

Bu sırada İtalya'nın Yunanistan'daki başarısızlığı üzerine Almanya 6 Nisan'da Bulgaristan üzerinden Yunanistan'a da girmeye başladı. Yunanistan Şubat ayının sonunda İngilizlerden destek almıştı. Almanya'nın Yugoslavya üzerinden Yunanistan'a soktuğu ikinci kol, İngiliz kuvvetleri ile Yunan kuvvetleri arasına girmeyi başardı. Böylece Almanya 26 Nisan'da Atina'ya girdi.²²⁴

Basında Yunanistan'ın direnmeye devam ettiği bildiriliyor ve yeni Yunan Başbakanı Kundiros'un "Yunanistan nihai zafere kadar dövüşecek!" cümlelerine yer veriyordu.²²⁵ Diğer taraftan, Alman ilerleyişi devam etti ve çok geçmeden Almanların Atina'ya girdikleri haberi verildi.²²⁶

Ardından mücadele Girit'e sıçradı. Girit'e geçmeyi başaran İngiliz kuvvetleri ile Alman kuvvetleri arasında yaşanan hava mücadelesi sonunda, Almanlar paraşütçü birliklerle Girit'i işgal etti.²²⁷

²²² Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s.191.

²²³ Üçok, **Siyasal...**, s. 279.

²²⁴ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 191.

²²⁵ **Anadolu**, 22 Nisan 1941, s. 1.

²²⁶ **Yeni Asır**, 28 Nisan 1941, ss. 1, 4.; **Anadolu**, 28 Nisan 1941, ss. 1, 4.

²²⁷ Üçok, **Siyasal...**, s. 279.

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYA DEĞİŞİYOR

2.1. ALMAN-SOVYET SAVAŞI ÖNCESİ YAŞANAN GELİŞMELER

2.1.1. Ödünç Verme ve Kiralama Yasası

Almanya, Sovyetler Birliği'ne saldırmadan önce Balkanlarda giriştiği mücadeleyi başarılı bir şekilde sürdürürken, Roosevelt'in müttefik güçlerine yardım sağlamak amacıyla ABD Kongresi'ne sunduğu Ödünç Verme ve Kiralama Yasası 11 Mart 1941'de kabul edildi. Savaşın sonuna kadar yürürlükte kalacak olan bu yasa sayesinde ABD, güvenliğini sağlamak isteyen ülkelere yiyecek ve savaş malzemesi dahil her türlü yardımı yapacaktı. Bu yasa özellikle İngiltere'nin işine yaradı. Savaşın sonuna kadar 31 milyarlık rakamla en çok yardımı alan ülke oldu.²²⁸

Bu kanunun kabul edilmesiyle İngiltere'nin müdafaasının ABD'nin kendi mevcudiyetini müdafaadan farksız olduğu görüşü galip gelmiş oldu²²⁹ ve Roosevelt'in zaferi olarak görüldü.²³⁰

2.1.2. Sovyet-Japon Antlaşması

Sürecin önemli gelişmelerinden biri 25 Mart-4 Nisan arasında Almanya ve Japonya arasında Berlin'de gerçekleştirilen görüşmeler oldu. Japonya'nın ABD ile arasındaki gerginliğin artması, Sovyetler Birliği ile olan çekişmesinde Japonya'yı zor bir duruma sokabilirdi. Bu durumu çözmek amacıyla Berlin'e giden Japon Dış İşleri Bakanı Matsuoka, Alman-Sovyet ilişkisinde savaşın kapıda olduğunu öğrenince, ABD ile girişeceği savaşı göz önüne alarak iki cepheli savaş karşısında kalmamak için Sovyetler Birliği ile anlaşma yoluna gitti. Berlin'den Moskova'ya geçen Matsuoka yaptığı görüşmeler sonucunda 13 Nisan 1941'de Sovyetler Birliği ile Tarafsızlık Paktı imzaladı.²³¹ Böylece Sovyetler, Almanya ile Japonya arasında

²²⁸ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 162.

²²⁹ Hakkı Ocakoğlu, "Yardım Kanunu", **Yeni Asır**, 11 Mart 1941, ss. 1, 2.

²³⁰ **Anadolu**, 10 Mart 1941, s. 1.

²³¹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 459.

kalmaktan kurtulurken, Japonya da Sovyetler ile ABD arasında kalmaktan kurtulmuş oldu.

Bu süreçte basın daha çok Yugoslavya'nın Üçlü Pakt'a dahil olması ve ardından yaşanan olayların yanı sıra Yunanistan'daki savaşla ilgileniyordu. Dolayısıyla Matsuoka'nın Almanya ile yaptığı görüşmenin üzerinde pek fazla durulmadı. Japonya'nın bu ziyareti gerçekleştirme sebebi, Almanya ve İtalya'nın Avrupa'da yeni düzen kurmak isterlerken zor duruma düşmeleri ve bu durumun Japonya'yı rahatsız etmesi olarak görüldü. Mihver'in bu durumu karşısında Japonya'nın İngiltere ve ABD aleyhinde bir savaşı düşünmeyeceği, bu yüzden de bu görüşmelerin İngiltere lehinde bir hareket olduğu düşünüldü.²³² Japon-Sovyet antlaşmasının imzalanması ile birlikte Sovyetlerin Almanya, Japonya'nın da ABD'ye karşı kuvvetlendikleri yazılıyordu.²³³

Bu pakt, Alman-Sovyet savaşını etkileyen önemli detaylardan biriydi. Çünkü bu pakt yapılmamış olsaydı, Sovyetler Japon tehdidi yüzünden Sibiryadaki askerlerini bölgeden tamamen çekip Almanya'ya karşı kullanamazdı. Bu yüzden ister istemez Sovyet kuvvetleri bölünmüş olarak kalır ve savaşta Sovyetleri zor duruma sokabilirdi. Bir diğer ihtimal, Almanya ve Japonya Sovyetler üzerine ortak bir saldırı gerçekleştirebilirdi. Bu durumda Sovyetlerin direnme gücü kırılabilirdi. Ancak yapılan pakt tüm bu ihtimalleri ortadan kaldırdı ve Sovyetlerin elini güçlendirdi. Anlaşılan o ki Almanya, Finlandiya karşısında fazlasıyla zorlanan Sovyetleri çok ciddiye almıyordu. Bu sebeple Japonya'nın bu girişimine çok fazla ses çıkarmadı.

2.1.3. Türk-Alman Saldırmazlık Paktı

Almanya açısından Sovyetlerle savaşa girmeden önce yapılması gereken önemli bir iş daha vardı: Türkiye. Almanya'nın Balkanlara yerleşmesinden sonra İngiltere ve ABD'nin Türkiye'yi savaşa sokmak için baskıları artmıştı. Türkiye bu baskılara boyun eğerse Almanya'nın Sovyetler karşısındaki durumu zayıflardı. Bu duruma engel olmak için Almanya 18 Haziran 1941'de Türkiye ile saldırmazlık paktı imzaladı.²³⁴

²³² Şevket Bilgin, "Matsuoka'nın Berlin ve Roma Ziyareti", *Yeni Asır*, 5 Nisan 1941, s. 1, 2.

²³³ *Yeni Asır*, 16 Nisan 1941, s. 4.

²³⁴ Armaoğlu, *20. Yüzyıl...*, s. 460.; *Yeni Asır*, 19 Haziran 1941, s. 1, 2.

Türkiye ve Almanya arasında imzalanan bu paktın, mevcut taahhütleri etkilemeyeceği söyleniyor²³⁵ ve Türkiye, “İngiltere müttefikimiz, Almanya dostumuz, her ikisi aleyhinde de hiçbir harekette bulunmayacağız.”²³⁶ diyordu. İzmir basını ise bu antlaşmada Türkiye’nin barış politikasını öne çıkarıyor ve savaş dışında kalabilmek için devletin gösterdiği çabayı takdir ediyordu. Eski dost Almanya’nın uzattığı barış elini tutmanın İngiltere ile olan dostluğu bırakmak anlamına gelmediğini söylüyordu. Türkiye’nin, birbiriyle savaşan iki ülkeden birinin müttefiki, diğerinin ise dostu olabilmeyi başarması, Türkiye’nin samimi ve dürüst politikasının iki devlet tarafından da kavranmış olmasından kaynaklandığı dile getiriliyordu.²³⁷

Bu paktın imzalanmasının ardından ABD ve İngiliz basınının görüşleri de İzmir basınına konu edildi. New York Times Gazetesi, bu paktı, “Türk-Alman antlaşması İngiltere’ye karşı değil, Sovyet Rusya’ya yöneltilmiştir.” şeklinde değerlendirdi. Times Gazetesi, “Türkler, Alman talep ve iddiaları karşısında büyük mukavemet göstermiş, Almanlar istediklerinin büyük kısmını elde edememişlerdir. Fakat karşılıklı temaslar yapılacağı hakkındaki hükümler, Almanya’nın Türkiye’den bazı tavizler isteyeceğini göstermektedir. Bununla beraber Türk Ordusu dürüstlüğüne muhafaza edecektir.” yorumunda bulundu. Daily Herald Gazetesi ise Almanların Türkiye’den yeni menfaatler koparmaya çalışacağından bahsederek, Türkiye’nin bu durum karşısında durabilme seviyesinin İngilizlerin askeri başarı derecesine göre yükselecek ya da alçalacak olduğundan bahsetti. News Chronicle Gazetesi ise konuya daha sert yaklaşarak “Türkiye ve Almanya’nın ortaya çıkan meseleleri dostane bir şekilde konuşacakları hakkındaki vaatleri, Chamberlain-Hitler arasında Münih’te imza edilmiş olan Münih paçavrasına benzer.” demektedir. Alman, Bulgar ve Rumen basınının ise bu antlaşmadan fazlasıyla hoşnut oldukları aktarılıyordu.²³⁸ Bu paktın yankıları derin olurken, Almanya Barbarossa için geri sayıma başlamıştı.

²³⁵ Anadolu, 19 Haziran 1941, ss. 1, 4.

²³⁶ Anadolu, 20 Haziran 1941, ss. 1, 4.; Yeni Asır, 20 Haziran 1941, ss. 1, 4.

²³⁷ Hakkı Ocakoğlu, “Dürüst ve Samimi Politikamız”, Yeni Asır, 21 Haziran 1941, ss. 1, 2.; Sırrı Sanlı, “Almanya İle Dostluk Muahedemizin Manası”, Halkın Sesi, 19 Haziran 1941, s. 1.

²³⁸ Anadolu, 20 Haziran 1941, s. 4.

2.2. CEPHE DURUMLARI (1941-1943)

2.2.1. Doğu Cephesi ve Barbarossa Harekâtı

Almanya ve Sovyet Rusya en başından beri ayrı fikirlerin temsilcisi olarak birbirlerine karşı düşmanca tavırlarını net bir şekilde sergilemekten kaçınmadılar. Neredeyse verdikleri her demeçte birbirlerini kötüleyen iki ülke, ortak çıkarlar söz konusu olduğunda dünyayı şaşkına çeviren bir birlikteliğın de baş aktörleri olmayı becerdiler. Ancak bu birlikteliğın temelleri sağlam değildi ve er ya da geç bir noktada yıkılacaktı. Nitekim 23 Ağustos 1939'da saldırmazlık paktı ile başlayan bu ortaklık, yaklaşık olarak 2 sene boyunca Avrupa'nın kan gölüne dönmesine sebep olduktan sonra 22 Haziran 1941'de son buldu. Ortaklık son bulmuştu ama yıkım artarak devam etti. Artık savaş batıdan doğuya dönmüştü. Çanlar, eski ortak Sovyet Rusya için çalıyordu.

Alman-Sovyet ilişkileri 1940 yılının ortalarından itibaren iyice gerilmeye başlamıştı. Sovyet Rusya'nın Balkanlarda faaliyetlerinin artması ve Romanya'ya göz koyması Almanya tarafından hoş karşılanmadı. Ayrıca Boğazlar üzerindeki isteklerine de olumlu bakmak mümkün değildi. Sovyetler Birliğı, istekleri olumlu karşılanmayınca üçlü pakta katılmayı da reddetti ve iki ülke arasında çıkarları konusunda oluşmaya başlayan ayrılıklar, gerginliğı tırmandırmaya başladı. Üstelik İngiltere'nin direnmeye devam etmesinin nedenlerinden biri çıkabilecek olası bir Alman-Sovyet savaşıydı ki bu durumda Almanya, Sovyet Rusya ile uğraşırken İngiltere kendisine zaman kazanmış olacaktı. Almanya, Sovyetlere saldırarak İngiltere'nin tutunmuş olduğu bu dalı da kırmak istedi. Ne de olsa Sovyetler Birliğı'nin büyük Almanya karşısında hiç şansı yoktu.

Bunların yanı sıra savaşın önemli gerçeklerinden biri Almanya'nın sürekli savaştığı için güç kaybediyor olmasıydı. Oysa Sovyet Rusya için durum tam tersiydi, savaşmadığı için güç topluyordu. Bu durum Almanya'nın aleyhine dönmeden müdahale edilmeliydi. Savaşın en önemli nedeni ise Almanya'nın, Sovyet Rusya'nın gerçek düşman olduğunu asla unutmamasıydı. Sovyet Rusya'dan kurtulmak ve komünizmi yok etmek Almanya için en başından beri var olan bir hedefti.

Sovyet Rusya açısından da durum pek farklı değildi. Almanya'nın Romanya ve Finlandiya'ya asker sokmuş olması canını sıkıyordu. Boğazlar üzerindeki isteklerini de Almanya'ya kabul ettirmek mümkün görünmüyordu. Almanya, birçok

ülkeye girip hakimiyet kurarken, Sovyet Rusya oturup Almanya'yı izlemeyi kabul edemezdi. Buna rağmen, Almanya'ya güvenmemekle birlikte son ana kadar Almanya ile olan iş birliğine devam etti ve söz verdiği gibi Almanya'ya ham madde gönderdi.²³⁹ Bu ham maddelerin bir gün kendi üzerinde kullanılacağını tahmin edememişti.

Almanya, Sovyet Rusya'ya saldırmadan önce Balkanlarda harekete geçerek kendi güvenliğini sağladı. Ancak burada kaybettiği 4 haftalık zaman Sovyetler üzerine planlanan harekâtı geciktirmiş oldu.²⁴⁰ Türkiye ile yapmış olduğu saldırmazlık paktı ile de Boğazlar üzerinden gelebilecek tehlikeyi savuşturan Almanya, gecikmenin ardından 22 Haziran 1941'de Sovyet Rusya'ya saldırıya geçti. Hitler, Alman halkı için yayınladığı beyannamede bu savaşın sebebi olarak Sovyet Rusya ile İngiltere'nin, Almanya'ya karşı işbirliği yapmasını göstererek, Almanya'nın böyle bir durum karşısında hareketsiz kalamayacağını dile getirdi.²⁴¹

Alman saldırısı, Sovyet Rusya üzerine sabahın erken saatlerinde, Baltık Denizi ile Karpat Dağları arasında üç kol halinde²⁴² savaş ilan edilmeden başlatıldı.²⁴³ Almanya 160 tümen piyade, 20 zırhlı tümen ve 3500 uçakla Sovyetler üzerine yürüdü.²⁴⁴ Alman kuvvetleri arasında Finlandiya, Romanya, Macaristan, Slovakya ve sonradan bu kuvvetlere katılacak olan İtalya ve İspanya kuvvetleri vardı.²⁴⁵ Buna karşılık Sovyet kuvvetleri ise Almanya ile aynı miktarda olmakla birlikte, kalite bakımından Almanya'nın gerisindeydi.²⁴⁶ Bu durum, savaşın başında Sovyetlere olumsuz yansıtıyordu.

Basını, Almanya'nın Sovyetlere saldırmasından çok, İngiliz-Alman mücadelesi sürerken Sovyetlere saldırması şaşırtmıştı.²⁴⁷ Türkiye'nin bu savaşta tarafsız kalması ise Türk diplomasisinin yeni bir zaferi olarak değerlendirildi.²⁴⁸

Sovyetler üzerine üç kol halinde hücum eden Almanya, kuzeyde von Leeb'in komutasındaki Kuzey Ordular Grubu ile Leningrad'ı ele geçirmek için harekete

²³⁹ Gromiko ve diğerleri, **Uluslararası...**, s. 139.

²⁴⁰ Oran ve diğerleri, **Türk Dış...**, s. 412.

²⁴¹ **Halkın Sesi**, 22 Haziran 1941, s. 1.

²⁴² Hart, **İkinci Dünya...**, s. 218.

²⁴³ Üçok, **Siyasal...**, s. 280.

²⁴⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 467.

²⁴⁵ İbrahim Artuç, **İkinci Dünya Savaşı, 1. Cilt**, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1999, s. 188.; **Yeni Asır**, 28 Haziran 1941, s. 1.

²⁴⁶ Hans Adolf Jacobsen, **1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı**, (Çev., İbrahim Ulus), 5. Baskı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989, s. 296.; Artuç, s. 189.

²⁴⁷ Hakkı Ocakoğlu, "Sovyet-Alman Harbi", **Yeni Asır**, 23 Haziran 1941, ss. 1, 2.

²⁴⁸ Sırrı Sanlı, "Ejderler Çarpışıyorlar", **Halkın Sesi**, 24 Haziran 1941, s. 1.

geçti. Ortada von Bock komutasındaki Merkez Ordu Grubu vardı. Minsk ve Smolensk'i alıp buradan Moskova üzerine taarruza geçeceklerdi. Güneyde ise von Rundstedt'in komutasındaki Güney Ordular Grubu Pripyat Bataklığı güneyinden saldırıya geçecek, Dinyeper ve Kiev'i ele geçirecekti.²⁴⁹

Kuzeyde von Leeb'in kuvvetleri karşısında Vorosilov'un kuvvetleri vardı.²⁵⁰ Savaşın başında von Leeb'in ordusu hızla ilerleyerek Baltık ülkelerini ele geçirdi ve Leningrad'ın kapısına dayandı. Fin kuvvetleri de Leningrad'ı kuzeyden kuşattı. Ancak Sovyetler direndi ve şehir düşmedi.²⁵¹ Basında da Leningrad'ın düşmediği ve direnmeye devam ettiği dile getirilirken, Alman planlarının da tamamen bozulduğundan bahsediliyordu.²⁵²

Merkezde von Bock'un kuvvetleri karşısında Timoşenko'nun kuvvetleri bulunuyordu.²⁵³ Bu bölgede de Almanlar hızlı ilerledi. 30 Haziran'da Minsk'i ele geçirdiler. 12 Temmuz'da Stalin Hattı'nı yarıdılar ve 16 Temmuz'da Smolensk'e girdiler. Ardından Moskova yolunu tuttular.²⁵⁴

Güneydeki Rundstedt kuvvetleri karşısında ise Budenny (Budyonni) kuvvetleri yer alıyordu.²⁵⁵ Almanlar bu bölgede kuzey ve merkez grubuna göre daha yavaş ilerledi. Çünkü güneyde Sovyet direnişi güçlüydü. Ancak Hitler, güneydeki ilerleyişe önem veriyordu. Ordu Yüksek Komutası ve Merkez Ordu Kurmayı, Alman kuvvetlerinin Moskova'ya karşı bir araya getirilmesini isterken²⁵⁶ Hitler, bu fikre karşı çıktı. Ona göre kışın girmesinden önceki en önemli mesele Moskova'nın ele geçirilmesi değil, Kırım'ın, endüstri ve kömür madenlerinin olduğu Donetsk havzasının işgal edilmesi, Kafkasya petrol yataklarından gelen Rus ikmal güzergâhlarının kesilmesiydi.²⁵⁷ Bu sebeple merkezdeki kuvvetlerin bir kısmı güneye kaydırıldı. Böylece Almanlar Ekim'de Kırım'ı, ardından Kiev'i alarak Rostov'a ulaştılar.²⁵⁸

²⁴⁹ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, s. 204.

²⁵⁰ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, s. 206.

²⁵¹ Üçok, *Siyasal...*, s. 280.;

²⁵² *Yeni Asır*, 15 Eylül 1941, ss. 1, 2.

²⁵³ Artuç, *İkinci...*, s. 187., Shirer, *Nazi İmparatorluğu...*, Cilt 3, s. 1317.; *Yeni Asır*, 13 Temmuz 1941, s. 1.

²⁵⁴ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, ss. 204-205.; *Yeni Asır*, 1 Temmuz 1941, s. 1.; 15 Temmuz 1941, s. 1.; 18 Temmuz 1941, s. 1.

²⁵⁵ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, s. 205.

²⁵⁶ R.A.C. Parker, *İkinci Dünya Savaşı*, (Çev., Müfit Günay), Dost Kitabevi, Ankara, 2005, s. 79.

²⁵⁷ Hart, *İkinci Dünya...*, s. 229.

²⁵⁸ Üçok, *Siyasal...*, s. 280.

Güneydeki ilerlemenin ardından merkez kuvvetleri kendi bölgelerine geri döndüler. Onların geri dönüşünün ardından güneydeki Alman kuvvetleri, Sovyetler tarafından püskürtülerek Rostov'dan atıldılar. Bunun üzerine von Rundstedt, Mius Nehri üzerinde iyi bir savunma hattına çekilmek istedi ama Hitler bunu yasakladı.²⁵⁹ Bu, von Rundstedt için bardağı taşıran son damlaydı. Böyle bir emre uymaktansa istifa etmeyi yeğledi. Hitler onu derhal değiştirdi fakat bundan hemen sonra cephe yarıldı ve Hitler, geri çekilmenin gerekliliğini kabul etmek zorunda kaldı.²⁶⁰

Merkezde ise yeniden Moskova üzerine yürüme planı gündemdeydi. 30 Eylül'de von Bock'un orduları harekete geçti. Vyazma kuşatıldı. Ancak Vyazma Muharebesi Ekim'in sonuna kadar tamamlanamadı. Alman birlikleri yorulmuş, hava kötüleştikçe arazi balçığa dönmüş ve yeni Rus birlikleri Moskova'nın önlerinde belirmeye başlamıştı.²⁶¹ Sovyetler, Hitler'in gayesine varamayacağını, bunu Moskova savaşının ispat edeceğini söylüyordu.²⁶² Ancak Vyazma savaşını Sovyetler kaybetmiş, Timoşenko da buradaki görevinden azledilmişti.²⁶³

Bu sırada Sovyet Rusya'da Zhukov, Moskova'nın savunmasını üstlendi. Moskova'daki işçi ve kadınlar, siper kazmak ve savunma engelleri inşa etmek için seferber edildi. Ayrıca Stalin'in casusu Richard Sorge, Sovyetlerin doğu topraklarına acil bir Japon saldırısı tehlikesi olmadığını bildirince Uzakdoğu'dan 1941'in Ekim ve Kasım aylarında yaklaşık 1000 tank, 1000 uçak ve 8 tümen yola çıktı. Kasım başında Alman saldırısı durdurulmuştu.²⁶⁴

15 Kasım'da Alman saldırısı yeniden başladı. Fakat çamur ve karla geçen iki haftalık mücadeleden sonra taarruz Moskova'ya 30 kilometre kala durma noktasına geldi.²⁶⁵ Sovyet Rusya'nın avantajı, Almanların Merkez Ordu Grubu'na taze kuvvet katılmazken, Sovyetlerin Kızıl Ordu'yu doğudan gelen, kış savaşında deneyimli ve iyi donanımlı yeni kuvvetlerle sürekli takviye etmesiydi. Kasım sonuna doğru, makinelerin çalışmasını engelleyen ve çarpışmanın etkililiği ve hareketliliğini azaltan olağanüstü soğuklar başladı.²⁶⁶ 2 Aralık'ta, yeni bir Alman taarruzu başladı ve bazı unsurlar Moskova'nın varoşlarına sızdılar, fakat bu ilerleme, başkenti örten ormanlık

²⁵⁹ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 232.

²⁶⁰ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 232.

²⁶¹ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 230.

²⁶² **Yeni Asır**, 13 İlkteşrin 1941, s. 1.

²⁶³ **Yeni Asır**, 20 İlkteşrin 1941, s. 1.; 21 İlkteşrin 1941, ss. 1, 2.

²⁶⁴ Parker, **İkinci Dünya Savaşı**, s. 81.

²⁶⁵ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 231.

²⁶⁶ Parker, **İkinci Dünya Savaşı**, ss. 81-82.

bölgede Sovyet birlikleri tarafından durduruldu.²⁶⁷ Alman saldırısı 5 Aralık 1941'de sona ererken, aynı gün Sovyet Rusya'nın karşı saldırısı başladı.²⁶⁸ Almanya'nın burada aldığı hezimet Sovyet basını tarafından Napolyon'un bozgununa benzetildi.²⁶⁹ Şevket Bilgin yazısında, Sovyetlerin en büyük yardımcısının kış olduğunu söylüyor, Almanları zorlayan kış şartları karşısında Sovyetlerin bundan faydalanarak stratejik durumlarını düzeltmeye çalıştıklarını söylüyordu. Eğer Alman reaksiyonu gelişmezse, Sovyet ileri hareketi önemli sonuçlar doğurabilirdi.²⁷⁰

Kuzeyde von Leeb, Leningrad önlerinden kuzeye doğru geri çekilme önerisinde bulundu. Ancak bu istek kabul edilmedi. Bunun üzerine von Leeb istifa etti. Merkez grubunda yer alan Guderian da Hitler'den izin almadan geri çekilince görevden alındı. Rundstedt, Hitler geri çekilmeyi yasaklayınca istifa etmişti. Bunlara Kara Kuvvetleri Komutanı Brauchitsch de eklendi. Brauchitsch, hastalık gerekçesiyle görevden affını istedi. Onu aynı gerekçe ile von Bock izledi. Böylece Almanya yüksek rütbeli komutanlarını kaybetmiş oldu. Bu olaylardan sonra Hitler, Kara Kuvvetleri Komutanlığı görevini de üstlendi.²⁷¹

Bu haber karşısında basın, dünya basınının Hitler'in yeni görevini üstlenmesinin sebebi üzerinde yaptığı yorumların, Sovyet Rusya'daki gerileyiş karşısında Almanların maneviyatının kuvvetlendirilmesi, Alman Başkumandanı'nın Moskova'yı alma vadisini yerine getirememesi, savaşı idare eden Alman komutanları arasında çıkan anlaşmazlığa karşı tedbir alınması konuları üzerinde yoğunlaştığını bildiriyordu.²⁷² İzmir basınında öne çıkarılan neden ise Sovyet Rusya'daki Alman gerileyişiydi.²⁷³

Günün sonunda, Sovyet Rusya'yı kısa sürede işgal edebileceğini düşünen Almanlar için sonuç hiç de istedikleri gibi olmadı. Sovyet coğrafyasının büyük olması ve her yerde yol olmaması Alman tanklarını zorladı. Üstelik yağmur yağdığında bu yollar çamura dönüşüyor ve araçlar bu çamura saplanıp kalıyordu. Bu durum daha savaşın başında Alman askerlerini yormuştu. İlerleyen süreçte Hitler ve generalleri arasında yaşanan öncelikli saldırının nereye yapılacağı tartışması zaman

²⁶⁷ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 231.

²⁶⁸ Parker, **İkinci Dünya Savaşı**, s. 82.

²⁶⁹ **Yeni Asır**, 14 İlkkanun 1941, ss. 1, 2.

²⁷⁰ Şevket Bilgin, "Rus Kışı", **Yeni Asır**, 4 Sonkanun 1942, ss. 1, 2.

²⁷¹ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, ss. 208-209.

²⁷² **Anadolu**, 23 Birincikanun 1941, ss. 1, 3.; **Yeni Asır**, 23 İlkkanun 1941, s. 4.; **Halkın Sesi**, 23 Birincikanun 1941, s. 1.

²⁷³ Hamdi Nüzhet Çançar, "Hitlerin Ordu Başkumandanlığı", **Anadolu**, 23 Birincikanun 1941, ss. 1, 2.

kaybına sebep oldu ve saldırılar kış aylarına kaldı. Kar ve soğğun bastırmasıyla birçok kayıp verdiler. Hitler'in kış aylarında geri çekilmeyi kabul etmeyişi bu kayıpların artmasına sebep oldu. Ayrıca Sovyet gücü doğru hesaplanamadı. Sovyetler cepheye sürekli takviye güç gönderdi. Almanların elde ettiği başarılar ise üstün teknik ve eğitimleri sayesindeydi.²⁷⁴

Savaşın başında basın, bu savaşın İngiltere'ye yarayacağını ve İngiltere'nin de bu fırsatı kaçırmayacağını söylüyordu. Ancak hızlı Alman ilerleyişi karşısında Sovyetlerin durumunun hiç iç açıcı olmadığından bahsedilmeye başladı. Hatta İngiltere'nin Sovyetlere yardım edip etmeyeceği sorgulandı. Ancak özellikle Moskova savaşı sırasında Sovyetlerin tüm zorluklara karşı inatla direnmesi, Sovyetlerin bu savaşı bırakmayacağı kanısını oluşturdu.

2.2.2. İngiliz-Sovyet İttifakı

Almanya'nın 22 Haziran 1941'de Sovyet Rusya'ya savaş açtığı duyulunca, bu duruma en çok sevinen İngiltere oldu. Beklediği fırsat, İngiltere'nin ayağına gelmişti. Artık İngiltere ve Sovyet Rusya ortak düşman karşısındaydı ve işbirliğine girişmemek için bir nedenleri yoktu.

Churchill'in Stalin'e başvurması ile başlayan görüşmeler, 12 Temmuz 1941'de iki ülke arasında Moskova'da Ortak Hareket Antlaşması'nın imzalanmasıyla sonuçlandı.²⁷⁵ Bu antlaşmaya göre, iki devlet de Almanya'ya karşı devam eden savaşta birbirlerine yardım ve destek vermeyi kararlaştırırken, aynı zamanda birbirlerinden habersiz ateşkes ya da barış antlaşması imzalamayacaklarını kabul ettiler. Antlaşma, imzalandığı andan itibaren yürürlüğe girdi. Bu anlaşma genel bir nitelik taşımasına ve tarafların karşılıklı yükümlülükleri netleştirilmemiş olmasına karşın Sovyet Rusya ve İngiltere arasındaki ittifak ilişkilerinin temelini oluşturdu.²⁷⁶

Bu antlaşma için Almanlar, "Düşenler birbirine tutunmakla kurtulamaz." diyor ve sonunda hem İngiltere'nin hem de Sovyetlerin cezalandırılacağını söylüyordu.²⁷⁷

İngiltere ve Sovyetler arasındaki bu işbirliği, 26 Mayıs 1942'de karşılıklı yardımlaşmayı öngören bir İttifak Antlaşması'nın da imzalanmasını sağladı.

²⁷⁴ Hart, *İkinci Dünya...*, ss. 232-233.

²⁷⁵ Armaoğlu, *20. Yüzyıl...*, s. 461.; *Yeni Asır*, 14 Temmuz 1941, ss. 1, 2.

²⁷⁶ Gromiko ve diğerleri, *Uluslararası...*, s. 147.

²⁷⁷ *Yeni Asır*, 15 Temmuz 1941, ss. 1, 2.

Ardından 11 Temmuz 1942’de ikinci bir ittifak antlaşmasını ABD ile yapan Sovyet Rusya²⁷⁸ için durum gittikçe garipleşmeye başlamıştı. İngiltere ve ABD’den, Almanya ile savaşı esnasında aldığı yardımlar ve bu devletlerle yaptığı ittifaklar Sovyet Rusya’nın savaş gücüne ciddi destek sağlıyordu. Ancak İngiltere ve ABD gibi kapitalist devletleri hedef alan bir III. Enternasyonal de vardı. Sovyet Rusya bu garip duruma son vermek için 22 Mayıs 1943’te alınan bir kararla III. Enternasyonal’i lağvetti.²⁷⁹

2.2.3. İran’a İngiliz-Sovyet Müdahalesi

Almanya’nın Sovyet Rusya ile savaşa girmesinden sonra İran’ın bölgedeki önemi arttı. Bunda İran’ın, Irak ile Hindistan arasındaki coğrafi konumu, Hint Okyanusu’ndan ve Basra Körfezi’nden Kafkasya’ya yani Rusya’nın güneyine giden ulaştırma yollarının bulunması ve Güney İran’da zengin petrol kaynaklarının olması rol oynadı.²⁸⁰

İran’ın bu özellikleri İngiltere ve Sovyet Rusya için tehlike arz ediyordu. Almanya’nın, İran’ı ele geçirmesi ihtimali, Sovyet Rusya için savaşın sonunu getirebileceği gibi İngiltere için de imparatorluk yolunun ve ham madde kaynaklarının kontrolünün kaybedilmesine neden olabilirdi. Dolayısıyla İngiltere için de savaşın sonu gözükebilirdi.

Bu riskler İran’ın müttefikler yanına çekilmesini zorunlu kılıyordu. Ancak bunu başarmak kolay değildi. Çünkü İran’ın başında bulunan Rıza Şah, Almanya’ya karşı sempati duyuyordu²⁸¹ ve İran, tarafsızlığını ilan etmiş olsa da ülkede Alman askerlerinin varlığı söz konusuydu.²⁸² Bu durum İngiltere ve Sovyet Rusya’yı fazlasıyla rahatsız ediyordu. Bunların yanı sıra Almanya karşısında Sovyet Rusya’ya yardım gönderebilmenin tek yolu da İran’dan geçiyordu.²⁸³

Bu sebepler karşısında İngiltere ve Sovyet Rusya, İran’a nota verdi. Ancak İran, İngiliz ve Sovyet taleplerine karşılık vermeyi reddetti. Bunun üzerine İngiltere ve Sovyet Rusya, 25 Ağustos 1941’de İran’ı işgal etti. Rıza Şah tahttan indirilerek

²⁷⁸ Uçarol, **Siyasi...**, s. 603.

²⁷⁹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 462.

²⁸⁰ Uçarol, **Siyasi...**, s. 602.

²⁸¹ Uçarol, **Siyasi...**, s. 602.

²⁸² Mehmet Seyfettin Erol-Ceren Gürseler-Celaeddin Seyyedi, “İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Ortadoğu ve Türkler”, **İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası**, (Nesrin Sariahmetoğlu-İlyas Kemalolu), Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul, 2016, s. 377.

²⁸³ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 462.; **Yeni Asır**, 27 Ağustos 1941, s. 4.

yerine oğlu Muhammed Rıza Pehlevi geçirildi. Böylelikle İran topraklarından Sovyetlere gelebilecek saldırı önlenmiş, Almanların Orta Doğu'daki planları bozulmuş, Sovyetlerin, İran ve Basra Körfezi üzerinden İngiltere ve ABD ile demiryolu ve denizyolu bağlantısı sağlanmış oldu.²⁸⁴

İran'ın işgalini konu aldığı yazısında Şevket Bilgin, bu işgalin nereden bakılırsa bakılsın demokrasiler için çok nahoş bir olay olduğunu söylüyordu.²⁸⁵

İşgalden sonra Tahran bölgesi tarafsız olmak üzere İran nüfuz bölgelerine ayrıldı. Kuzeyi Sovyet, diğer kısımları ise İngiliz işgali altına girdi. İşgal statüsü, İngiltere ve Sovyet Rusya'nın 29 Ocak 1942'de İran ile bir ittifak antlaşması yapmasına kadar sürdü.²⁸⁶

2.2.4. Pearl Harbour Baskını ve ABD'nin Savaşa Girmesi

ABD ve Japonya arasındaki gerginlik, Japonya'nın Çin'e saldırması ve Pasifik'te yayılma amaçları nedeniyle 1937'den beri sürüyordu. Japonya'nın, Çin'i işgale başlamasıyla birlikte ABD'nin Çin'deki menfaatleri çıkmaza girdi. Bu sebeple Çin'e destek vererek Japonya karşısında direnmesine yardım etti. ABD'nin bu tavrı Japonya'yı daha da sinirlendirdi.

Bu sırada patlak veren İkinci Dünya Savaşı karşısında hem ABD hem de Japonya tarafsız olduklarını açıkladılar. Ancak Avrupa'daki bu savaş Japonya için Asya'daki ilerlemesini sağlamak, yeni düzeni kurabilmek için gereken ortamı sağladı. Fransa ve Hollanda'nın Almanya karşısında yenilmesi, bu ülkelerin Asya'daki sömürgelerinin Japonların eline geçmesini kolaylaştırdı. Japonya, 1940'ta Hollanda Hindistan'ı (Endonezya) ile yaptığı antlaşma ile petrol ve kıymetli madenlerin Japonya'ya ihracını sağladı. Yine 1940'ta Fransa'nın savaş durumundan faydalanarak Tayland'ı (Siyam) nüfuzu altına aldı. 1941'de ise Vichy Fransası Hindicini'deki 8 hava, 2 deniz üssünü kullanma hakkını Japonya'ya bırakmak zorunda kaldı.²⁸⁷

ABD'nin Asya'daki bu hareketliliğe daha fazla seyirci kalmak gibi bir niyeti yoktu. Japonya'ya cevap olarak petrol ambargosu uygulamaya başladı.²⁸⁸

²⁸⁴ Gromko ve diğerleri, **Uluslararası...**, ss. 156-157.

²⁸⁵ Şevket Bilgin, "İran'a Yapılan Tecavüz", **Yeni Asır**, 27 Ağustos 1941, ss. 1,2.

²⁸⁶ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 463.; **Yeni Asır**, 2 Şubat 1942, ss. 1, 4.

²⁸⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 464-466.

²⁸⁸ Parker, **İkinci Dünya Savaşı**, s. 93.

Japonya'nın bu ambargoya uzun süre dayanması mümkün değildi. Bu sebeple ABD ile görüşmelere başladı. Fakat ABD, Japonya Hindini ve Çin'den çekilmedikçe, uyguladığı ambargoyu kaldırmayı reddetti.²⁸⁹

Japonya Başbakanı Konoye, bu görüşmelerden bir sonuç alamayınca düştü ve yerine ABD'ye karşı daha sert bir politikanın taraftarı olan Tojo geldi.²⁹⁰ Tojo, ABD ile olan görüşmeleri devam ettirdi. Ancak, görüşmelerin bu durumu karşısında basında yer alan haberlere, ABD-Japon görüşmelerinin çıkmazda olduğu hakimdi. Çünkü Tokyo'nun, Berlin'den boşanmadan Washington'un kucağına atılamayacağı düşünülüyordu.²⁹¹ İlerleyen süreç basının hiç de haksız olmadığını gösterdi. Bu görüşmeler artık Japonya için yapacağı baskını gizlemek adına sürdürülen bir tiyatrodan ibaretti.²⁹² Japonya eskiden beri özlemini duyduğu Büyük Pasifik İmparatorluğu'nu kurmak için harekete geçmişti.²⁹³

Japonya, ABD'nin Pasifik'teki gücünü kırmak için ABD'nin Hawaii Adası'ndaki deniz üssüne ani bir baskın yapma kararı aldı. Böylece ABD'ye darbe vurmaya planlayan Japonya, önündeki ciddi engelden de büyük ölçüde kurtulmuş olacaktı. Ayrıca bölgede İngiltere ve Hollanda'nın varlığı da söz konusuydu. Bunlardan da kurtulmak için Pearl Harbour dışında Hong Kong, Filipinler ve Malaya üzerine de saldırı düzenlenecekti.²⁹⁴

26 Kasım 1941'de harekete geçen Amiral Nagumo komutasındaki Japon donanması, 1 Aralık'ta "Niitaka Dağı'na tırmanın." koduyla Pearl Harbour baskınına başlama emrini aldı. Bu emir, Pearl Harbour'un yanı sıra Hong Kong, Malaya ve Filipinler'e çıkarma yapacak tüm birliklere ulaştırıldı.²⁹⁵ 12 günlük seyir esnasında hiç görülmeden Pearl Harbour'un 275 mil yakınına kadar gelen Japon filosu, 7 Aralık 1941'de savaş ilan etmeden Pearl Harbour'a saldırıya başladı.²⁹⁶

Üç dalga halinde gerçekleştirilen bu baskın sonucunda ABD'nin Pasifik donanması neredeyse yok oldu. Baskın sırasında limanda bulunmayan üç uçak gemisi dışında, ABD'nin 8 zırhlı, 3 kruvazör ve 18 savaş gemisi ya battı ya da ağır

²⁸⁹ **Halkın Sesi**, 28 İkinciteşrin 1941, s. 1.

²⁹⁰ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 165.

²⁹¹ **Yeni Asır**, 29 Sontesşrin 1941, ss. 1, 4.; Sırrı Sanlı, "Amerika-Japonya Anlaşabilecekler Mi?", **Halkın Sesi**, 28 İkinciteşrin 1941, s. 1.

²⁹² Artuç, **İkinci...**, s. 231.

²⁹³ Üçok, **Siyasal...**, s. 281.

²⁹⁴ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 227.

²⁹⁵ Artuç, **İkinci...**, s. 233.

²⁹⁶ Artuç, **İkinci...**, s. 236.

hasara uğradı. 200'den fazla uçak tahrip edilirken, 2400 ABD askeri hayatını kaybetti. Japonya'nın kaybı ise sadece 29 uçaktı.²⁹⁷

Bu saldırının ardından ABD kongresi toplandı. Roosevelt, kongrede yaptığı konuşmada, ABD'nin 7 Aralık 1941 tarihinde birden bire Japonya'nın deniz ve hava kuvvetlerinin saldırısına maruz kaldığını ve bu saldırının iki devlet arasında müzakereler sürerken gerçekleştiğini söyleyerek bu günün alçaklık günü olarak tarihe geçeceğini dile getirdi. Konuşmasının sonunda ise kongrenin bu alçakça saldırı karşısında Japonya'ya savaş ilan etmesini talep etti.²⁹⁸ Bunun üzerine ABD, 8 Aralık'ta kongreden çıkan 1'e karşı 388 oy ile Japonya'ya savaş ilan etti.²⁹⁹ Ayrıca ABD'de yaşayan Japonların yerlerinden ayrılmamaları ve verilecek talimatı beklemeleri istendi.³⁰⁰ Bu süreç ABD'de Japon toplama kamplarının oluşturulmasına kadar gidecekti. Yine aynı gün Japonya da hem ABD, hem de İngiltere'ye savaş ilan etti. Bunu İngiltere ve dominyonlarının karşı ilanı izledi.³⁰¹ 11 Aralık'ta ise Almanya ve İtalya'nın ABD'ye savaş ilanını, ABD karşılıksız bırakmadı.³⁰² Böylece Japonya ve Sovyet Rusya dışında birbiriyle savaş halinde olmayan başka büyük devlet kalmadı.³⁰³ Türkiye ise bu savaş karşısında da bitaraf kalacağını belirtti.³⁰⁴

Basın, daha en başında Japon baskınının Avrupa savaşını, dünya savaşına çevirdiği konusunda hem fikirdi.³⁰⁵ Arka arkaya gelen savaş ilanları bunu desteklemiş oldu. Bundan sonra savaş kızıştıkça kızışacak ve yerler, gökler mahşere dönecekti.³⁰⁶

2.2.5. Japon İlerleyişi

Japonya, Pearl Harbour baskını ile aynı zamanda başlattığı Hong Kong, Malaya ve Filipinler saldırılarından da zaferle ayrıldı. Wake Adası'na 8 Aralık'ta başlayan Japon çıkarması 23 Aralık'ta başarıyla sonuçlanırken, 10 Aralık'ta başlayan

²⁹⁷ Artuç, **İkinci...**, s. 239.

²⁹⁸ **Halkın Sesi**, 9 Birincikanun 1941, ss. 1, 2.

²⁹⁹ Üçok, **Siyasal...**, s. 281.; **Halkın Sesi**, 9 Birincikanun 1941, s. 4.

³⁰⁰ **Halkın Sesi**, 9 Birincikanun 1941, s. 4.

³⁰¹ **Halkın Sesi**, 8 Birincikanun 1941, s. 1.

³⁰² **Halkın Sesi**, 12 İkincikanun 1941, s. 4.

³⁰³ Artuç, **İkinci...**, ss. 241-242.

³⁰⁴ **Anadolu**, 10 Birincikanun 1941, s. 1

³⁰⁵ Şevket Bilgin, "Japon Baskını", **Yeni Asır**, 9 İlkkanun 1941, ss. 1,2.; Hamdi Nüzhet Çançar, "Ateş Artık Çatıyı Sardı", **Anadolu**, 9 Birincikanun 1941, ss. 1, 2.

³⁰⁶ Sırrı Sanlı, "Harp Kızıştı ve Daha Çok Kızışacak Çünkü...", **Halkın Sesi**, 26 Birincikanun 1941, s. 1.

Guam çıkarması bir gün sonra Japonya lehine sonuca ulaştı. Hong Kong saldırısını da 8 Aralık'ta başlatan Japonya, 18 günde İngiliz üssünü düşürdü. Filipinler'e ilk çıkarma 10 Aralık'ta Luzon Adası'nın kuzeyine yapıldı. Hava hakimiyetini ele geçiren Japonya, asıl çıkarmayı 22 Aralık'ta Lingayen Körfezi'ne yaptı. Mac Arthur komutasındaki ABD kuvvetleri dirense de 9 Nisan'da teslim oldu. 6 Mayıs'ta Corregidor ve 14 Mayıs'ta Mindanao'daki ABD kuvvetlerinin teslim olmasıyla Filipinler tamamen Japonya'nın eline geçti.³⁰⁷

Japonya'nın bu ilerleyişi basında günü gününe takip edilmiş ve en başından beri esas hedefin Singapur olduğu üzerinde durulmuştu. Japonya'nın, Pasifik'teki genişleme planlarını şaşılacak bir cüretkârlıkla uyguladığı, gözlerini, ele geçirilebilirse İngiltere'nin prestijine ağır darbe indirebilecek Singapur'a diktiklerinden bahsedildi. Japonlar, Singapur'u alırsa, Hint Okyanusu'na, Basra Körfezi'ne, Kızıldeniz'e denizaltı gönderebilecek, Müttefiklerin Hint Okyanusu'ndaki ulaşımı tehlikeye girecek, Sovyet Rusya, ABD ve İngiltere'den savaş malzemesi tedarik edemeyecek, böylece Almanya darbesini kolaylıkla indirebilecekti. Böylece Almanya ve Japonya ilerleyerek, Üçlü Pakt'ta ön görüldüğü gibi Hindistan'da buluşabilecekti.³⁰⁸

İngiltere, Japonya'ya karşı önlem almak adına, Uzakdoğu'ya caydırıcı olarak nitelendirdiği bir deniz gücünün gönderilmesine karar verdi. Bu amaçla Prince of Wales ve Repulse kruvazörleri Singapur için denize açıldı. Kruvazörler, 2 Aralık'ta Singapur'a varmayı başardı. Fakat Japonya, Singapur'a geldiği radyo yayınıyla bütün dünyaya duyurulmuş olan bu İngiliz kuvvetinin herhangi bir takip hareketi için çok iyi hazırlanmıştı. Nitekim İngiliz kuvvetinin hareketi tespit edildi. 10 Aralık'ta da Japon bombardıman uçaklarının saldırısıyla batırıldı. Bu taarruz Malaya ve Singapur'un kaderini belirledi.³⁰⁹ Batırılan bu İngiliz kruvazörlerinin ardından Churchill şu cümleleri kuruyordu:

“Bu evvelden tasarlanmış soğukkanlılıkla ve haince yapılmış şiddetli bir hücum olmuştur. Deniz kuvvetleri bakımından Büyük Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri çok ciddi zararlar görmüştür. Bütün hayatım müddetince Prince of Wales ve Repulse kaybı gibi ağır bir deniz darbesi hatırlamıyorum. Fakat İngiltere ve Birleşik Devletlerin deniz kuvvetin üç Mihver devletinin

³⁰⁷ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 227.; **Anadolu**, 25 Birincikanun 1941, ss. 1, 3.,

³⁰⁸ Şevket Bilgin, “Çelik Ada”, **Yeni Asır**, 16 Sonkanun 1942, ss. 1, 2.

³⁰⁹ Hart, **İkinci Dünya...**, ss. 308-311.

birleşik kuvvetine karşıdır. Şimdi yine Britanya İmparatorluğu, Birleşik Devletler, Rusya, Çin mevcudiyetleri için çalışıyorlar. Bu dört cemaatin arkasında istila edilen ve düşmanın zalim tahakkümü altında inleyen bütün Avrupa milletlerinin cesareti ve bütün ümitleri bulunuyor.

Eğer düşmana bin yıl unutulmayacak bir ders vermezsek bu muhakkak ki bizim nesillerimiz için bir ayıp teşkil edecektir.”³¹⁰

Hava desteği olmayan İngilizler karşısında Japonya, Malaya’yı 54 günde işgal etti. 8 Şubat’ta Singapur’a çıkan Japon kuvvetleri, bir haftalık mücadelenin ardından 15 Şubat’ta Singapur’u ele geçirdi. İngilizlerin en önemli üssü düşmüştü ve bu da İngilizlerin Pasifik’te yok olması demekti. Bu, İngilizlerin savaş tarihlerinde verdikleri en büyük kayıplardan biri oldu.³¹¹

Japonya’nın Birmanya’yı işgali daha Aralık’ın ortasında, İngiliz hava takviyelerinin Malaya’ya ulaşmasını engellemek için Tenasserim’e girdiklerinde başlamıştı. 20 Ocak’ta Tayland’dan Moulmein’e doğrudan taarruz başladı. Moulmein 31 Ocak’ta işgal edildi. Bu işgalin ardından Birmanya yolu müttefiklere kapandı. Böylece Çin’e savaş malzemeleri gönderilmesi de engellenmiş oldu. Japonlar, Moulmein’in düşmesinden sonra kuzeybatıya doğru ilerlediler. 8 Mart 1942’de Rangun’a girdiler.³¹² Onu izleyen iki ay içinde İngilizler Birmanya’yı terk ederek Hindistan’a çekilmeye başladılar. Birmanya’nın işgali Japonya’nın Pasifik’e ve Çin’e giriş kapılarını ele geçirme harekâtlarını tamamlamasını sağladı.³¹³

Japonya, Hollanda’nın Doğu Hint Adaları’na da yöneldi ve 11 Ocak’ta Borneo ve Celebes Adalarına çıktı. 15 Şubat’ta Sumatra’daki petrol rafinelerinin olduğu bölgeye 450 paraşütçünün indirilmesiyle başlayan saldırı, 16 Şubat’ta Japonya için zaferle sona erdi. 1 Mart’ta Cava’ya çıkan Japonlar, 9 Mart’ta burayı da aldı. Böylece Japonya başta petrol olmak üzere kauçuk, kalay gibi maddeleri bölgeden temin etmeye ve kendine yetmeye başladı.³¹⁴

Japonya, tıpkı Almanya gibi savaşın başında çok hızlı ilerledi. Kazandığı zaferlerle Pasifik’in düzenini tamamen değiştirdi. Üstelik Japonlar bu zaferleri askeri gezinti yapar gibi inanılmayacak kadar az zayıyla kazandı. Müttefiklerin tamamen

³¹⁰ Yeni Asır, 13 İlkanun 1941, ss. 1, 3.

³¹¹ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, s. 227.

³¹² Hart, *İkinci Dünya...*, ss. 321-323.; *Halkın Sesi*, 4 Şubat 1942, s. 4.; 3 Mart 1942, s. 1.; 8 Mart 1942, s.1.

³¹³ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, s. 228.

³¹⁴ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, ss. 227-228.

hazırlıksız yakalanması, Japonya'nın taarruz planını istediği gibi sonuçlandırmasında yardımcı oldu. Ancak, deniz ve hava hakimiyeti sağlanamadıkça Japonya'nın durdurulması mümkün görünmüyordu.³¹⁵ Bu durum karşısında Japon tehdidinin yönelmiş olduğu Avustralya, Yeni Zelanda ve Hindistan'a endişe hakimdi.³¹⁶

2.2.6. Doğu Cephesi ve Stalingrad Savaşı

Almanya'nın Haziran 1941'de başlayan Sovyet Rusya saldırısı, Ocak 1942'de Moskova'nın kapısından dönmüştü. Kızıl Ordu'nun karşı saldırısı Almanya'yı geri çekilmek zorunda bırakmıştı. Sovyet Rusya dehşet verici insan ve araç kaybına ve 2.590.000 kilometre karelik bir alanı terk etmesine karşın yenilmemişti.³¹⁷ Sovyetler inatla direniyordu.

Hitler'in Alman kuvvetlerine geri çekilmeyi yasaklamış olması, kış şartlarının olumsuz etkisiyle Alman kuvvetlerinin asker ve araç bakımından ciddi kayıplar yaşamasına sebep oldu. Öyle ki, Hitler'in yaz aylarında planladığı yeni taarruzu gerçekleştirebilmesi için yeni askerlere ve hava gücü ile tank birliklerini takviyeye ihtiyacı vardı. Bu konu ile ilgili olarak 30 Mart 1942 tarihli bir Alman Ordu raporu durumun ciddiyetini gözler önüne seriyordu. Bu rapora göre doğuda savaş durumunda olan 160 tümeden yalnızca sekizi kışın sonunda taarruza geçecek durumdaydı. On altı zırhlı tümende kala kala 140 tank kalmıştı ki, bu bir zırhlı tümende bulunan tank sayısından daha azdı.³¹⁸

Almanya'nın bu durum karşısında ürettiği çözüm ise çok da sonuca odaklı olmadı. Alman komuta heyetinin 800.000 yeni asker ihtiyacı karşılanamayınca bu açık, birlikleri yeniden yapılandırarak çözülmeye çalışıldı. Piyade bölüklerindeki asker sayısı 180'den 80'e indirildi. Alman uçak birlikleri, özellikle de uçak nakliye filosu zayıflamıştı. Tank birliklerinin sayısındaki artış da görünüşteydi. İki zırhlı tümen eklenmiş gibi görünüyordu. Ancak bu tümenler altı süvari tümeninin kaldırılmasıyla oluşturulmuştu.³¹⁹

Almanların bilançosu taarruzun devamının tehlikeli olduğunu gösteriyordu. En üstün gayretlerle bile önceki mevcut sayılarına ancak ulaşabilmişlerdi. Durumun

³¹⁵ Şevket Bilgin, "Pasifik'te Tehlikeler Büyümekte", *Yeni Asır*, 10 Mart 1942, ss. 1, 2.

³¹⁶ Artuç, *İkinci...*, s. 245.; Üçok, *Siyasal...*, s. 281.

³¹⁷ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, s. 244.

³¹⁸ Shirer, *Nazi İmparatorluğu...*, Cilt III, s. 1400.

³¹⁹ Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, s. 244.

olumsuz yönleri Alman kurmayları tarafından fark edildi, fakat güçleri Hitler'in kararını etkilemek için yetersizdi.³²⁰ Hitler, yeni taarruz için hazırlıklarına çoktan başlamıştı.

Hitler'in kararı ekonomi uzmanlarının Almanya'nın savaşı Kafkasya'dan buğday ve maden cevherinin yanı sıra petrol temin etmedikçe sürdüremeyeceği görüşünden etkilendi.³²¹ Böylece Alman-Sovyet savaşının ağırlık merkezi 1942 yazında Kafkas petrol yataklarına ve stratejik öneminden çok prestij için mücadele edilen Stalingrad'a kaydı.³²²

Almanya, yapılacak taarruz için güneydeki kuvvetleri yeniden teşkilatlandırdı. Güney Ordular Grubu'ndan Kafkasya'ya sevk edilecek özel bir A Ordular Grubu kuruldu ve komutanlığı Mareşal List'e verildi. Güney Ordular Grubu'ndan geriye kalanlar B Ordular Grubu olarak adlandırıldı ve önce Bock'un, sonra Weichs'in komutasına verildi.³²³ A Ordular Grubu'nun görevi belliydi. Kafkasya'ya ilerleyecekti.³²⁴ B Ordular Grubu ise Stalingrad'ı almakla görevlendirilmişti.³²⁵ Böylece Sovyetlerin savaşı sürdürmek için muhtaç oldukları petrol ve besin kaynaklarının büyük bir bölümünden ayrılması, Almanya'nın da ihtiyaç duyduğu petrol ve besin maddelerine ulaşması sağlanacaktı.³²⁶

Almanya asıl saldırı başlamadan önce Kerç Yarımadası'nı işgal için 8 Mayıs'ta harekete geçti ve 16 Mayıs'ta bölgeyi ele geçirdi.³²⁷ Bu süreçte basında, Almanya'nın Kerç saldırısı sırasında zehirli gaz kullandığına dair Sovyet iddiaları yer alıyordu.³²⁸ Doğal olarak bu iddianın ardından Almanya'nın yalanlama haberi de gazete sayfalarına taşındı.³²⁹ Bu konuyla ilgili yapılan yorumda, "Bu korkunç canavarlığı yapacak bir devletin bulunduğuna inanmak istemiyoruz. Zaten bu hareketi yapacak devlet, karşısındakinin de elleri bağlı oturmayacağını bilir."³³⁰ deniliyordu. Bu sırada Almanya, Sovyetleri Kerç'ten atmaya başladı.³³¹

³²⁰ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 334.

³²¹ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 336.

³²² Oran ve diğerleri, **Türk Dış...**, s. 413.

³²³ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 336.

³²⁴ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 245.

³²⁵ Burak Çınar, **İkinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi ve Türkiye**, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007, s. 85.

³²⁶ Shirer, **Nazi İmparatorluğu...**, Cilt III, ss. 1400-1401.

³²⁷ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 245.

³²⁸ **Yeni Asır**, 10 Mayıs 1942, ss. 1, 4.

³²⁹ **Yeni Asır**, 11 Mayıs 1942, ss. 1, 4.

³³⁰ Sırrı Sanlı, "Buna İnanmak İstemiyoruz", **Halkın Sesi**, 13 Mayıs 1942, s. 1.

³³¹ **Yeni Asır**, 15 Mayıs 1942, ss. 1, 3.

Diğer taraftan güney cephesinde Sovyetler, Ukrayna'yı kurtarmak için Harkov Muharebelerini sürdürürken, Ukrayna halkının köprüleri ve stratejik ikmal yollarını havaya uçurarak Alman Ordusu'nun gerisinde karışıklıklar yaratmalarını istedi.³³² Bu süreçte Sovyetler ilerleme kaydetse de devamında gelen Alman karşı saldırısı Sovyet taarruzunu sonuçsuz bıraktı.³³³ Sovyetlerin 12 Mayıs'ta başlattığı Harkov saldırısı, Alman karşı saldırısına cevap verilemeyince, Sovyetler için İzyum bölgesinin kaybı ile sonuçlandı. Bu kayıp Almanların asıl saldırısının önünü açtı. 28 Haziran'da Alman saldırısı ikili çevirme hareketiyle başladı. Bu hareketler Sovyetlerin Don Nehri'nin doğusuna çekilmesine sebep oldu. 7 Haziran'da başlatılan Sivastopol kuşatması da 4 Temmuz'da zaferle sonuçlandı.³³⁴

A Grubu Kafkaslar'a doğru ilerlemeye başladı. 8 Ağustos'ta Maikop petrol alanını ele geçirdi. Ancak petrol kuyuları tamamen imha edilmişti. 21 Ağustos'ta Kafkasların en yüksek tepesi Elbruz'a gamalı haçı diktiler. Ardından önemli petrol alanlarından olan Grozni'ye doğru ilerlediler. Ancak zayıflayan A Grubu, Sovyetlerin Hazar Denizi kıyılarında gösterdikleri başarılı savunma karşısında Grozni'ye ulaşmayı beceremedi.³³⁵

B Grubu da Volga'ya ve nehrin batı kıyısınca Stalingrad'a ilerledi. 23 Ağustos'a gelindiğinde Almanlar Stalingrad'ın kuzeyine ulaşmışlardı.³³⁶ Basında "Stalingrad'da Rus durumu müşkül"³³⁷ deniyordu. Stalin, halkı korkunç bir yıpratma savaşı için seferber etti. Almanlar ise cephenin kuzeyinden Stalingrad'a yaklaşırken bir yandan da sürekli hava bombardımanı ile kenti harabeye çeviriyorlardı. Sovyet Rusya, 26 Ağustos'ta Zhukov'u Yüksek Başkomutan Yardımcılığı'na atadı ve Zhukov hemen Stalingrad'a gönderildi.³³⁸

12 Eylül'de Almanlar Stalingrad'ı kuşattı. 13 Eylül'de ise Stalingrad'ın merkez kesimine genel taarruza geçti. Sovyetler şehrin merkez ile kuzey kesimini Almanlar için adeta cehenneme çevirdi. Stalin, Stalingrad'ın ne pahasına olursa olsun şiddetle savunulmasını ve karşı saldırı için zaman kazanılmasını istiyordu.³³⁹ Diğer tarafta, Alman kamuoyu Stalingrad'ın zapt edildiği haberini sabırsızlıkla bekliyordu. Almanlar Stalingrad'ı alamadan yaz savaşını kapatırlarsa, kış savaşına

³³² Şevket Bilgin, "Doğuda Kat'i Safha", **Yeni Asır**, 16 Mayıs 1942, ss. 1, 2.

³³³ **Yeni Asır**, 24 Mayıs 1942, ss.1, 3.

³³⁴ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, ss. 245,248.

³³⁵ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 250.

³³⁶ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 248.

³³⁷ **Yeni Asır**, 25 Ağustos 1941, ss. 1, 4.

³³⁸ Çınar, s. 87.

³³⁹ Çınar, s. 89.

Sovyet tehlikesi büyümüş olarak girebilirlerdi.³⁴⁰ Nitekim Stalingrad kışa kadar direnerek Almanları yetersiz malzeme ile ikinci defa Sovyet kışını yaşamaya mecbur bıraktı.³⁴¹

Sovyetler, geçen sürede karşı taarruz için güçlerini düzenleme olanağı buldu. 19-20 Kasım'da da karşı saldırıyı başlattı.³⁴² 22 Kasım'da Almanların B Grubu'na bağlı olan Paulus'un 6. Ordusu, Sovyetler tarafından kısıpaca alınmıştı. Bu orduyu kurtarmak için 12 Aralık'ta harekete geçen Almanların 4. Zırhlı Ordusu, 16 Aralık'ta başlayan Sovyet taarruzu karşısında geri çekilmek zorunda kaldı. Paulus ve askerleri tek başına direniyordu. Ancak 25 Ocak'ta başlayan Sovyet taarruzu son direnci de kırdı. Paulus 31 Ocak'ta Sovyetlerin eline düştü. 2 Şubat 1943'te Almanların 6. Ordusu tamamen Sovyetlere teslim oldu.³⁴³ Almanlar Stalingrad muharebesinden ciddi bir yenilgi ile ayrılıyordu. Bu yenilgi Almanya için dönüm noktası oldu. Bundan sonra Almanlar gerilemeye, Sovyetler ise ilerlemeye başladı.³⁴⁴

2.2.7. Kuzey Afrika Cephesi

İtalya'nın Kuzey Afrika cephesinde başarılı olmaması Almanya'nın General Rommel ve kuvvetlerini bölgeye göndermesine sebep olmuştu. Göreve başlayan Rommel, 24 Mart 1941'de taarruza kalkmış ve Libya-Mısır sınırında Sollum'a kadar ilerlemişti. Ancak Rommel, Alman-Sovyet savaşının çıkması sebebiyle Kuzey Afrika'ya takviye kuvvet gönderilemediğinden ilerlemeyi durdurdu. Bundan faydalanan İngilizler hazırlanarak 18 Kasım 1941'de karşı taarruza kalktı ve Agheila'ya kadar geldi.³⁴⁵

Bu dönemde basının dikkati daha çok Balkanlardaki Mihver hareketlerinde, daha sonrasında da Alman-Sovyet savaşı ve ABD-Japon savaşı üzerinde olduğundan Kuzey Afrika ile fazla ilgilenilmemişti.

Ancak Rommel'in kuvvetleri ile Bingazi'den Sollum'a varması dikkat çekti. Bu ilerleyişin amacı İtalya'ya cesaret vermek ve Kuzey Afrika'daki İtalyan Ordusunun döküntülerini mücadeleye teşvik etmekse, kısmen başarılı olduğu

³⁴⁰ Şevket Bilgin, "Kış Harbi Yaklaşıyor", *Yeni Asır*, 12 Eylül 1942, ss. 1, 2.

³⁴¹ Oran ve diğerleri, *Türk Dış...*, s. 413.

³⁴² Tekeli-İlkin, *Dış Siyaseti...*, s. 253.

³⁴³ Artuç, *İkinci...*, ss. 275, 276, 278, 280.; *Yeni Asır*, 2 Şubat 1942, s. 3.

³⁴⁴ Armaoğlu, *20. Yüzyıl...*, s. 469.

³⁴⁵ Armaoğlu, *20. Yüzyıl...*, s. 472.

söylenbilirdi, ancak Mısır'ı ele geçirmek için yapılmış bir teşebbüs ise bunun hezimetle karşılaşacağından şüphe duyulmuyordu.³⁴⁶

Kasım ayında başlatılan İngiliz taarruzu ise Sovyetlerin ikinci cephe isteğinin yansıması olarak değerlendirildi.³⁴⁷ İlerleyen İngiliz kuvvetleri karşısında gerileyen Mihver güçleri, Bingazi'ye kadar geri çekildi. Burada aldığı takviye kuvvetlerle bölgede tutunmaya çalışan Mihver kuvvetleri³⁴⁸ dayanamadı ve Bingazi'den de çekildi. Bu çekiliş Mihver'in Afrika'da belinin kırıldığı şeklinde değerlendirildi.³⁴⁹

Fakat Rommel henüz pes etmemişti. Müttefiklerin atağını cevapsız bırakmayan Rommel, 21 Ocak 1942'de tekrar taarruza başladı ve kaybettiği yerlerin yarısına yakınına geri alarak El Gazala'ya geldi. 27 Mayıs 1942'de ikinci bir taarruz başlatan Rommel, Tobruk'u alarak El-Alameyn'in kapısına dayandı.³⁵⁰ Artık Mısır'ın anahtarları elindeydi.

1 Temmuz'da Rommel El-Alameyn'e taarruza başladı. Rommel'in El-Alameyn'e ulaştığı haberi İngiliz donanmasının İskenderiye Limanı'nı terk etmesine ve Süveyş Kanalı'ndan Kızıl Deniz'e inmesine yol açtı. Bu haberi duyan dış dünya, İngiltere'nin Ortadoğu'da savaşı kaybettiğini sandı.³⁵¹ Ancak, İngilizler Rommel'i El-Alameyn'de durdurdu.

General Montgomery'nin emri altındaki İngiliz kuvvetleri 23 Ekim 1942'de karşı taarruza başladı.³⁵² Hedefi Rommel ordusunun imhası olarak belirleyen İngilizler,³⁵³ Rommel'i yenilgiye uğratarak, Trablus'a girmeyi başardı. Libya neredeyse Müttefiklerin eline geçti.³⁵⁴

Bu sırada Eisenhower komutasındaki ABD-İngiltere ordusu 8 Kasım 1942'de Fas ve Cezayir'de karaya çıktı. Buradaki Vichy Hükümeti'ne ait Fransız birlikleri, Eisenhower birliklerinin yanına geçti. Bu duruma sinirlenen Hitler, Fransa'nın geriye kalan topraklarının da işgalini emretti.³⁵⁵ Ancak bu durum Vichy birliklerinin taraf değiştirdiği gerçeğini yok etmiyordu. Eisenhower komutasındaki birlikler Cezayir'i ele geçirdikten sonra Tunus'a girdi. 12 Mayıs 1943'te ise Tunus'taki Mihver

³⁴⁶ Şevket Bilgin, "Almanlar Mısır'ı İstila Edebilirler Mi?", **Yeni Asır**, 16 Nisan 1941, ss. 1, 2.

³⁴⁷ Şevket Bilgin, "Garp Çölünde Bir Düello", **Yeni Asır**, 22 Sontesrin 1941, ss. 1, 2.

³⁴⁸ **Yeni Asır**, 24 İlkkanun 1941, ss. 1, 4.

³⁴⁹ **Yeni Asır**, 27 İlkkanun 1941, ss. 1, 3.

³⁵⁰ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 254.

³⁵¹ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 386.

³⁵² Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 472.

³⁵³ **Yeni Asır**, 26 İlkteşrin 1942, s. 1, 4.

³⁵⁴ **Yeni Asır**, 24 Sonkanun 1943, s. 1, 4.; Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 472.

³⁵⁵ Üçok, **Siyasal...**, s. 283.; Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 259.

kuvvetleri Müttefiklere teslim oldu.³⁵⁶ Böylece Kuzey Afrika'daki savaş Müttefikler lehine sona ererken, Müttefiklerin Avrupa'da karşı saldırıya geçmeleri için de önleri açılmış oldu.³⁵⁷

2.2.8. Batı Cephesi ve İtalya'nın Çöküşü

Kuzey Afrika'da Mihver kuvvetlerinin gerilemesinin ardından Müttefikler, Ocak 1943'te toplanan Casablanca Konferansı'nda Sicilya'nın işgal edilmesi konusunda anlaşılabilir.³⁵⁸ Bu işgal ile Akdeniz ikmal ve lojistik hattını güvenli hale getirmeyi, İtalya üzerindeki baskıyı arttırmayı ve Almanların Sovyet cephesindeki dikkatini Akdeniz'e çekebilmeyi amaçladılar.³⁵⁹ Sicilya çıkarması 19 Ocak 1943'te Husky harekâtıyla yapılacaktı. Müttefiklerin Tunus harekâtının gecikmesi Sicilya çıkarmasını da geciktirdi ve çıkarma ancak 10 Temmuz 1943'te gerçekleştirilebildi.³⁶⁰ Basın bu haberi "Avrupa'da İkinci Cephe Açıldı" başlığıyla duyurdu.³⁶¹ Müttefiklerin ezici hava üstünlüğü İtalya'yı zor durumda bırakıyordu.³⁶²

Bu çıkarma karşısında 20 Temmuz'da Mussolini ile bir araya gelen Hitler, İtalya'dan direnmesini istiyordu.³⁶³ Bu arada İtalyan halkı Roma'nın ilk kez bombalanmasıyla sarsılmış ve savaşın sürdürülmesine açıkça karşı çıkmaya başlamıştı.³⁶⁴ Ayrıca alınan askeri başarısızlıklar Mussolini'nin gözden düşmesine sebep olmuştu. Hitlerin Almanya'da yarattığı sadık kesimi Mussolini kendi ülkesinde yaratamamıştı. Dolayısıyla ülkede baş gösteren hoşnutsuzluk karşısında tek hedef olarak ortada kaldı. Bu durumda çözüm basitti. Mussolini'den kurtulurlarsa ülkeyi de kurtarabilirlerdi. Bu amaçla toplanan Büyük Faşist Konseyi, Kral III. Vittorio Emanuele'in desteğini de alarak Mussolini'yi iktidardan uzaklaştırdı.³⁶⁵ 25 Temmuz'da kralla durumu görüşmeye giden Mussolini tutuklanarak bir dağ şatosuna

³⁵⁶ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 473.; **Yeni Asır**, 14 Mayıs 1943, ss. 1, 4.

³⁵⁷ Oran ve diğerleri, **Türk Dış...**, s. 413.

³⁵⁸ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 280.

³⁵⁹ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 604.

³⁶⁰ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 281.

³⁶¹ **Yeni Asır**, 11 Temmuz 1943, s. 1.

³⁶² **Yeni Asır**, 16 Temmuz 1943, s. 1, 4.

³⁶³ Artuç, **İkinci... 2. Cilt**, s. 14.

³⁶⁴ Paul Guichonnet, **Mussolini ve Faşizm**, (Çev., Tanju Gökçöl), İletişim Yayınları, İstanbul, 1998, s. 97.; **Yeni Asır**, 20 Temmuz 1943, s. 1, 4.

³⁶⁵ Lee, **Avrupa Tarihinden...**, ss. 218-219.

hapsedildi. Kral, Mussolini'nin yerine Badoglio'yu görevlendirdi.³⁶⁶ Mussolini, Mihver'e karşı yapılan savaşın ilk kurbanı oldu.³⁶⁷

Ağustos ortasına gelindiğinde Müttefikler tarafından Sicilya'nın işgali tamamlandı.³⁶⁸ Badoglio, İtalya'nın savaşa devam edeceğini ilan etmekle birlikte bir yandan da İspanya aracılığıyla barış için Müttefikler nezdinde girişimde bulundu. İtalya'nın başvurusunu kabul eden Müttefikler, 3 Eylül 1943'te İtalya ile ateşkes anlaşması imzaladı.³⁶⁹

Almanya, İtalya'nın Müttefiklerle ateşkes anlaşması imzalaması üzerine, Kuzey İtalya'yı işgal etti. Mussolini'yi tutsak bulunduğu şatodan bir hava harekâtı ile Almanya'ya kaçırdı. Alman ordusu, 10 Eylül'de Roma'ya girdi. Müttefik işgali altındaki Güney İtalya ise 13 Ekim 1943'te Almanya'ya savaş ilan etti. Böylece İtalya fiilen ikiye ayrılmış oldu. İtalya'daki Alman güçlerinin direnişinin sürmesi üzerine Müttefikler, 3 Eylül'de Reggio'ya, 9 Eylül'de de Salerno ve Taranto'ya çıkartma yaptı. Müttefiklerin Roma'ya girebilmesi ise ancak 4 Haziran 1944'te mümkün olabildi.³⁷⁰ Basında, "Roma'nın sükutu demek, Alman askeri direnişinin bel kemiğinin kırılması demektir." yorumu yapılıyordu.³⁷¹

İtalya'nın savaştan çekilmesi Almanya'ya Akdeniz egemenliği konusunda darbe vurduğu gibi, Balkanlarda da sıkıntı yarattı. Almanya'nın hakimiyetindeki Yunanistan ve Yugoslavya'da milli kurtuluş hareketleri faaliyete geçti. Yunanistan'da Komünist, cumhuriyetçi ELAS grubu ile komünist karşıtı, kralcı EDES grubu Almanya'ya karşı mücadeleye başladı. Yugoslavya'da da Tito'nun Partizanları ile Mihailoviç'in Çetnikleri Almanya'ya karşı benzer bir mücadeleye girişti.³⁷²

Öte yandan, 9 Eylül 1943'te Churchill, Roosevelt'e dahi haber vermeden, İngiliz birliklerine Rodos Adası'na çıkarma emri vermiş, ancak bu hareket tam bir fiyaskoyla sonuçlanmıştı. Churchill'in düşüncesine göre, İngilizlerin Rodos'u işgal etmeleri ve Ege Denizi'ni denetimleri altına almaları, Türkleri savaşa katılmaya ikna edebilirdi. Ancak, adadaki İtalyanlar Alman güçlerine teslim olunca, İngiliz birliği de adayı boşaltmak zorunda kaldı. 13 Eylül'de, Rodos tümüyle Almanların eline geçti.

³⁶⁶ Artuç, **İkinci... 2. Cilt**, s. 14.; **Yeni Asır**, 27 Temmuz 1943, ss. 1, 4.

³⁶⁷ Şevket Bilgin, "Benitto Mussolini", **Yeni Asır**, 27 Temmuz 1943, ss. 1, 2.

³⁶⁸ **Yeni Asır**, 18 Ağustos 1943, ss. 1, 4.

³⁶⁹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 473.

³⁷⁰ Hüner Tuncer, **İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950) İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012, s. 115.

³⁷¹ Sırrı Sanlı, "Roma'nın Zaptı", **Halkın Sesi**, 5 Haziran 1944, s. 1.

³⁷² Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 473,474,482.

Türkiye, adada mahsur kalan İngiliz birliklerine yiyecek ikmali yaptığı gibi bu birliklerin adadan tahliyesi de Türkiye'nin işbirliğiyle gerçekleştirildi.³⁷³

2.2.9. Okyanuslarda Savaş

İngiltere ve ABD, okyanuslardaki savaşı bölgelere ayırarak devam ettirme kararı aldı. Buna göre Atlantik İngiliz donanmasının, Pasifik ise ABD donanmasının korumasına bırakıldı. Bu konuyla ilgili ilk haber daha ABD savaşa girmeden yapılmıştı. Uzakdoğu'daki buhran hemen harekete geçmeyi gerektirmedikçe antlaşma resmi olarak yayınlanmayacaktı.³⁷⁴

2.2.9.1. Pasifik

Japonya, Pearl Harbour baskınının ardından Pasifik'te hızla ilerledi. Bu ilerleyişi durdurmak adına ABD Pasifik'i Okyanus bölgesi ve Güneybatı bölgesi şeklinde ikiye ayırdı. Okyanus bölgesinin savunmasını Amiral Nimitz'e verirken, Güneybatı bölgesinin savunmasını ise General MacArthur'a verdi.³⁷⁵

Japonya 1942 yılının başında Kuzey Papua'daki üsleri, Bougainville ve Solomonlardaki diğer adaları alarak Avustralya ve Yeni Zelanda'yı tehdit eder konuma geldi. Japonların bir sonraki hedefi Güney Papua'daki Port Moresby'di. Burayı alırlarsa Avustralya kabusu yaşayabilirdi. Ne var ki ABD istihbaratı Japon haberleşme kodunu çözmüş ve Mercan Deniz'inde Mayıs başında bir Japon çıkarması planlandığını, ardından da Port Moresby'ye saldıracaklarını öğrenmişti.³⁷⁶

Hazırlanan ABD kuvvetleri, 7-8 Mayıs 1942'de Japon kuvvetleri ile Mercan Denizi Savaşı'nı gerçekleştirdi.³⁷⁷ Bu savaş, düşman gemilerini asla görmeyen ve karşılıklı top ateşi açmayan gemilerin katıldığı yeni tür bir deniz savaşını başlattı. Savaş tamamen uçakla yürütüldü.³⁷⁸ Savaşın sonunda ABD iki uçak gemisi kaybederken, Japonlar bir uçak gemisi kaybetti. Ayrıca, Japonya Port Moresby'yi işgal etmekten de vazgeçti.³⁷⁹ Basında bu savaş için yapılan yorumlar kısıtlıydı.

³⁷³ Tuncer, **İsmet İnönü'nün...**, ss. 115-116.

³⁷⁴ **Anadolu**, 7 Birinciteşrin 1940, s. 1.

³⁷⁵ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 179.

³⁷⁶ Parker, **İkinci Dünya Savaşı**, s. 105.

³⁷⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 469.

³⁷⁸ Parker, **İkinci Dünya Savaşı**, s. 105.

³⁷⁹ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, ss. 272-273.

“Büyük deniz kuvvetleri çarpıştı.” şeklinde bilgilendirme yapılırken, savaşın neticesine dair tarafların söylediklerinin birbirini tutmadığına değiniliyordu.³⁸⁰

Mercan Deniz Savaşı’ndan istediğini alamayan Japonya’nın durmak gibi bir niyeti yoktu. ABD donanması güçlenmeden harekete geçmeli ve tümü saf dışı bırakılmalıydı. Bu amaçla hedefine ABD’nin Midway üssünü koydu. 4 Haziran’da Japon uçakları Midway’e saldırdı. Ancak Japon şifresi ABD tarafından çözülmüştü ve durumdan haberdar olan ABD donanması pusuda bekliyordu. Karşı saldırıyı başlatmak için Japon uçaklarının mermi almak için geri döndükleri zamanı seçti. Ardından yaşananlar ise Japonya için felaketti. 4 uçak gemisi ve 330 uçak kaybeden Japonya, Pasifik’teki üstünlüğünü yitirdi.³⁸¹ Basında, ABD’nin bu galibiyetle Pearl Harbour’un intikamını aldığı yönündeki haberlere yer verildi.

13 Kasım 1942’de yapılan Guadalcanal Savaşı’nda da 28 gemi kaybeden Japonya’nın Pasifik’teki ilerleyişi durdurulmuş oldu.³⁸²

2.2.9.2. Atlantik

1939’da savaş başladığında İngiltere tepki olarak Almanya’yı denizden abluka altına almaya çalıştı. Almanya ise bu duruma denizaltı savaşı başlatarak cevap verdi. Özellikle İngiltere’ye gelen ticaret gemilerine saldırarak ekonomik olarak zarara uğratmayı amaçladı.

1939’un son dört ayında İngiltere 500.000 ton ticaret filosu kaybetti. 1940’ta bu rakam İngiltere için 4.407.000 tona çıktı. 1941’de ise 4.398.000 tondu. Buna karşılık Almanya, 1939’da 9, 1940’ta 22, 1941’de 35 denizaltı kaybetti.

ABD’nin savaşa girmesinden sonra Atlantik’te işbirliği yapmaya başlayan İngiltere ve ABD, gemi yapımını hızlandırsalar da hala açık veriyorlardı. 1942’de İngiltere ve ABD’nin yaklaşık 7.000.000 tonluk gemi yapımına karşılık kayıpları 8.245.000’di. Ancak Almanya’nın kaybı da 85 denizaltına yükseldi.

Dönüm noktası ise savaşın gidişatıyla paralel olarak 1943 yılı oldu. İngiltere ve ABD 14,5 milyon ton gemi yaparken, 3,6 milyon ton gemi kaybetti. Almanya’nın denizaltı kaybı 237’ydi. 1944 ve 1945 yıllarında da durum farklı olmadı. Almanya denizaltı kaybetmeye devam ederken, İngiltere ve ABD gemi yapımındaki hızlarını

³⁸⁰ Sırrı Sanlı, “Çözülemeyen Muammalar”, **Halkın Sesi**, 12 Mayıs 1942, s. 1.; **Yeni Asır**, 10 Mayıs 1942, s. 1, 2.

³⁸¹ Sander, **Siyasi Tarih...**, ss. 182-183.

³⁸² Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 469.

korudular.³⁸³ Böylece Atlantik muharebelerinin galibi 1943'ten itibaren şansı dönen Müttefikler oldu.

2.2.10. Hava Muharebeleri

Hava muharebeleri ilk olarak İngiltere savaşı ile başladı. 1940'ta Almanya'nın başarısızlığı ile sona erdi. Ancak, İngiltere 1941 yılının ortalarına kadar Almanya'nın hava akınlarına sahne oldu. 1941'de ABD'nin savaşa girmesiyle dengeyi sağlayan İngiltere, 1942 yılında Almanya'ya hava akınlarını arttırdı.

1943'te Kuzey Afrika'nın ele geçirilmesinin ardından buradan hareket eden Müttefik uçakları İtalya, Avusturya, Güney Almanya ve Romanya petrol alanlarını bombardımana tuttu. Stratejik noktalara yönelen Müttefik hava saldırıları karşısında Almanya avcı uçaklarını radarla donattı ve roket kullanmaya başladı. Almanya'nın bu atağı Müttefiklere ciddi kayıplar yaşattı.

1944'e gelindiğinde hava gücü Müttefiklerin eline geçti ve stratejik bombardımanın yerini Alman cephesine yöneltilen taktik bombardıman aldı.³⁸⁴ Savaşın başındaki Alman hava gücünün üstünlüğü 1944'te yerle bir edildi. Öyle ki ikinci cephe açıldığında Müttefiklerin 12.837 uçağına karşılık Almanya sadece 319 uçak toplayabilmişti.³⁸⁵ Savaşın diğer alanlarında olduğu gibi hava muharebeleri de Almanya için yenilgiyle sonuçlandı.

2.3. MÜTTEFİK ZAFERİNE DOĞRU (1943-1945)

2.3.1. Doğu Cephesi ve Balkanlar

Almanya, Stalingrad yenilgisinin ardından 5 Temmuz 1943'te yeniden taarruza geçti. İkinci Dünya Savaşı'nda en büyük tank savaşı olarak bilinen Kursk kuşatması için 17 panzer tümeni toplayan Almanya, başarıya ulaşmayı beceremedi.³⁸⁶ Bu taarruzu basın, "Yaz taarruzu başladı." başlığıyla sunarken, bu savaşın tarihin en büyük tank savaşı olduğunu belirtmeyi de ihmal etmiyor ve

³⁸³ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 470.

³⁸⁴ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 470-471.

³⁸⁵ Kennedy, **Büyük Güçlerin...**, s. 423.

³⁸⁶ Kennedy, **Büyük Güçlerin...**, s. 417.

Almanların bir günde 582 tank kaybettiğini yazıyordu.³⁸⁷ 15 Temmuz'da genel taarruza kalkan Sovyet Rusya³⁸⁸ Kursk, Orel ve Harkov'u alarak Almanların gerilemesini sağladı.³⁸⁹ Bundan sonra Sovyetler için Alman kovalaması başladı.³⁹⁰

Sovyetler,1944'ün Nisan ve Mayıs aylarında bazı toprak kısımları hariç, savaş çıkmadan önceki sınırlarına ulaştı.³⁹¹ 23 Haziran 1944'te yeni bir genel taarruz başlatan Sovyetler, Balkanlar ve Orta Avrupa boyunca ilerledi.³⁹²

Mayıs'ta Romanya'ya girmeye başlayan Sovyet Rusya, ülkedeki direnişi bertaraf ederek, 12 Eylül 1944'te Romanya ile antlaşma imzaladı. Romanya'nın ardından Bulgaristan da işgal edildi. Ancak Bulgaristan ile antlaşma 28 Ekim 1944'te imzalanabildi. Bulgaristan'dan Yugoslavya'ya geçen Sovyet Rusya, Tito'nun güçleri ile birlikte hareket ederek Alman kuvvetlerini geri itti. Ülkenin tamamen kurtulması ise 15 Mayıs 1945'te mümkün oldu. Ardından Macaristan'a giren Sovyetler, burada Almanya ile büyük bir mücadeleye girişti. Almanya'dan kurtarılan Macaristan ile 20 Ocak 1945'te antlaşma imzalandı.³⁹³ Buradaki savaş için basında "Budapeşte sokaklarında süren savaşın şiddeti Stalingrad savaşını bile geride bıraktı." deniyordu.³⁹⁴

İngiltere, Balkanlar'ın komünist egemenliği altına düşmesini hiç istememişti. Bu amaçla ikinci cephenin Balkanlarda açılmasında ısrarcı olmuştu. Böylece Sovyetlerden önce İngiliz kuvvetlerinin bölgeye girmesini sağlayacaktı. Ancak bu fikrini kabul ettiremeyince yeni bir çözüm yolu üretti. 5 Mayıs 1944'te Sovyetlerle anlaşma yoluna giderek Balkanları paylaşmayı teklif etti. Bu paylaşım göre Yugoslavya ve Yunanistan İngiliz nüfuzuna bırakılırken, Romanya ve Bulgaristan da Sovyet nüfuzuna bırakıldı.³⁹⁵

Sözlü bir anlaşma olarak kalan bu paylaşım hiçbir anlam ifade etmiyordu. Nitekim Sovyetlerin Balkanlardaki ilerleyişinin hız kesmeden devam etmesi İngiltere'yi kızdırdı ve Yunanistan'ı kaptırmamak için harekete geçmesine sebep oldu. İngiltere Eylül 1944'te Yunanistan'a asker çıkardı. İngiliz ve Yunan birlikleri

³⁸⁷ **Yeni Asır**, 7 Temmuz 1943, ss. 1, 4.

³⁸⁸ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 482.; **Yeni Asır**, 17 Temmuz 1943, ss. 1, 2.

³⁸⁹ Georgiy, K. Jukov, **Kitle Savaşı'nın Ustası Mareşal Jukov**, (Çev., İhsan Gürkan), Baskan Yayınları, İstanbul, 1982, s. 373.; **Yeni Asır**, 6 Ağustos 1943, ss. 1, 3.; 24 Ağustos 1943, ss. 1, 2.

³⁹⁰ **Yeni Asır**, 28 Ağustos 1943, ss. 1,4.

³⁹¹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 482.

³⁹² Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 484.

³⁹³ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 484-485.; Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 349.

³⁹⁴ **Yeni Asır**, 2 Sonkanun 1945, ss. 1, 2.

³⁹⁵ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 482-483.

12 Ekim 1944'te Atina'yı Almanlardan kurtardı. Ancak EDES ve ELAS grupları arasında 5 Ekim 1944'te Atina'da meydana gelen çarpışmalar, ülkede iç savaş başlattı.³⁹⁶ İngiltere, Yunanistan'daki duruma ancak Şubat 1945'te hakim olabildi.³⁹⁷

2.3.2. Batı Cephesi

2.3.2.1. Normandiya Çıkartması ve Fransa'nın Kurtuluşu

Sovyetlerin sürekli olarak açılmasını istediği ikinci cephe 6 Haziran 1944'te Normandiya çıkartmasıyla açıldı.³⁹⁸ General Eisenhower komutasındaki Müttefik kuvvetleri şiddetli çatışmalar ve ağır kayıplardan sonra Almanları doğuya doğru sürmeyi başardı³⁹⁹ ve Fransa içlerine doğru ilerlemeye başladı.⁴⁰⁰

15 Ağustos'tan itibaren Normandiya'dakinden daha büyük bir çıkarma ile Güney Fransa'ya da çıkmaya başlayan Müttefik kuvvetleri,⁴⁰¹ 24 Ağustos'ta General Leclerc ile Paris'e girdi.⁴⁰² Almanya, her şeye rağmen direnmeye devam ediyordu. Almanya'nın tek başına verdiği savaş karşısında basında, "Galiba Naziler inatları yüzünden Almanya'yı bir mezarlık haline getirecekler. Bu da her halde Müttefiklerin umurunda olmayacaktır."⁴⁰³ yorumu yapıyordu.

Paris'teki direnişi aşan Müttefikler, Fransa'yı kurtardıktan sonra 3 Eylül'de Brüksel ve Amsterdam'ı aldılar. Eylül sonunda da Ren Nehri'ni aşarak Alman topraklarına adımını attı.⁴⁰⁴

2.3.2.2. Almanya Teslim Oluyor

Almanya doğuda Sovyetler, batıda ise Müttefikler tarafından sıkıştırılmıştı.⁴⁰⁵ Ren Nehri'nden doğuya doğru ilerleyen Müttefikler, 11 Nisan'da, Berlin'e yüz

³⁹⁶ Uçarol, **Siyasi...**, s. 610.

³⁹⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 486.

³⁹⁸ **Halkın Sesi**, 6 Haziran 1944, s. 1.

³⁹⁹ Jane Caplan, **Hitler Almanyası 1933-1945**, (Çev.; İdem Erman), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2012, s. 223.

⁴⁰⁰ **Halkın Sesi**, 8 Haziran 1944, s. 1.

⁴⁰¹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 484.; **Halkın Sesi**, 15 Ağustos 1944, s. 1.; **Anadolu**, 15 Ağustos 1944, ss. 1, 2.

⁴⁰² Hans Speidel, **Normandiya Çıkartmasının Perde Arkası**, (Çev.; Samih Tiryakioğlu), Baskan Yayınları, İstanbul, 1982, s. 170.; **Anadolu**, 24 Ağustos 1944, s. 1, 2.

⁴⁰³ Haydar Rüştü Öktem, "Ne İdi, Ne Oldu?", **Anadolu**, 27 Ağustos 1944, s. 1.

⁴⁰⁴ Uçarol, **Siyasi...**, s. 609.

kilometre uzaklıkta bulunan Elbe Nehri'ne ulaştı.⁴⁰⁶ Doğuda ise Sovyetler ilerleyişine devam ederek, Ocak 1945'te Doğu Prusya'yı, 8 Nisan 1945'te Viyana'yı ele geçirdi ve Berlin'e doğru ilerlemeye başladı.⁴⁰⁷

Bölgedeki Alman direnişi 20 Nisan'da çözülmeye başladı ve Sovyetler, Berlin'i topçu ateşine tuttu. Ardından kente giren Sovyet Ordusu, burada son bir direnişle karşılaştı. Ancak, bu direniş Almanya'nın sonunu değiştirmeye yetmedi. Sovyet Rusya, Reichstag'a Kızıl bayrağını dikti.⁴⁰⁸

Sovyet Rusya'nın Berlin'e girdiğini öğrenen Hitler, 30 Nisan 1945'te intihar etti. 2 Mayıs'ta Berlin'in işgali tamamlandı. 7 Mayıs 1945'te de Alman temsilcileri Reims'de, General Eisenhower'in karargahında Almanya'nın kayıtsız şartsız teslim olduğuna ilişkin belgeyi imzaladılar.⁴⁰⁹ Bu zaferin üzerine Churchill, İngiliz halkına şu cümleleri kurdu:

“Aziz kardeşlerim!

Bu sizin zaferinizdir. Zulme karşı ilk kılıcını çeken bu ada üzerinde bizler olmuştuk. Yalnız olduğumuz halde azmimiz ve cesaretimiz hiç kırılmamıştı. Yılmadan medeniyete ve insanlığa meydan okuyan bu düşmana karşı dayandık, ışıklar söndü, bombalar düşmeye başladı. Kadın, çocuk, erkek hepimiz mücadeleyi terk etmeyi düşünmedik. Şimdi yerin altındaki yedinci kat cehennemden çıkmış bulunuyoruz.

Düşman kayıtsız şartsız yere serilmiş, şimdi bizim insaf ve merhametimizi bekliyor. Şimdi tek bir düşman kaldı. O da Japonya'dır.”⁴¹⁰

İtalya'daki Alman direnişi de Nisan ayında çökmüştü. 27 Nisan'da yakalanan Mussolini, 28 Nisan'da kurşuna dizildi. Ardından bir elektrik direğine asılarak teşhir edildi. Cesedinden geri kalanlar ise 1 Mayıs'ta Milano'daki kimsesizler mezarlığına gömüldü.⁴¹¹ Böylece Avrupa'da savaş son buldu.

⁴⁰⁵ Anadolu, 11 Nisan 1945, ss. 1, 4.

⁴⁰⁶ Hart, İkinci Dünya..., s. 944.

⁴⁰⁷ Uçarol, Siyasi..., s. 610.; Anadolu, 13 Nisan 1945, s. 1.

⁴⁰⁸ Jukov, Kitle..., ss. 414-415.

⁴⁰⁹ Üçok, Siyasal..., s. 285.; Yeni Asır; 8 Mayıs 1945, ss. 1, 3.

⁴¹⁰ Halkın Sesi, 9 Mayıs 1945, s. 1.

⁴¹¹ Tekeli-İlkin, Dış Siyaseti..., ss. 364-365.

2.3.3. Pasifik Savaşının Sonu

Japonya, 1942'de yapılan Midway ve Guadalcanal savaşlarının ardından Pasifik'te durdurulmuştu. Bundan sonra ABD ve İngiltere kuvvetlerinin ilerleyişi başladı.

1944'te Amiral Nimitz'in Okyanus bölgesinde, Gilbert ve Marshall Adaları ele geçirilirken, Caroline Adaları'nda bulunan Japonların Truk üssü hava taarruzlarıyla yerle bir edildi. General MacArthur'un Güneybatı Pasifik'teki kuvvetleri Bismarck Adaları'nın büyük bir kısmını ve Admiralty Adaları'nı ele geçirirken, aynı zamanda Rabaul'daki ileri Japon üssünü etkisiz hale getirdi.⁴¹²

Pasifik'te, Japon kontrolündeki tüm adalar tek tek ele geçirmeye başlandı. Mariana Adaları'nı işgal eden ABD, stratejik bir noktayı almış oldu. ABD, bu adalar üzerinden Filipinler, Formosa ve Çin'in yanı sıra Japonya'ya taarruz düzenleyebilirdi.⁴¹³ Nitekim ABD ilk olarak hedefe Filipinler'i aldı. Bu amaçla 20 Ekim'de Leyte Adası'na çıkmaya başladı.⁴¹⁴ Burada Japonya ile deniz savaşına girişti. Japonya, kamikaze intihar uçaklarını ilk kez burada kullandı.⁴¹⁵ Ancak başarıya ulaşmasına yetmedi. Üstelik donanmasının büyük bir kısmını kaybetti. Bu da Japonya'nın büyük bir deniz saldırısında savaşma kapasitesini sona erdirdi.⁴¹⁶ Filipinler'in tamamen ABD kontrolüne alınması ise Şubat 1945'i buldu.⁴¹⁷

Bu kaybın ardından basında Japon refah sahasının ilk darbeyi yediğinden bahsediliyor, 500.000 Japon askerinin de anavatanıyla irtibatının kesildiği söyleniyordu.⁴¹⁸ Roosevelt bu başarının ardından "Filipinlere döneceğimizi vaat etmiştik. Bu vaadimizi yerine getiriyoruz."⁴¹⁹ açıklamasını yaptı.

Ardından, Mart 1945'te Iwo Jima, Nisan 1945'te ise Okinawa ele geçirildi. Bu adaların işgali Japonya'nın kolaylıkla bombalanabileceği bir üs oluşturdu. Bundan sonra Japonya, ABD tarafından Ağustos 1945'e kadar havadan bombardımana tutulurken, denizden de ablukaya alındı.⁴²⁰

⁴¹² Hart, **İkinci Dünya...**, s. 851.

⁴¹³ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 856.

⁴¹⁴ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 863.

⁴¹⁵ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 872.

⁴¹⁶ Geoffrey Parker, **Cambridge Savaş Tarihi**, (Çev., Fusun Tayanç-Tunç Tayanç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014, s. 394.

⁴¹⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 491.

⁴¹⁸ **Anadolu**, 21 Birinciteşrin 1944, ss. 1, 3.

⁴¹⁹ **Yeni Asır**, 21 İlkteşrin 1944, ss. 1, 2.

⁴²⁰ William Woodruff, **Modern Dünya Tarihi**, (Çev., Hale Vardar-Arda Vardar), Pozitif Yayınları, Basım Yeri Belirtilmemiş, 2006, s.271.

Güneydoğu Asya'da ise İngilizler Mart 1944'te Hindistan'dan harekete geçerek Birmanya üzerine yürüdü. Mayıs 1945'te Birmanya'yı tamamen işgal etti. Bunun üzerine Japonya kuzeye çekilerek savunma hattı kurdu. Bu sırada Almanya ve İtalya'nın yenilgiyi kabul etmesi Müttefiklerin tüm güçleri ile Japonya'ya dönmesine sebep oldu. Japonya tam anlamıyla köşeye sıkışmıştı, ancak tek başına kalmasına rağmen savaşmayı sürdürdü.

Nisan 1945'te Japonya'da yönetim değişti ve Amiral Suzuki Başbakan oldu. Japonya'nın içinde bulunduğu durumun umutsuzluğunu gören Suzuki, hanedanlığı korumanın ve kayıtsız şartsız teslim olmaktan kurtulmanın çaresini barış görüşmelerinde aradı. Bu konu Sovyetlerin aracılığıyla Postdam Konferansı'nda görüşüldü. Ancak, ABD savaşa devam kararı aldı.⁴²¹

Bu sırada atom bombasını üreten ABD, ilk denemesini 16 Temmuz 1945'te New Mexico'da yaptıktan sonra gücünden emin olduğu bombayı Japonya savaşında kullanmaya karar verdi. Amacı, savaşı kısa zamanda bitirip, Sovyet müdahalesi başlamadan Japonya'ya girmektir. Bu sebeple 6 Ağustos'ta Hiroşima'ya, 9 Ağustos'ta da Nagasaki'ye atom bombası atıldı.⁴²² Bomba yüzbinlerce can alırken, etkileri de yıllarca sürdü. Acı olansa, bu vahşetin gerçekleşmesinde payı olanların umursamazca şu cümleleri kurmasıydı:

“Bomba gerçekten başarılı olmak zorundaydı. Çok masraf edilmişti. Başarısız olsaydı, bu kadar büyük bir harcamayı nasıl izah edebilirdik? Kamuoyunun olası protestosunu düşünün bir kez... Bomba tamamlandığında ve atıldığında ilgili herkesin hissettiği rahatlama muazzamdı.”⁴²³

Churchill atom bombası için savaşı bitirecek müthiş icat derken,⁴²⁴ Japonlar, şeytani silah diyordu.⁴²⁵ Basındaki soru ise bu bombanın kullanılmasına Postdam'da mı karar verildiği idi. Ayrıca bu bomba bir saldırganın eline geçerse ne olurdu?⁴²⁶ Bu soruların net bir cevabı yoktu.

Sovyetler, 6 Ağustos'ta atılan atom bombasının ardından hızla harekete geçti. Japonya ile yaptıkları saldırmazlık anlaşmasını bozarak, 8 Ağustos'ta Mançurya'ya

⁴²¹ Sander, **Siyasi Tarih...**, ss. 186-187.

⁴²² Woodruff, **Modern...**, s. 271.

⁴²³ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 969.

⁴²⁴ **Yeni Asır**, 8 Ağustos 1945, s. 1, 4.

⁴²⁵ **Yeni Asır**, 9 Ağustos 1945, s. 1, 2.

⁴²⁶ **Yeni Asır**, 8 Ağustos 1945, s. 1, 4.

saldırdı. Japonya'nın teslim olmaktan başka şansı kalmadı. 2 Eylül 1945'te Japon temsilcileri Missouri savaş gemisinde teslim belgesini imzaladılar.⁴²⁷ Böylece 55 milyon kişinin hayatını kaybettiği İkinci Dünya Savaşı son buldu.⁴²⁸

⁴²⁷ G. Parker, **Cambridge...**, s. 396.

⁴²⁸ Woodruff, **Modern...**, s. 271.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONFERANSLAR

3.1. 1941-1942 YILI KONFERANSLARI

3.1.1. Atlantik Demeci

Almanya'nın, Sovyet Rusya'ya savaş açmasından sonra değişen durumları görüşmek üzere ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill, 9 Ağustos 1941'de Atlantik'te bir savaş gemisinde buluştular. 14 Ağustos'a kadar süren görüşmeler sonunda Atlantik Demeci'ni yayınladılar. 8 maddeden oluşan bu demeçle savaş sonrası kurulacak düzeni belirlediler. Bu demece göre;

- 1- Savaştan sonra toprak kazanılmayacak,
- 2- İlgili halkın onayı alınmadan toprak değişikliği yapılmayacak,
- 3- Uluslar kendi geleceklerini kendileri saptayacak,
- 4- Uluslararası işbirliği gerçekleştirilip, geliştirilecek,
- 5- Temel ham maddelerden eşit miktarda faydalanılacak,
- 6- İnsanlar korku ve açlıktan kurtarılacak,
- 7- Açık denizlerde ticaret serbestliği gerçekleştirilecek,
- 8- Mihver devletleri silahtan arındırılacak ve savaştan sonra topyekûn silahsızlanmaya gidilecek.

Bu bildiri, bir bakıma Wilson'un 14 Nokta'sına benzemekle birlikte, ABD'nin bu demeç yayımlandığında henüz savaşa dahil olmaması noktasında da farklılık göstermekteydi. Ama gerçek şu ki, ABD bu demecin yayınlanmasıyla tarafsızlık politikasını bir kenara atmış oluyordu.⁴²⁹ Öyle ki, dünya kamuoyu bu toplantıda aslında ABD'nin savaşa girmesinin konuşulduğuna inanıyordu.⁴³⁰

Nitekim basında da benzer yorumlar hakimdi. Wilson'un 14 Nokta'sına benzetilen demecin, İngiliz-ABD birlikteliğini güçlendirdiği, Sovyetlere hiç sempati beslemeyen ABD'nin Hitlerizmi yenmek için Sovyetleri destekleme kararı verdiği söyleniyordu. Dikkatlerin yöneltildiği nokta ise ABD'nin, İngiltere'nin müttefiki

⁴²⁹ Sander, **Siyasi Tarih...**, ss. 162-163.

⁴³⁰ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 222.

olarak savaşa girmiş bir devlet gibi davranmasıydı. Bu sebeple ABD'yi artık savaş dışı devletler arasında saymanın mümkün olmayacağı yorumu yapıyordu.⁴³¹

3.1.2. Arcadia Konferansı ve Birleşmiş Milletler Demeci

ABD Başkanı Roosevelt ve İngiltere Başbakanı Churchill, 14 Ağustos 1941'de savaş sonrası kurulacak düzenin şartlarını belirledikleri Atlantik Demeci'ni yayınlamışlardı. Bu demeç yayınlandığında ABD savaş dışı durumunu koruyordu. Ancak ilerleyen süreçte gelişen olaylar ABD'nin de savaşa girmesine yol açtı ve bu durum savaşa yeni bir yön çizilmesini gerekli kıldı.

ABD'nin savaşa girmesinden fazlasıyla memnun olan Churchill, İngiltere ve ABD arasında yapılacak iş birliğini görüşmek üzere Washington'a gitti. Burada toplanan Arcadia Konferansı, 22 Aralık 1941-14 Ocak 1942 tarihleri arasında gerçekleştirildi.⁴³² Bu konferans sırasında alınan kararla, 1 Ocak 1942'de Birleşmiş Milletler Demeci yayınlandı. Buna göre, 26 devlet Atlantik Demeci'ndeki ilkeleri aynen kabul etti ve zafer elde edilinceye kadar birbirleriyle işbirliği yapacaklarını bildirdi. Böylece savaştan sonra kurulacak olan Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın da ilk adımı atılmış oldu.⁴³³

Arcadia Konferansı'nda, Birleşmiş Milletler Demeci dışında alınan kararlara göre öncelikli düşman Almanya'ydı. Bu yüzden ilk olarak Almanya yenilgiye uğrattılacak, ABD ve İngiliz gemileri işbirliği ile Almanya'yı ablukaya alacak, Almanya havadan bombalanacak ve ABD, Sovyetler Birliği'ne yardım edecekti.⁴³⁴ Sovyetlerin Avrupa'da ikinci cephenin açılması konusundaki ısrarı ise Churchill'in çabalarıyla göz ardı edildi.⁴³⁵ Bu kararlar sonunda savaşın yeni stratejisi belirlendi.

Bu konferansın basına yansıyan kısmı ise Mihver'e karşı ABD-İngiliz işbirliğinin kararlaştırıldığıydı. Bu işbirliği, iki devletin savaşın sevk ve idaresini belirlemesinden, kumanda birliği yapmasından ve kaynaklarını birleştirmesinden oluşuyordu.⁴³⁶

⁴³¹ Şevket Bilgin, "İki Büyük Demokrasi", **Yeni Asır**, 16 Ağustos 1941, ss. 1, 2.

⁴³² Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 228.

⁴³³ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 467.; **Anadolu**, 4 İkincikanun 1942, ss. 1, 3.

⁴³⁴ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 170.

⁴³⁵ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 171.; Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 228.

⁴³⁶ Şevket Bilgin, "Beyaz Saray Mülakatı", **Yeni Asır**, 24 İlkkanun 1941, ss. 1, 2.; Hamdi Nüzhet Çançar, "Anglo-Sakson Birleşmesi", **Anadolu**, 25 Birincikanun 1941, ss. 1, 3.

3.2. 1943 YILI KONFERANSLARI

3.2.1. Casablanca Konferansı

1941’de ABD’nin savaşa girmesi ve Kasım 1942’de ABD kuvvetlerinin Kuzey Afrika’da Fas ve Cezayir’e çıkması savaşın gidişatını değiştirdi. Müttefikler, yeni durumu görüşmek ve ortak bir strateji belirlemek amacıyla Casablanca’da konferans düzenlediler.

14-24 Ocak 1943 tarihinde Roosevelt ile Churchill arasında başlayan konferansa sonraki günlerde Fas sultanı ile Fransa lideri De Gaulle de katıldı. Konferansa davet edilen Stalin ise Almanya ile savaşını sebep göstererek konferansa iştirak edemedi.

Müttefikler, konferansta aldıkları kararlarla yol haritasını belirlediler. Bu kararlar içinde en önemlileri; Sovyetlerin üzerindeki Alman baskısını azaltmak için Sicilya’ya çıkarma yapmak, Türkiye’yi savaşa sokarak Balkanlarda cephe açmak ve Mihver devletlerinin kayıtsız şartsız teslim olmasını sağlamaktı.⁴³⁷

Basında, iki liderin Mihver’e karşı savaşın şiddetlendirilmesini konuştuğu ve yeni bir cephe açma kararı aldıkları söyleniyordu.⁴³⁸

3.2.2. Adana Görüşmeleri

Casablanca Konferansı’nda Türkiye’nin savaşa katılmasının gündeme gelmesi üzerine Churchill ve Roosevelt, 25 Ocak’ta İnönü’ye birer mesaj göndererek Churchill’in İnönü ile buluşma teklifini bildirdiler. İnönü’nün teklifi kabul etmesiyle 30 Ocak-1 Şubat 1943 tarihinde Adana’da, “Beyaz Vagon” olarak da bilinen cumhurbaşkanının özel vagonunda görüşmelere başladılar.⁴³⁹ Gazeteler sevinçle “Churchill Türkiye’ye geldi.” başlığını atıyordu.⁴⁴⁰

Görüşmelere, İnönü ile birlikte Başbakan Şükrü Saraçoğlu, Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ve Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu’nun yanında Ortaelçi Feridun Erkin, Genelkurmay Hava Müşaviri Hv. Plt. Tuğg. Şefik Çakmak,

⁴³⁷ Uçarol, **Siyasi...**, s. 617.

⁴³⁸ **Yeni Asır**, 28 Sonkanun 1943, ss. 1, 3.; **Anadolu**, 28 Sonkanun 1943, ss. 1, 3.

⁴³⁹ Barış Ertem, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri ve Türkiye’nin Amerika Birleşik Devletleri İle Yakınlaşmasına Etkileri”, **Turkish Studies**, Cilt: 8, Sayı: 7, Ankara, 2013, s. 167.

⁴⁴⁰ **Anadolu**, 2 Şubat 1943, ss. 1, 3.; **Halkın Sesi**, 2 Şubat 1943, ss. 1, 4.

Genelkurmay Hareket Şube Müdürü Albay Fasih Kayabalı da katıldı. Churchill de görüşmelere en üst düzey siyasi ve askeri kurmayları ile katılmıştı.⁴⁴¹

İnönü ve Churchill, taban tabana zıt düşüncülerle görüşmeleri başlattılar. İnönü, Sovyetlerin savaş sonrası niyetleri hakkında Churchill'i uyarmayı ve Türkiye'ye gönderilecek savaş mühimmatının sevkini hızlandırmayı amaçlıyordu. Churchill ise Türkiye'yi savaşa sokma konusunda İnönü'yü ikna etme hevesindeydi.⁴⁴² Doğal olarak görüşmeler Türkiye'nin savaşa girebilmesi için yapılacak olan askeri yardım ve Sovyet Rusya ile ilgili Türk endişeleri üzerinde yoğunlaştı.

Görüşmelerin tek somut sonucunun "Adana Listeleri" adı verilen askeri mühimmat listeleri olduğu söylenebilir. Churchill, bu listelerdeki malzemenin, Türk demiryollarının tam kapasitesi kullanılarak sevk edileceğine söz vermişti. İngiliz Başbakanı Türkiye'yi savaşa çekmek için yem olarak kullanılması öngörülen bu malzemenin, tam tersine onu savaşın dışında tutmak için kullanılacak bir taktiğe zemin hazırlayacağını bilemezdi.⁴⁴³

Görüşmeler sonunda Churchill, Türkiye'yi ikna ettiğini düşünüyordu. Öyle ki Sovyetlere gönderdiği mesajda bu konu ile ilgili olarak şunları söyledi:

*"30 Ocakta Adana'da bütün önemli Türklerle buluştum ve uzun, çok dostça konuşmalarımız oldu. Her ikimize de yakınlaşmakta epey mesafe kat etmiş olduklarına kuşku yok ve Almanya'dan gelen haberler de onları oradaki koşulların kötü olduğuna inandırmış bulunmaktadır... Bizim yanımızda savaşa girmeleri hakkında hiçbir kesin siyasal taahhüt veya vaatte bulunmalarını rica etmiş değilim. Ancak benim görüşüme göre yıl bitmeden ve hatta muhtemelen daha da erken, Birleşik Devletlerin savaşa girmesinden önce gösterdiği gibi zoraki bir tarafsızlık yorumuyla bizim yanımızda savaşa girebilirler."*⁴⁴⁴

Türkiye içinse durum tam tersiydi. Türkiye, ısrarla savaşa çekilmeye çalışılmasının altında yatan nedenin bir İngiliz-Sovyet antlaşması olabileceği

⁴⁴¹ Osman Yalçın, "İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi", **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 47, Ankara, 2011, s. 709.; **Halkın Sesi**, 2 Şubat 1943, ss. 1, 4.

⁴⁴² Selim Deringil, **Denge Oyunu-İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994, ss. 189-190.

⁴⁴³ Deringil, **Denge Oyunu...**, s. 192.

⁴⁴⁴ SSCB Dışişleri Bakanlığı, **İkinci Dünya Savaşı'nda Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Türkiye üzerine Yazışmaları**, (Çev., Levent Konyar), Cumhuriyet Yayınları, 2000, ss. 96-97.

kuşkusuna kapıldı. Bu nedenle Müttefiklerin askeri ve siyasi planlarına karşı güvensizliği çoğaldı.⁴⁴⁵

3.2.3. Washington Konferansı

Kuzey Afrika cephesinin kapanmasının ardından, 12-25 Mayıs 1943'te Churchill ve Roosevelt, Washington'da, gayri resmi bir konferansla bir araya geldi. Churchill, fikirlerini Roosevelt'le paylaşarak, ABD desteğini hedefledi.

Konferans sonunda; İtalya'nın işgal edilmesi, Türkiye'nin savaşa girmeye ikna edilmesi ve böylece Türk hava alanlarının kullanılması, ikinci cephenin Fransa'da açılması, savaş sonrasında kurulacak barışın korunması sorumluluğunun Amerika, İngiltere, Sovyet Rusya ve Çin'e verilmesi kararlaştırıldı.⁴⁴⁶

Bu konferansın basına yansıyan kısmı İtalya'nın kayıtsız şartsız teslimiyetiydi. Churchill planlarını gizli tutuyordu.⁴⁴⁷

3.2.4. Quebec Konferansı

İtalya'da Mussolini'nin aniden düşmesi karşısında ikinci cephe konusunu ve bunun yanı sıra Pasifik'in durumunu yeniden değerlendirmek için Churchill, Roosevelt ve Kanada ile Avustralya başbakanları 14-24 Ağustos 1943'te, Kanada'nın Quebec kentinde toplandılar.

Konferansın sonunda, Churchill'in Türkiye'yi savaşa sokup ikinci cepheyi Balkanlardan açma konusundaki ısrarı sonuç vermedi. Bunun yerine ikinci cephenin Fransa'nın Normandiya kıyılarından açılması kararlaştırıldı. Ayrıca bundan sonraki konferanslara Sovyet Rusya'nın da katılması konusunda anlaşmaya vardılar.⁴⁴⁸ Basında, Pasifik ve Avrupa savaşlarıyla ilgili kararlar alındığına ve bundan sonra Sovyet Rusya'nın da konferanslara çağırılacağına değinildi.⁴⁴⁹

⁴⁴⁵ Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Cilt: 2, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2007, ss. 150-151.

⁴⁴⁶ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 280.; Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 477.

⁴⁴⁷ **Anadolu**, 27 Mayıs 1943, ss. 1, 2.

⁴⁴⁸ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 189.; Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 477.

⁴⁴⁹ **Anadolu**, 26 Ağustos 1943, ss. 1, 2.

3.2.5. Moskova Konferansı

ABD, İngiltere, Sovyet Rusya ve Çin dışişleri bakanlarının katılımıyla 19-30 Ekim 1943'te Moskova Konferansı gerçekleştirildi. Sovyet Rusya'nın da isteğiyle, ikinci cephenin önceden kararlaştırıldığı gibi 1944 ilkbaharında açılması, Türkiye'ye savaşa katılmayı kabul ettirmek için baskı yapılması, savaştan sonra da barışı korumak için dört devletin işbirliği yapması ve nüfuz alanı politikası gütmemesi, daimi bir uluslararası barış örgütünün kurulması kararlaştırıldı.⁴⁵⁰

Türkiye'nin savaşa girmesi konusunda en ciddi görüşmeler, bu konferansta ele alındı. Alınan kararları konuşmak üzere İngiltere Dışişleri Bakanı Eden, dönüş yolunda Türkiye dış işleri bakanını Kahire'ye davet etti.⁴⁵¹

3.2.6. Kahire Konferansı

Moskova Konferansı'nda alınan kararları Türkiye'ye iletmek amacıyla yapılan Birinci Kahire Konferansı, İngiltere Dışişleri Bakanı Eden ile Türkiye Dışişleri Bakanı Numan Menemencioğlu arasında 5-8 Kasım 1943'te gerçekleştirildi.⁴⁵²

Eden Kahire'de, Türkiye'den İngiltere adına hava üsleri, üç müttefik hükümet adına da Türkiye'nin bir ay içinde savaşa katılmasını istedi. Eden, Türkiye'nin savaşa girmeyi reddetmesi durumunda İngiltere'nin, Türkiye'ye göndereceği yardımı keseceğini söyledi. Ancak, Eden'in bu istekleri Türkiye tarafından kabul edilmedi. Türkiye, toprakları üzerinde Müttefiklere üs vermekle savaşa katılmak arasında bir fark olmadığını ve Türkiye'nin, yeteri kadar yardım yapılmadıkça, kesinlikle savaşa katılmayacağını bildirdi.⁴⁵³

Almanya ise bu dönemde casusları Çiçero vasıtasıyla bu görüşmelerin her ayrıntısından haberdar oldu⁴⁵⁴ ve Müttefiklere tek bir hava üssü verilirse Türkiye'ye savaş açılacağı uyarısında bulunuldu.⁴⁵⁵ Her şey bir tarafa Türkiye'nin en başından

⁴⁵⁰ Uçarol, **Siyasi...**, s. 618.

⁴⁵¹ Suat Bilge, **Güç Komşuluk Türkiye- Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Basım Yeri Belirtilmemiş, 1992, ss. 188-189.

⁴⁵² Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 293.

⁴⁵³ Tuncer, **İsmet İnönü'nün...**, s. 134.

⁴⁵⁴ Nurettin Gülmez-Ceyhan Demirkollu, "Bir İstihbarat Savaşı: Çiçero Olayı", **C.B.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2013, s. 423.

⁴⁵⁵ Bilge, **Güç Komşuluk...**, s. 214.

beri savaşa girmek gibi bir niyeti yoktu. Bu yüzden 15 Kasım'da Menemencioğlu, İngiliz büyükelçisine, Türkiye'nin İngiliz isteklerini kabul etmediğini bildirdi.⁴⁵⁶

Türkiye'nin tavrı öğrenildikten sonra 22-26 Kasım 1943'te Churchill ve Roosevelt, Uzakdoğu cephesinin durumunu görüşmek için Chiang Kai-shek ile Kahire'de bir araya geldiler. Churchill'in gündemini hala Türkiye ve ikinci cephe oluşturuyordu. Ancak yine tek başına kaldı. Konferans sonunda bir karar verilmedi. Sadece son durum konuşuldu.⁴⁵⁷

3.2.7. Tahran Konferansı

Roosevelt, Churchill ve Stalin 28 Kasım-1 Aralık 1943 tarihleri arasında Tahran Konferansı'nı topladı. Konferansta, İran'a yardım yapılması, savaştan sonra toprak bütünlüğünün ve bağımsızlığının desteklenmesi, Türkiye'nin savaşa sokulması, ikinci cephenin açılması, Polonya sınırının saptanması ve savaştan sonra barışın korunması için bir uluslararası örgütün kurulması kararlaştırıldı.

Ayrıca konferansta Türkiye'nin savaşa giriş tarihi 15 Şubat 1944 olarak belirlendi. Türkiye, bunu reddederse Boğazlardaki statüsünün değiştirilmesi ile tehdit edilecekti. Roosevelt ile Churchill, İnönü'yü Kahire'ye çağırarak, Türkiye'nin savaşa katılması yönündeki isteklerini bizzat Türkiye Cumhurbaşkanı'na iletmeye karar verdiler.⁴⁵⁸

Tahran Konferansı'nda Müttefikler arasında görüş ayrılıkları da belirmeye başladı. Sovyetlerin Balkanlar'a girerse bir daha oradan çıkmayacağını düşünen Churchill, sürekli olarak ikinci cephenin Balkanlar'da açılmasını önerdi. Roosevelt ise savaş sona erdikten sonra Sovyetlerle sıkı bir işbirliği yapabileceğini düşünerek konferans süresince Stalin'le iyi ilişkiler kurmaya özen gösterdi. İngiltere ve ABD arasındaki görüş farklılıklarından çok memnun olan Stalin ise, konferansta savaştan sonrasına ilişkin Sovyetleri bağlayıcı nitelikte sözler vermemeye dikkat etti.⁴⁵⁹

⁴⁵⁶ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, s. 295.

⁴⁵⁷ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 479-480.

⁴⁵⁸ Tuncer, **İsmet İnönü'nün...**, ss. 138-139.

⁴⁵⁹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 481.

3.2.8. İkinci Kahire Konferansı

Tahran Konferansı'nda alınan kararlar doğrultusunda Churchill ve Roosevelt, 1-3 Aralık 1943'te birer telgrafla İnönü'yü Kahire'ye davet etti.⁴⁶⁰ İnönü, davet verdiği cevapta, Tahran Konferansı'nda alınan kararlar üzerinde konuşulacaksa gelemeyeceğini, fakat davet Türkiye'nin ortak davaya hizmet edebilmesi için en iyi metodun serbestçe ve önceden alınan kararlara dayanmadan tartışılması imkanını sunacaksa geleceğini bildirdi. Bunun üzerine İnönü'ye gerekli teminat verildi ve Roosevelt'in müzakerelerin eşit devletler arasında serbest bir şekilde olacağına dair taahhütte bulunduğu bildirildi.⁴⁶¹ Bunun üzerine 4-7 Aralık 1943 tarihlerinde Kahire'de Roosevelt ve Churchill, İnönü ile bir araya geldi.

Churchill sözü alır almaz, konuyu Türkiye'nin savaşa girmesine getirdi. Türkiye'nin savaşa girmesi ile elde edeceği menfaatlerin sürekli olacağını, barış masasında galiplerin yanında oturacağını, aksi halde koridorda kalacağını belirtti. İnönü ise Türkiye'nin savaşa girebilmesi için askeri hazırlığın ve yardımın daha önceden tamamlanması gerektiğini, hazırlıklar tamamlanmadan Almanya'yı tahrik etmemek gerektiğini bildirdi.⁴⁶²

Ancak Churchill'in baskısı devam etti. 15 Şubat 1944 yılına kadar İngiliz uçakları için Türk havaalanlarının hazır hale getirilmesi ve yine aynı tarihte Türkiye'nin savaşa katılmasını istedi. Konferansın sonunda İnönü prensip itibarıyla savaşa katılmaya razı oldu. Türk Hükümeti en geç 15 Şubat 1944'e kadar havaalanlarının Müttefikler tarafından kullanılmasına razı olup olmayacağını bildirecekti. Böylece konferans net bir karara ulaşmadan dağılmış oldu.

Türkiye 18 Aralık'ta, doğabilecek tüm olumsuzluklara rağmen, bir oldu bittiyle savaşa sokulmayı kabul edemeyeceğini bildirdi.⁴⁶³ Bundan sonra Türkiye ile İngiltere arasındaki ilişkiler gerginleşmeye başladı.⁴⁶⁴

Halkın Sesi gazetesi, İngiliz Sunday Times gazetesinden aktardığı yazıyla bu konferansın Müttefikleri süratle zafere götüreceğini belirtti. Görüşmelerden

⁴⁶⁰ Bilge, **Güç Komşuluk...**, s. 228.

⁴⁶¹ Ahmet Şükrü Esmer-Oral Sander, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)**, Siyasal Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, 1993, s. 176.

⁴⁶² Kamuran Gürün, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983, ss. 113-114.

⁴⁶³ Tekeli-İlkin, **Dış Siyaseti...**, ss. 310-311.

⁴⁶⁴ Tuncer, **İsmet İnönü'nün...**, s. 144.

anlaşıldığı kadarıyla tarihte şimdiye kadar görülmemiş derecede geniş bir Müttefik çıkarma hareketi yapılması bekleniyordu.⁴⁶⁵

3.3. 1944-1945 YILI KONFERANSLARI

3.3.1. Dumbarton Oaks Konferansı

Müttefikler, daha önce Atlantik ve Birleşmiş Milletler Demeçlerini yayınlarak uluslararası işbirliği konusunda anlaşmış, Moskova Konferansı'nda da daimi bir barış örgütünün kurulması üzerinde karara varılmıştı. Müttefikler, bu konudaki çalışmalarına devam etti ve 21 Ağustos-7 Ekim 1944 tarihleri arasında Dumbarton Oaks Konferansı toplandı.⁴⁶⁶

Konferansta Birleşmiş Milletler'in anayasası üzerinde konuşuldu. Birçok noktada görüş birliğine varılsa da Güvenlik Konseyi'ndeki oylama konusunda anlaşma sağlanamamış ve bu konu daha sonra görüşülmek üzere Yalta Konferansı'na kaldı.⁴⁶⁷

3.3.2. İkinci Moskova Konferansı

Sovyet Rusya'nın Almanya'yı gerileterek Balkanlar'da ilerlemesi ve Balkanlar'da komünizm rüzgarının esmeye başlaması İngiltere'nin çok hoşnutluk duyduğu bir durum değildi. Buradaki Sovyet ilerleyişinin önüne geçebilmek için Sovyet Rusya ile ortak bir noktada buluşması gerektiğinin farkında olan Churchill, Moskova'ya gitti.

9-20 Ekim 1944'te toplanan Moskova Konferansı'nda, Stalin ve Churchill Balkanlar'ı nüfuz bölgelerine ayırdı. Buna göre; Romanya Sovyet, Yunanistan İngiliz nüfuzuna bırakıldı. Yugoslavya ve Macaristan yarı yarıya paylaşılırken, Bulgaristan %75 Sovyet, %25 İngiliz nüfuz alanı şeklinde belirlendi.

Ayrıca konferansa Londra'daki mülteci Polonya Hükümeti'nin temsilcisi ile Sovyetlerin nüfuzu altında bulunan Lubnin Komitesi'nin temsilcileri de davet edildi. İki tarafın temsilcileri arasında uzlaşma sağlanamadığı Polonya sorunu çözüme

⁴⁶⁵ Halkın Sesi, 6 Birincikanun 1943, ss. 1, 4.

⁴⁶⁶ Uçarol, Siyasi..., ss. 619-620.

⁴⁶⁷ Sander, Siyasi Tarih..., s. 193.

kavuşturulamadı.⁴⁶⁸ Bu konferans basına Balkan ve Polonya meselelerinin görüşüldüğü şeklinde yansıyor, ABD'nin ise bu konferansa katılmadığına dikkat çekiliyordu.⁴⁶⁹

Bu konferansın Türkiye açısından önemli yanı, Sovyet Rusya tarafından gündeme getirilen, Boğazlar konusuydu. Sovyet savaş gemilerinin Boğazlardan serbestçe geçebilmesi için Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nde değişikliğe gidilmesi isteğinde bulunan Sovyet Rusya, İngiltere tarafından desteklendi.⁴⁷⁰

3.3.3. Yalta Konferansı

1945 yılı geldiğinde Mihver'in de sonu görünmeye başlamıştı. Bu yüzden savaş sonrası kurulacak düzeni görüşmek için 4-11 Şubat 1945'te Roosevelt, Churchill ve Stalin Yalta'da bir araya geldiler.

Konferansta, savaş sonunda Almanya ve Berlin'in bölünmesi, Almanya'nın 20 milyar dolar tamirat borcu ödemesi ve bunun yarısını Sovyetlerin alması, Alman hakimiyetinden kurtarılan devletlerde demokratik rejimler kurulması, Boğazlar statüsünün Sovyetler lehine değiştirilmesi ve Birleşmiş Milletler konuları görüşülmüştür.⁴⁷¹

Birleşmiş Milletler örgütünün kurulması için 25 Nisan'da San Francisco'da uluslararası bir konferansın toplanmasına karar verildi. Ancak, bu konferansa katılacak devletler için 1 Mart 1945'e kadar Almanya ve Japonya'ya savaş ilan etme koşulu getirildi. Bunun üzerine Türkiye, 23 Şubat 1945'te Almanya ile Japonya'ya savaş ilan etti.⁴⁷² Haydar Rüştü Öktem'e göre Türkiye zaten savaşa karışmıştı, şimdi ise ilan etmiş oldu. Üstelik bu karar tam zamanında verilmişti ve bu sadece San Francisco Konferansı'na katılmak için değil, altı seneden beri tüm dünya milletlerine kan kusturan zalim ve saldırgan rejimleri ortadan kaldırmaya yardım etmek içindi.⁴⁷³

Yalta Konferansı, savaş içinde Müttefikler arasında yapılan diplomatik konferansların sonuncusuydu.⁴⁷⁴ Aynı zamanda savaş sonrası düzenin kurulmasında

⁴⁶⁸ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 486-487.

⁴⁶⁹ **Yeni Asır**, 11 İlkteşrin 1944, ss. 1, 4.

⁴⁷⁰ Sönmezoğlu, **İki Savaş...**, s. 476.

⁴⁷¹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 487-490.

⁴⁷² Tuncer, **İsmet İnönü'nün...**, s. 156.; **Anadolu**, 24 Şubat 1945, s. 1.

⁴⁷³ Haydar Rüştü Öktem, "Bu Harbe Zaten Karışmıştık; Şimdi İlan Ediyoruz", **Anadolu**, 24 Şubat 1945, ss. 1, 2.

⁴⁷⁴ Sander, **Siyasi Tarih...**, s. 193.

ortaya çıkan farklılıklar sebebi ile ABD, İngiltere ve Sovyet Rusya arasındaki işbirliğinin de sonu oldu.⁴⁷⁵

3.3.4. San Francisco Konferansı

San Francisco'da 25 Nisan 1945'te başlayan toplantılar 26 Haziran'da son buldu. Basın konferans için "Zaferin en büyüğü San Francisco Konferansı'nda kazanılacak." diyordu.⁴⁷⁶ Konferansa Almanya ve Japonya'ya savaş ilan eden ülkeler çağırıldı. Bu şartı yerine getiren Türkiye, 5 Mart 1945'te San Francisco Konferansı'na resmen davet edilerek Birleşmiş Milletler'in kurucu üyeleri arasında yerini aldı.⁴⁷⁷

San Francisco Konferansı'nda, Dumbarton Oaks önerileri esas alınıp geliştirilerek, Birleşmiş Milletler Antlaşması hazırlandı. Bu Antlaşma, 26 Haziran 1945'te yapılan toplantıda, konferansa katılan 51 devletin oybirliği ile kabul edildi. Yürürlüğe ise 24 Ekim 1945'te girdi.⁴⁷⁸

3.3.5. Postdam Konferansı

Almanya'nın teslim olmasından sonra ABD, İngiltere ve Sovyet Rusya 17 Temmuz-2 Ağustos 1945 tarihleri arasında Postdam'da bir araya geldiler. Konferansta, savaş sonu gelişmeleri ve sorunları görüşülerek, bu konularda bazı kararlar alındı.

Almanya ile ilgili alınan kararlar arasında tüm Nazi müesseselerinin ortadan kaldırılması, ABD, İngiltere, Fransa ve Sovyet işgal bölgelerinde ayrı ayrı demokratik rejimler kurulması, Alman savaş sanayiinin barış ekonomisinin ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, Sovyet Rusya'nın, Müttefik işgal bölgelerinden herhangi bir tamirat borcu talep etmemesi, Alman donanmasının büyük bölümünün tahrip edilmesi ve savaş suçlularının yargılanması vardı.

Avusturya ve Viyana ise Almanya ve Berlin'le aynı kaderi paylaştı. Ülke ve başkentinin dört devlet arasında işgal bölgelerine ayrılmasına karar verildi.

⁴⁷⁵ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, s. 490.

⁴⁷⁶ **Halkın Sesi**, 25 Nisan 1945, s. 1.

⁴⁷⁷ Tuncer, **İsmet İnönü'nün...**, s. 163.

⁴⁷⁸ Uçarol, **Siyasi...**, ss. 624-625.

Polonya sınır sorunu yine çözüme kavuşturulamadı ve batı sınırı Almanya ile yapılacak barış antlaşmasında belirlenmek üzere sonraya bırakıldı. Doğu sınırı ise Sovyetler tarafından Curzon Hattı olarak belirlenmişti. Ancak Müttefikler bunu kabul etmedi. Fakat Sovyet Rusya, 16 Ağustos 1945'te Polonya ile yaptığı antlaşma ile sınırın kendi arzusu doğrultusunda, Curzon Hattı olarak kalmasını sağladı.

İtalya, 1943'ten beri Müttefiklerle yaptığı işbirliğinin karşılığını aldı. Yapılacak barış antlaşmasında İtalya'yı zorlayacak ağır hükümlerden kaçınılması kararlaştırıldı. Ayrıca Sovyetlerin, İtalyan sömürgelerinden pay isteği de reddedildi.

İspanya savaşa girmemiş olsa da Postdam'ın konusu oldu. İspanya'nın savaş boyunca Mihver devletleri ile olan yakın ilişkisi Birleşmiş Milletler'e kabul edilmemesi kararıyla cezalandırılmış oldu.

İran savaş sırasında İngiliz-Sovyet işgali altına girmiş ve daha sonra bu iki ülke ile işbirliği yapmak zorunda kalmıştı. Savaşın sonunun gelmesiyle beraber buradaki Müttefik askerlerinin çekilerek, İran'ın boşaltılmasına karar verildi.

Konferansta Boğazlar meselesi yeniden gündeme getirildi. Sovyet Rusya Boğazlar'ın Türk-Sovyet kontrolüne verilmesini isterken, ABD ve İngiltere ise Boğazlar'dan geçişin tam serbest olmasını istedi. Bunun üzerine her devletin bu konudaki görüşünü Türkiye'ye bildirmesi kararlaştırıldı.⁴⁷⁹ Bu durum Anadolu gazetesinde "Boğazlar işini Montrö'yü imzalayanlar görüşecek, Rusya'nın Türkiye'den istediği toprak değişikliği işi barış konferansına bırakıldı."⁴⁸⁰ şeklinde yer aldı. Bu durum genel olarak bir sevinç yaratmamakla birlikte, en azından kaybedilen bir şey olmadığı için rahatlama yarattı.

Uzakdoğu'da ise savaş devam etmekteydi. Fakat Japonya'nın, barış görüşmelerine başlama isteği Sovyet Rusya aracılığıyla 28 Temmuz'da Müttefiklere iletildi ve Postdam'da görüşüldü. Ancak, Japonya'nın bu isteği kabul edilmediği gibi Sovyetler, Uzakdoğu savaşına girme kararı aldı. Bu durum, ABD ve Sovyetler arasında Uzakdoğu yarışının başlamasına ve ABD'nin elini çabuk tutarak Sovyetlerden önce Japonya'ya girebilmek için atom bombası kullanmasına sebep olacaktı.⁴⁸¹

⁴⁷⁹ Armaoğlu, **20. Yüzyıl...**, ss. 492-494.

⁴⁸⁰ **Yeni Asır**, 3 Ağustos 1945, ss. 1, 3.

⁴⁸¹ Hart, **İkinci Dünya...**, s. 965.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı, başladığı günden bittiği güne kadar İzmir gazetelerinde önemli bir yer işgal etmiştir. Olayların günü gününe takip edilebilmesine olanak sağlayan bu durum karşısında görülmüştür ki, İzmir basını en başından beri Müttefik yanlısı bir tutum içinde olmuştur. Özellikle, Halkın Sesi Gazetesi'nin bakış açısı tamamen Müttefiklere dönüktür. Daha sert ve keskin bir dil kullanmıştır. Anadolu ve Yeni Asır Gazeteleri ise yine Müttefik destekçisi olduklarını hissettirseler de tutumları daha ılımlıdır.

Savaşın başında Müttefiklerin, Almanya'nın saldırgan tavırları karşısındaki tepkisiz hali barışı korumak için çok büyük çaba sarf ettikleri düşüncesiyle övülmüştür. Almanya'nın Polonya'yı işgalinin ardından Müttefiklerin Almanya'ya savaş açması barışı tekrar sağlamak adına yapılan bir girişim olarak görüldüğünden yine övgüye tabi tutulmuştur. Savaş esnasında Alman ilerleyişi durdurulamamış olmasına rağmen Almanya, her an savaşı bırakmak zorunda kalacakmış gibi aktarılmıştır. Almanya, Fransa'yı işgal ettiğinde, son güne kadar Fransa'nın içine düştüğü aciz durum üstü örtülü şekilde anlatılmıştır. Bu durum, genel olarak savaşın sonuna kadar bu şekilde devam etmiştir.

Almanya ise bariz bir saldırgan olarak nitelendirilmiştir. Girişmiş olduğu hareketler eleştiriye uğramıştır. İtalya da Almanya gibi saldırgan olarak anılsa da İtalya'nın aldığı eleştiriler Almanya'nın aldığı eleştirilerle kıyaslanınca daha hafif kalmıştır. Japonya ise saldırgan devletlerden biri olarak görülmüş, fakat basının çok ilgi odağı olmamıştır.

Sovyet Rusya'yı ise ayrı bir yere koymak gerekmektedir. Sovyet Rusya devlet politikasının basına yansısını en net gördüğümüz ülke olmuştur. Savaşın başında Sovyet Rusya, Polonya'yı işgal etmiş olmasına rağmen Sovyet Rusya'nın bu hareketini meşrulaştırma çabası içine girilmiş ve bahanelere tutunulmuştur. Ardından gelen Finlandiya'nın işgalinde de bu bahanelere sıkı sıkıya sarılmaya devam edilmiştir. Ancak Balkanlarda harekete geçmeye başlaması karşısında endişe rüzgarları esmeye başlamıştır. Basın bundan sonra bahanelere sığınma politikasını bir kenara bırakmıştır.

Savaşın taraflarına karşı basında bu yansımalar olurken, Türkiye'nin savaş dışı kalma çabaları basında takdir toplamıştır. Bu konuda en büyük övgüler ise dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye yapılmıştır.

KAYNAKÇA

1. Gazeteler

Anadolu (1939-1945)

Halkın Sesi (1939-1945)

Yeni Asır (1939-1945)

2. Kitaplar

Armaoğlu, Fahir, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Alkım Yayınevi, 18. Baskı, İstanbul, 2012.

Artuç, İbrahim, **İkinci Dünya Savaşı**, 1. Cilt, Kastaş Yayınevi, İstanbul, 1999.

Başvuru Kitapları, **Dünya Tarihi**, 4. Baskı, NTV Yayınları, İstanbul, 2012.

Bilge, Suat, **Güç Komşuluk Türkiye- Sovyetler Birliği İlişkileri 1920-1964**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Basım Yeri Belirtilmemiş, 1992.

Caplan, Jane, **Hitler Almanyası 1933-1945**, (Çev.; İdem Erman), İnkılap Kitabevi, İstanbul, 2012.

Deringil, Selim, **Denge Oyunu-İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye'nin Dış Politikası**, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, 1994.

Erol, Mehmet Seyfettin-Gürseler, Ceren-Seyyedi, Celaledin, "İkinci Dünya Savaşı Sürecinde Ortadoğu ve Türkler", **İkinci Dünya Savaşı ve Türk Dünyası**, (Nesrin Sarıahmetoğlu-İlyas Kemaloğlu), Türk Dünyası Belediyeler Birliği Yayınları, İstanbul, 2016.

Esmer, Ahmet Şükrü-Sander, Oral, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1990)**, Siyasal Kitabevi, 8. Baskı, Ankara, 1993.

Gromiko, A. A.- Zemskov, İ.N- Zorin, V.A.- Semyonov, V.S.- Harlamov, M.A., **Uluslararası İlişkiler Tarihi-Diplomasi Tarihi-Cilt 5**, (Çev., Ali Rıza Dırık), Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2013.

Guichonnet, Paul, **Mussolini ve Faşizm**, (Çev., Tanju Gökçöl), İletişim Yayınları, İstanbul, 1998.

Gürün, Kamuran, **Dış İlişkiler ve Türk Politikası (1939'dan Günümüze Kadar)**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.

- Hart, Basil Liddell, **İkinci Dünya Savaşı Tarihi**, (Çev., Kerim Bağrıaçık), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- Jacobsen, Hans Adolf, **1939-1945 Kronoloji ve Belgelerle İkinci Dünya Savaşı**, (Çev., İbrahim Ulus), 5. Baskı, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1989
- Jukov, K. Geoergiy, **Kitle Savaşı'nın Ustası Mareşal Jukov**, (Çev., İhsan Gürkan), Baskan Yayınları, İstanbul, 1982.
- Kennedy, Paul, **Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşleri -16. Yüzyıldan Günümüze Ekonomik Değişim ve Askeri Çatışmalar**, (Çev., Birtane Karanakçı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 8. Basım, İstanbul, 2001.
- Koçak, Cemil, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)**, Cilt: 1, 2, İletişim Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2007.
- Lee, Stephan J., **Avrupa Tarihinden Kesitler 1789-1980**, (Çev.; Savaş Aktur), Dost Kitabevi, 3. Baskı, Ankara, 2010.
- Oran, Baskın (Ed.), **Türk Dış Politikası-Kurtuluş Savaşı'ndan Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar (1919-1980)**, Cilt I, İletişim Yayınları, 15. Baskı, İstanbul, 2009.
- Önder, Zehra, **II. Dünya Savaşı'nda Türk Dış Politikası**, (Çev., Leyla Uslu), Bilgi Yayınevi, Ankara, 2010.
- Parker, Geoffrey, **Cambridge Savaş Tarihi**, (Çev., Füsun Tayanç-Tunç Tayanç), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2014.
- Parker, R.A.C., **İkinci Dünya Savaşı**, (Çev., Müfit Günay), Dost Kitabevi, Ankara, 2005.
- Speidel, Hans, **Normandiya Çıkartmasının Perde Arkası**, (Çev.; Samih Tiryakioğlu), Baskan Yayınları, İstanbul, 1982.
- Sander, Oral, **Siyasi Tarih 1918-1994**, İmge Kitabevi, 26. Baskı, Ankara, 2016.
- Shirer, William L., **Nazi İmparatorluğu Doğuşu-Yükselişi-Çöküşü Cilt II, III** (Çev., Rasih Güran), Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul, 1968.
- SSCB, Dışişleri Bakanlığı, **İkinci Dünya Savaşı'nda Stalin, Roosevelt ve Churchill'in Türkiye üzerine Yazışmaları**, (Çev., Levent Konyar), Cumhuriyet Yayınları, 2000.
- Sönmezoğlu, Faruk, **İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası 1914-1945**, Der Yayınları, İstanbul, 2015.
- Tekeli, İlhan-İlkin, Selim, **Dış Siyaseti ve Askeri Stratejileriyle İkinci Dünya Savaşı**, Birinci Cilt, İletişim Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2014.

- Tuncer, Hüner, **İsmet İnönü'nün Dış Politikası (1938-1950) İkinci Dünya Savaşı'nda Türkiye**, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2012.
- Uçarol, Rıfat, **Siyasi Tarih (1789-1994)**, Filiz Kitabevi, 4. Baskı, İstanbul, 1995.
- Üçok, Coşkun, **Siyasal Tarih (1789-1960)**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara, 1975.
- Woodruff, William, **Modern Dünya Tarihi**, (Çev., Hale Vardar-Arda Vardar), Pozitif Yayınları, Basım Yeri Belirtilmemiş, 2006.
- Yılmaz, Veli, **Siyasi Tarih**, Harp Akademileri Yayınları, İstanbul, 1998.

3. Makaleler

Gazete Makaleleri

- Bilgin, Şevket, “Abluka Çemberi Daralıyor”, **Yeni Asır**, 9 Nisan 1940.
- “İki Büyük Demokrasi”, **Yeni Asır**, 16 Ağustos 1941.
- “Beyaz Saray Mülakatı”, **Yeni Asır**, 24 İlkkanun 1941.
- “Benitto Mussolini”, **Yeni Asır**, 27 Temmuz 1943.
- “Garp Çölünde Bir Düello”, **Yeni Asır**, 22 Sontesrin 1941.
- “Almanlar Mısır'ı İstila Edebilirler Mi?”, **Yeni Asır**, 16 Nisan 1941.
- “Kış Harbi Yaklaşıyor”, **Yeni Asır**, 12 Eylül 1942.
- “Doğuda Kat'i Safha”, **Yeni Asır**, 16 Mayıs 1942.
- “Pasifik'te Tehlikeler Büyümekte”, **Yeni Asır**, 10 Mart 1942.
- “Çelik Ada”, **Yeni Asır**, 16 Sonkanun 1942.
- “Japon Baskını”, **Yeni Asır**, 9 İlkkanun 1941.
- “İran'a Yapılan Tecavüz”, **Yeni Asır**, 27 Ağustos 1941.
- “Matsuoka'nın Berlin ve Roma Ziyareti”, **Yeni Asır**, 5 Nisan 1941.
- “Rus Kışı”, **Yeni Asır**, 4 Sonkanun 1942.
- Bozkurt, Mahmut Esat, “Üçler Anlaşması”, **Anadolu**, 6 Birinci Teşrin 1940.
- Çançar, Hamdi Nüzhet, “Danzig Çıkmazı”, **Anadolu**, 4 Temmuz 1939.
- “Harp Başlamıştır”, **Anadolu**, 2 Eylül 1939.
- “Almanya'yı Mahkum Eden Kuvvet”, **Anadolu**, 8 Eylül 1939.
- “Finlandiya Hadisesi”, **Anadolu**, 3 Kanunevvel 1939.
- “Finlandiya Meselesi ve Milletler Cemiyeti”, **Anadolu**, 8 Kanunevvel 1939.
- “Hukuku Düvel Kaideleri ve Almanya”, **Anadolu**, 20 Şubat 1940.

- “İhanet ve Harp”, **Anadolu**, 29 Mayıs 1940.
- “Anglo-Sakson Birleşmesi”, **Anadolu**, 25 Birincikanun 1941.
- “Ateş Artık Çatıyı Sardı”, **Anadolu**, 9 Birincikanun 1941.
- “Hitlerin Ordu Başkumandanlığı”, **Anadolu**, 23 Birincikanun 1941.
- “Yugoslavya’daki Son Mühim Hadise”, **Anadolu**, 28 Mart 1941.
- “Dünkü Beyanname”, **Anadolu**, 18 Şubat 1941.
- Erem, Ali Rıza, “Harbin Gidişine Umumi Bir Bakış”, **Anadolu**, 16 Eylül 1940.
- Gökçe Orhan Rahmi, “Yeni Vaziyet Çok Karışıktır”, **Anadolu**, 1 Haziran 1940.
- Ocakoğlu, Hakkı, “Yeni Tecavüz Karşısında-Harp Yeni İstikametlerde İnkişaf Yoluna Girmiş Bulunuyor”, **Yeni Asır**, 10 Nisan 1940.
- “Yardım Kanunu”, **Yeni Asır**, 11 Mart 1941.
- “Dürüst ve Samimi Politikamız”, **Yeni Asır**, 21 Haziran 1941.
- “Sovyet-Alman Harbi”, **Yeni Asır**, 23 Haziran 1941.
- Öktem, Haydar Rüştü, “Ne İdi, Ne Oldu?”, **Anadolu**, 27 Ağustos 1944.
- “Bu Harbe Zaten Karışmıştık; Şimdi İlan Ediyoruz”, **Anadolu**, 24 Şubat 1945.
- Sanlı, Sırrı, “Dünya Nefes Alacak”, **Halkın Sesi**, 31 Temmuz 1939.
- “İtalya, İstese de Bitaraf Kalabilecek Midir?”, **Halkın Sesi**, 6 Eylül 1939.
- “Almanya İle Dostluk Muahedemizin Manası”, **Halkın Sesi**, 19 Haziran 1941.
- “Ejderler Çarpışıyorlar”, **Halkın Sesi**, 24 Haziran 1941.
- “Amerika-Japonya Anlaşabilecekler Mi?”, **Halkın Sesi**, 28 İkinciteşrin 1941.
- “Harp Kızıştı ve Daha Çok Kızışacak Çünkü...”, **Halkın Sesi**, 26 Birincikanun 1941.
- “Çözülemeyen Muammalar”, **Halkın Sesi**, 12 Mayıs 1942.
- “Roma’nın Zaptı”, **Halkın Sesi**, 5 Haziran 1944.
- “Buna İnanmak İstemiyoruz”, **Halkın Sesi**, 13 Mayıs 1942.

Dergi Makaleleri

- Akkoyun, Turan “Atatürk Devri İzmir Basını ve Kamuoyu Üzerindeki Tesiri”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 12, Sayı: 34, Yıl 1996, ss. 101-124.

- Arıkan, Zeki, “İşgal Dönemini İzmir Basını”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 13, 1988, ss. 145-165.
- Demir, Şerif , “İktidar Basın İlişkilerinin Türkiye’de Görünümü (1918-1960)”, **The Journal of Academic Social Science Studies**, Cilt: 5, Sayı: 6, 2012, ss. 119-137.
- Ertem, Barış, “İkinci Dünya Savaşı Sırasında Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri ve Türkiye’nin Amerika Birleşik Devletleri İle Yakınlaşmasına Etkileri”, **Turkish Studies**, Cilt: 8, Sayı: 7, Ankara, 2013, ss. 157-183.
- Gülmez, Nurettin-Demirkollu, Ceyhun, “Bir İstihbarat Savaşı: Çıçero Olayı”, **C.B.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 2, 2013, ss. 414-430.
- Güneş, Günver, “Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Aydın’da Basın Yayın Hayatı”, **Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 41, 2007, ss. 21-58.
- Mazıcı, Nurşen, “1930’a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu”, **Atatürk Yolu**, Cilt: 5, Sayı: 18, 1996, ss. 131-154.
- Murat, Turgay, “Askeri ve Siyasi Yönleriyle Mustafa Kemal Atatürk’ün İleri Görüşlülüğü”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 1, 2016, ss. 307-317.
- Yalçın, Osman, “İkinci Dünya Savaşında İsmet İnönü ve Churchill Arasında Yapılan Adana Görüşmesi”, **Atatürk Yolu Dergisi**, Sayı: 47, Ankara, 2011, ss. 701-731.

4. Tez

- Afşar, Seval, **Halkın Sesi Gazetesinde II. Dünya Savaşı Yıllarında İzmir**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2018.
- Çakırbaş, Engin, **İzmir Basınındaki Yansımalarıyla Serbest Cumhuriyet Fırkası**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aksaray, 2015.
- Çınar, Burak, **İkinci Dünya Savaşı’nda Doğu Cephesi ve Türkiye**, (Yayınlanmamış doktora tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2007.

Dur, Ali, **Yeni Asır Gazetesi ve Ege’de Bölge Gazeteciliği**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Kaya, Murat, **Gazeteci ve Siyasetçi olarak Haydar Rüştü Öktem (1885-1951)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya, 2018.

Sat, Nurullah, **Cumhuriyet Gazetesi’ne Göre II. Dünya Savaşı Sürecinde Türk Basımında Japonya (1939-1945)**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011.

5. Ansiklopedi

İkinci Dünya Savaşı Ansiklopedisi 1,2, Yener Yayınları, İstanbul.

6. İnternet Kaynakları

Türk Basınının Doğuşu ve Gelişimi, Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, 2011, http://www.megep.meb.gov.tr/mte_program_modul/moduller_pdf/T%C3%BCrk%20Bas%C4%B1n%C4%B1n%C4%B1n%20Do%C4%9Fu%C5%9Fu%20Ve%20Geli%C5%9Fimi.pdf, (10.08.2019).

Parlak, Türkmen, “Yeni Asır’ın 110 Yıllık Tarihi”, Yeni Asır, 26.08.2004, <http://ya2004.yeniasir.com.tr/08/26/index.php3?kat=ana&sayfa=yasir13&bolum=gunluk>, (10.08.2019).

Almanya'nın Belçika, Hollanda ve Lüksemburg'a girmesinin gazeteye yansması⁴⁸³

⁴⁸³ Halkın Sesi, 10 Mayıs 1940, s. 1.

TELEFON: 3503

Halkın Sesi

HAKKIN SESİDİR

14.06.44 No: 1128
Gözetim No: 1128
Abone sayısı: 1.400
Halkın Sesi matbaasında bastırılmıştır.

6 Haziran SALI 1944

(Her gün temirde çıkar aynı günde)

Saygılar yerde 3 Kurşun

"Artık bizim için birdiyunu umumiye mes'elesi yoktur" Rütön Türk milleti; Milli Şefimize minnet ve şükran duygularıyla başlı bulunuyor

Ankara (Aa) — Milliye Vekili B. Fuad Agra, 244. yıl bütçesinin hayati umumiyesinin Millet Meclisinde müzakere esnasında imparatorluk borçları hakkındaki anlayışın buna erdiği için geçen senin bütçeye konmuş olan tahsisat kâfi geleceğince yeni bütçeye bu borçlar için tahsisat konmadığını söylemiştir.

Dükkü Ülce gazetecilerinin de bunu mevzu bahardan müberrir Eşref Tokel'i sordu.

— Milliye Vekili bu konuşma ile 654 senesinden 913 senesine kadar 89 seneye mensuk olan siyasi ve mali çehresini gülgünlendiren bir meselemin ebedi olarak tarihe gömüldü, dedi gösteren bir ifadeyi müjdelmiştir.

Bu tarih olayı değerini anlayabilmek için imparatorluğun son bir asrın tarihini gözden geçirmek lâzımdır.

25 Mayıs 94 den itibaren artık bizim için bir diyunu umumiye yoktur.

Muharrir bundan sonra siyasi umumiye meselesinin vakitile Lonan konferansına başkan olarak müttelik baş müşahhasları arasında asıl çetin müzakereye yol açtığı, meselemin memleket lehine hali için hangi çarelere hay vurduğuna anlatmakta ve onun bugünkü mesud neticesini o zaman, Locanda Türk heyeti baş müşahhası bulmuş 1919 Ş. 12. yılda müzakere vasfında bir üstadımızın bilerek müttelikte dahil olması ve şükran duygularıyla arz etmiştir.

Demektedir, Maki'nin haberleri.

Bu konuda bütün taraflardan faydalanarak mukabeleleri tam mükemmellekleştirilip neticeleri ifrak edilebilir ve hükümetin de tahsisatını sağlar.

"Romanın zaptı fevkalâde BİR HADİSEDİR"

İtalya Kralı, sözünde durarak tahtından çekildi ve oğlunu kiral naibi yaptı

PAPA HARBİN KORKUNÇ FECAATINDAN KURTULAN ROMA ŞEHİRİ İÇİN TEŞEKKUR ETTİ

Laedra radyo — Romanın şimal batısında müttelikleri ile stalenany ve müttelik orduları on hiale ce itel. İstisnai durumadır. Müttelik kara kuvvetlerine 570 yarı halkın ve maddesiyle karışmıştır.

Romanın zaptı hakkında en son gelen haberlere göre roma karp sahan olma- ta kurtarılmıştır. İtalya kralı Viktor Amone-1 evresine vardığı saat yarıncı geyim ve düm gace imsaladığı bir trade ile kral naibi Egini oğluna vererek müttelik iktidar mevkiinde çabılı- miştir Roma düm baştan başa müttelik İtalyan bayrak- da istakları romaya naklederek halka tevli edilmiştir.

Makineye Verilirken :

ikinci cephe bu sabah açıldı

Sen Haver ve diğer noktalara müttelik paraşütçüleri indirildi binlerce bomba ve avcı uçağı paraşütçüleri desteklemektedir

İstilâ altında bulunan Avrupanın kurtuluş saati çaldı

General Ayzen Havarin Fransız milliyet demeci ve 1 Numaralı resmi tobliğ

Haver limanı civarında havadan ve denizden ibrah durmaksızın devam ediyor

London (Radyo saat 10) — Bu sabahki Alman tobliğine göre müttelik paraşütçüleri bu gün sabahın erken saatlerinde P-ranaanın senhaver ve diğer noktalara indirilmiş ve binlerce bomba ve avcı uçaklar tarafından desteklenmiştir.

London (Radyo) — Müttelik paraşütçü kuvvetleri: Havarin varındaki iki tayyare meydanın legal etmişlerdir General Aysen Havarin ikinci sebbhenin açılışını saat 11 radyosunda illan etmiştir hareket muvafakiyetle devam etmektedir.

London (Radyo) — General Ayzen Havarin karp geyim ve düm gace imsaladığı bir trade ile kral naibi Egini oğluna vererek müttelik iktidar mevkiinde çabılı- miştir Roma düm baştan başa müttelik İtalyan bayrak- da istakları romaya naklederek halka tevli edilmiştir.

London (Radyo) — General Ayzen Haver bugün saat 11 de Londra radyosu vasfıyla şu demeci yapmıştır. Bu sabah müttelik askerleri fransız sahil-

lerine çıkartma yapmışlardır. Bu çıkartma müttelik ve Rus plânlarıyla temin olmuştur. Fransız topçukları ile istila a trade bulunan b. t. bu avrupanın kurtuluş zamanı gelmiştir.

Kendinizi buya boynuna öldürmeyiniz. Her dakika casuslar ile amirlerinizi tatlı ediniz. Fransız kurtuluş için sizlere her türlü yardımda bulunacağımızı vadetiyoruz. Şimdi Avrupanın kurtuluş saati gelmiştir. Zafere kadar kat'iyetle eminiz.

HARP SON SAFHAYA GİRDİ

London (Radyo) — Lö Haver ve rnan limanı durmaksızın havadan ve denizden bombardıman edilmektedir.

İstila ordusu kanadalı, Amerikalı, İngiliz askerlerinden mürekkeptir.

Müttelikler ikinci cepheyi açmak için Romanın düşmesini beklemişlerdir.

Umütler çok büyüktür harbin son safhasındayız.

№ 2291 Kerk Duhurunu Yıl FİYATI (19) Kuruşlar 4 MAYIS SALI 1945

Yeni Asır

Almanya dün şartsız teslim oldu
Bütün cepheelerde ordulara "ateskes!.. emri veriliyor
Alman dış bakanı teslimi bildirdi. Müttefikler henüz resmî demeç çıkarmadı

Alman teslimiyetini yeni bir hile sayanlar var
Üç şef buluşuyor, sulh konferansı Japon mağlûbiyetinden sonra

En nazik iş... Bir ana prensibin Bütün kör düğümleri çözmeye rehberlik etmesidir

Alman intiharları - Ölümleri Hitlerin etrafındaki kalın esrar perdesi yıkılacak... Maruf kimselerin cesetleri bulundu - "Salat" yakalandı

Almanların korkunç akıbeti Başkalarını maruz bıraktığı felâketin daha büyüğüne uğradı

Müttefik kontrol komisyonunun 400 üyesi Almanyada işe başlıyor

Avrupada son muharebe hareketleri Berlin hâlâ yanıyor, Çekoslovakya'da çarpışmalar bitmedi "Prag" de vaziyet karışık. Almanlar Çekoslovakya'dan harbederek çıkacaklardır

SON DAKİKA. Yurdumuzda, Birleşmiş milletlerin zaferi münasebetle iki gün bayram yapılacak

Alman elir azı 30 milyon

Almanya'nın teslim olması ve Avrupa savaşının sonu⁴⁸⁶

10 Ağustos
CUMA
1945

Anadolu

RAMAZAN	
16 Ağustos 1945 Cuma	
Sabah	5.00
Öğle	12.00
Akşam	19.00
Gece	24.00

Japonya'ya ikinci Atomik Bomba Atıldı

Rus ordusu 3 cepheden harekete geçerek Mançurya'ya girdi, atomik bomba dünyamızı değiştirecek

Birinci bombadan ölenler 150 bin kişidir, deniliyor
Atomik bomba ile havalar düzeltilecek, Kutupta yol açılacak
Fakat bazı âlimler, söylenen değişikliklerin çabuk olmayacağına kanidirler

Yine iddialara göre, bu sayede dünya silâhsizlanacak, maden bölgelerinden faydalanılacaktır
Japonya'nın evvelâ teker teker, sonra milletece intiharı da muhtemel. İkinci bomba neticesi de muvaffak olacaktır

TRUMANIN NUTKU
Trumanın Nutku...
Pravda'nın bir yazısı
Tarihî ödev namına Japonya'ya harbe girilmiştir, diyor

Japonya Cezalandırılıyor

Haydar HİSALİ ÇİFTÇİM

İkinci atomik bomba atıldı. Bu bombanın hedefi Japonya'nın başkenti Tokyo'dür. Bu bombanın etkisi, dünya tarihinde görülmemiş bir şekilde olacaktır. Japonya'nın bu bombayla cezalandırılması, dünya savaşının sonuna doğru bir dönüm noktasıdır. Bu bombanın atılması, Japonya'nın savaşta aldığı rolüne göre bir cezalandırma olarak görülmektedir. Bu bombanın atılması, dünya savaşının sonuna doğru bir dönüm noktasıdır. Bu bombanın atılması, Japonya'nın savaşta aldığı rolüne göre bir cezalandırma olarak görülmektedir.

Japonya'ya karşı üç Rus ordusu harekette..

Diğer taraftan Müttefik deniz ve hava kuvvetleri de taarruzdadır

Müttefik planları, Rusların da harekete geçeceği düşüncesine göre hazırlanmış. 200 Rus denizaltısı harbe giriyor. U. Doğu kumandanı Zuhof oldu

Harp suçları yargılanacak

Nazi Seferi artırdı, deli mahpus muamelesi görecektir

Yugoslavlar arasında ihtilaf tazeleni

Belgraddakiler, Kralın söylediklerine ehemmiyet vermiyorlar

Molotofun ifşaatı

Japon imparatorunun sulh teklifi

İmparator kayıtsız şartsız teslimi haricinde konuşulmaması şartıyla kabul reddedildi.

Rusya Asyada Eski Hesapları Temizliyecek

İngiltere, Amerika ve Fransada sevinç

Molotof, Japon elçisine neler söyledi? Attlee, harbin ömrü kılacak, diyor

SABANA KARŞI

Çin parayızlıları etimlere bağlad

Korsika'da Faslılar yargılanıyor

Tanrıca kardeşlerimizin bugün Paris'te toplandı

İkinci atomik bomba atıldı. Bu bombanın hedefi Japonya'nın başkenti Tokyo'dür. Bu bombanın etkisi, dünya tarihinde görülmemiş bir şekilde olacaktır. Japonya'nın bu bombayla cezalandırılması, dünya savaşının sonuna doğru bir dönüm noktasıdır. Bu bombanın atılması, Japonya'nın savaşta aldığı rolüne göre bir cezalandırma olarak görülmektedir. Bu bombanın atılması, dünya savaşının sonuna doğru bir dönüm noktasıdır. Bu bombanın atılması, Japonya'nın savaşta aldığı rolüne göre bir cezalandırma olarak görülmektedir.

İkinci atomik bomba atıldı. Bu bombanın hedefi Japonya'nın başkenti Tokyo'dür. Bu bombanın etkisi, dünya tarihinde görülmemiş bir şekilde olacaktır. Japonya'nın bu bombayla cezalandırılması, dünya savaşının sonuna doğru bir dönüm noktasıdır. Bu bombanın atılması, Japonya'nın savaşta aldığı rolüne göre bir cezalandırma olarak görülmektedir. Bu bombanın atılması, dünya savaşının sonuna doğru bir dönüm noktasıdır. Bu bombanın atılması, Japonya'nın savaşta aldığı rolüne göre bir cezalandırma olarak görülmektedir.

Japonya'ya atom bombası atılması⁴⁸⁷

Japonya'nın teslim olması ve II. Dünya Savaşı'nın sonu⁴⁸⁸

Almanlar, Çekoslovakya'yı işgal ettikten sonra Chamberlain ile dalga geçiyor.⁴⁸⁹

Majino Hattı'ndaki hareketsiz bekleyiş tepki topluyor.⁴⁹⁰

⁴⁸⁹ **Yeni Asır**, 17 Mart 1939, s. 10.

⁴⁹⁰ **Halkın Sesi**, 12 Nisan 1940, s. 1.

Normandiya cephesinin açılmasıyla Almanya'nın sona yaklaştığı vurgulanıyor.⁴⁹¹

Yolun sonuna gelen Almanya'nın hala direnmeye çalışması alay konusu ediliyor.⁴⁹²

⁴⁹¹ **Yeni Asır**, 27 Temmuz 1944, s. 1.

⁴⁹² **Anadolu**, 14 Şubat 1945, s. 1.

